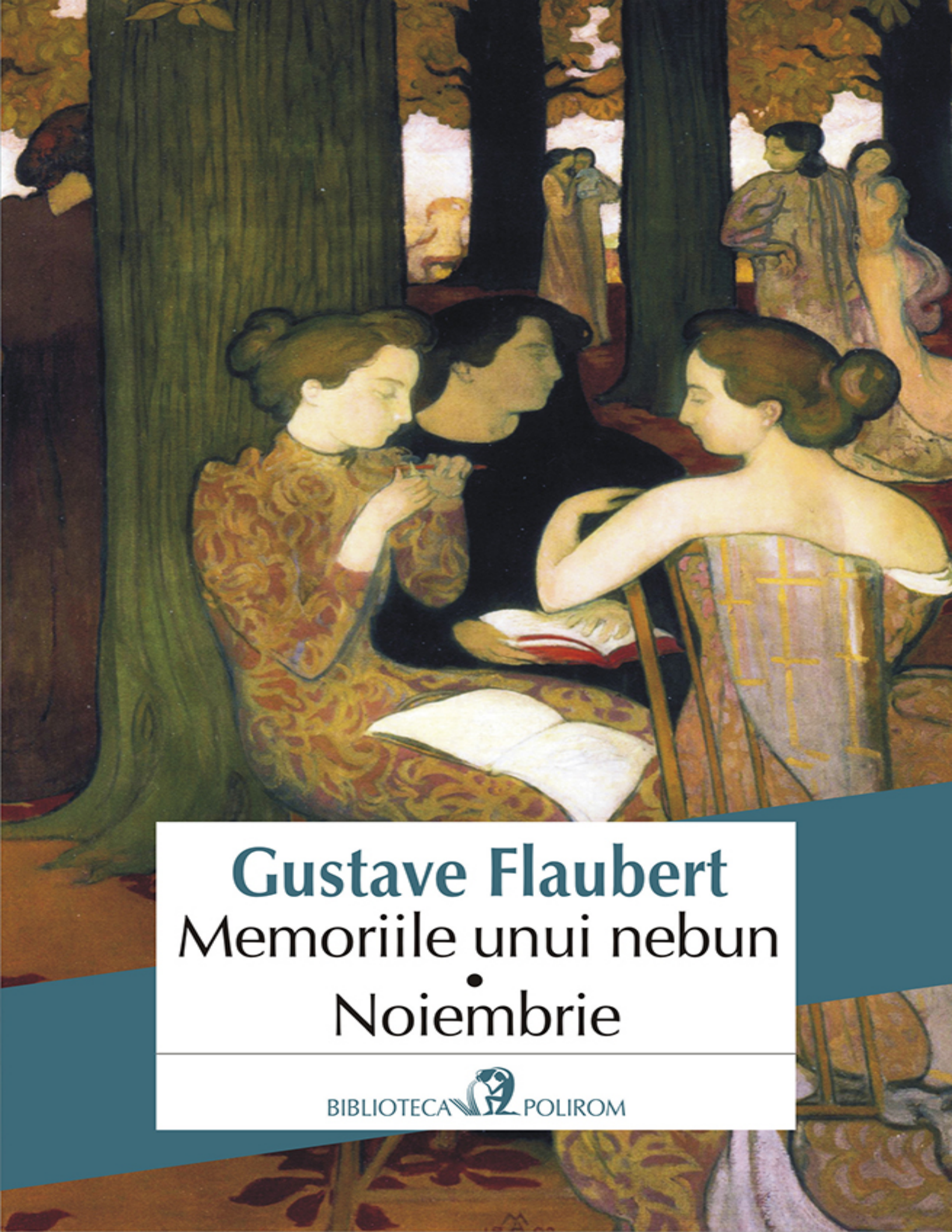

Gustave Flaubert

Memoriile unui nebun
•
Noiembrie

BIBLIOTECA POLIROM

Gustave Flaubert

Memoriile unui nebun
•
Noiembrie

Traducere din limba franceză
de Nicolae Constantinescu

POLIROM
2014

Gustave Flaubert, *Mémoires d'un fou. Novembre*
© 2014 by Editura POLIROM, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-5151-1
ISBN PDF: 978-973-46-5152-8
ISBN print: 978-973-46-5071-2

Coperta: Carmen Parii
Pe copertă: Maurice Denis (1870-1943), *Muzele*, 1893

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

Unul dintre marii scriitori ai secolului al XIX-lea, GUSTAVE FLAUBERT s-a născut la 12 decembrie 1821, în Rouen. După ce a absolvit Collège Royal, în 1840, a început să lucreze la primele piese de teatru şi la schiţele romanelor sale istorice. Publicase deja prima povestire în 1837, în revista *Colibri*. *Doamna Bovary* (Polirom, 2006, 2007), la care Flaubert a început să lucreze în 1851, apare abia şapte ani mai tîrziu. Celebritatea romanului s-a născut însă nu datorită meritelor lui narative, aşa cum le ştim astăzi, ci din pricina scandalului pe care autorul l-a iscat: *Madame Bovary* îndrăznea prea mult, încălca preceptele morale şi religioase ale epocii; Flaubert a fost repede dat în judecată, dar rumoarea născută în jurul cărţii a atras şi interesul publicului. Pentru următorul său roman, *Salammbô* (publicat în 1862), Flaubert caută inspiraţie în Tunisia, unde ajunge în 1858. În 1869, după 26 de ani de lucru, publică *Educaţia sentimentală*, un titlu despre care mulţi consideră că a influenţat major dezvoltarea romanului european. Un alt roman la care a lucrat intens, dar care va apărea neterminat, abia în 1881, este *Bouvard şi Pécuchet*. În 1880, la 7 mai, Gustave Flaubert se stinge din viaţă la Croisset, locul unde se izolase încă din 1864. În acelaşi an, cîţiva scriitori – printre care se numărau Émile Zola, Guy de Maupassant, J.-K. Huysmans şi Paul Alexis – i-au dedicat lui Flaubert colecţia de romane *Les Soirées de Médan*.

MEMORIILE UNUI NEBUN

Dragul meu Alfred[1]*, ţie îţi sunt dedicate şi dăruite aceste pagini.*

Ele închid în rândurile lor un suflet. Al meu, al altuia? Am vrut întâi să scriu un roman intim, în care scepticismul să fie împins până la limitele ultime ale disperării, dar, puţin câte puţin, tot scriind, sentimentele mele au răzbătut din poveste, iar sufletul a pus în mişcare condeiul şi l-a strivit.

Prefer, aşadar, să las totul în umbra misterioasă a presupunerilor. Tu nu vei face asta.

Poate doar vei crede, în destule momente, că expresia e forţată şi tabloul, exagerat de întunecat. Să nu uiţi că un nebun a scris aceste pagini şi, dacă uneori cuvântul pare să depăşească sentimentul pe care îl exprimă, însemnă că în altă parte a cedat sub greutatea inimii.

Adio, gândeşte-te la mine şi gândeşte pentru mine.

1. Alfred Le Poittevin (1816-1848), poet şi avocat francez, unul dintre prietenii şi primii confidenţi ai lui Flaubert (n. tr.).

I

De ce să scriu aceste pagini? La ce-ar folosi? Parcă eu ştiu? Cred că e uşor prostesc să-i întrebi pe oameni de ce fac ceea ce fac şi de ce scriu ceea ce scriu. Măcar tu ştii pentru ce ai deschis aceste foi amărâte scrise de mâna unui nebun?

Un nebun! Asta e ceva ce stârneşte oroare. Tu ce eşti, cititorule? În ce categorie te încadrezi – a proştilor sau a nebunilor? Dacă ţi s-ar da să alegi, vanitatea te-ar împinge să o preferi pe ultima. Da, încă o dată întreb, la ce foloseşte o carte care nu este nici instructivă, nici amuzantă, nici ştiinţifică, nici filosofică, nici de agricultură, nici elegiacă, o carte care nu oferă nici o reţetă, nici contra coşurilor, nici contra puricilor, în care nu scrie nimic nici despre căile ferate, nici despre bursă, nici despre străfundurile sufletului omenesc, nici despre veşmintele din Evul Mediu, nici despre Dumnezeu, nici despre diavol, ci în care este vorba despre un nebun, adică despre lume, această mare neroadă care se roteşte de secole în spaţiu fără să facă un pas; şi care urlă, căreia îi curg balele şi apoi se sfâşie singură.

Nu ştiu mai multe decât tine despre ce vei citi, pentru că nu e nici roman, nici dramă cu un plan precis sau cu o singură idee călăuzitoare, cu puncte de reper care să facă gândirea să şerpuiască pe poteci, ca trasă la aţă.

Nu voi face decât să pun pe hârtie tot ce-mi vine în minte, ideile împreună cu amintirile, impresiile, visele, capriciile, tot ce trece prin gând şi prin suflet; gânduri vesele şi triste, albe şi negre, hohote pornite întâi din inimă şi întinse ca un aluat în reprize sonore, şi lacrimi diluate în metafore romantice. Mă întristează totuşi că voi strivi vârful unui maldăr întreg de

pene, că voi prăpădi o sticlă de cerneală, că îl voi plictisi pe cititor şi mă voi plictisi şi pe mine. M-am obişnuit atât de mult cu râsul şi cu scepticismul, încât în carte veţi găsi, de la început până la sfârşit, o ironie neîntreruptă, iar cei cărora le place să râdă vor putea să râdă la sfârşit atât de de autor, cât şi de ei înşişi.

Vom mai vedea şi cum trebuie să ne încredem în planul universului, în îndatoririle morale ale omului, în virtute şi în filantropie, cuvânt pe care îmi vine să mi-l scriu pe cizme – când o fi să le am – ca toată lumea să-l poată citi şi să-l înveţe pe de rost, chiar şi cei cu concepţiile cele mai josnice, cu trupurile cele mai mărunte, cele mai târâtoare, cele mai apropiate de noroaie.

Ar fi, aşadar, o greşeală să vedem în asta altceva decât amuzamentele unui biet nebun. Un nebun!

Iar tu, cititorule, poate că tocmai te-ai căsătorit sau ţi-ai plătit datoriile?

II

Voi scrie, aşadar, povestea vieţii mele. Dar care viaţă? Am trăit eu cu adevărat? Sunt tânăr, n-am nici un rid pe obraz şi nici o pasiune nu-mi face inima să tresalte. O, cât a fost viaţa mea de liniştită, cât părea de blândă şi de fericită, cât de tihnită şi de pură! O, da, netulburată şi tăcută, ca un mormânt al cărui cadavru e sufletul.

Abia dacă am trăit: n-am cunoscut lumea, adică n-am amante, linguşitori, servitori, trăsură; n-am intrat, cum se spune, în societate, pentru că mi s-a părut întotdeauna falsă şi sforăitoare, acoperită cu bijuterii de tinichea, plictisitoare şi afectată.

Aşadar, viaţa mea nu e compusă din fapte; viaţa mea este numai gânduri.

Şi atunci care sunt aceste gânduri ce acum, la vârsta când oricine zâmbeşte, este fericit, se căsătoreşte, iubeşte, la vârsta la care atâţia alţii se îmbată cu toate iubirile şi gloriile, când străluceşte atâta lumină şi paharele sunt pline la festin, mă fac să mă simt singur şi gol, indiferent la inspiraţie, la poezie, să simt că mor şi să râd cu cruzime de lenta mea agonie, precum acel epicurian care şi-a tăiat venele cufundat în apă parfumată şi a răposat râzând, ca un om care pleacă beat de la o orgie ce l-a obosit?

O, cât de mult m-au muncit aceste gânduri! Ca hidra, m-au devorat cu toate capetele lor. Gânduri de doliu şi de amărăciune, gânduri de bufon care plânge, gânduri de filosof care meditează…

Da, chiar aşa, câte ore din viaţă nu mi s-au scurs, lungi şi monotone, gândind, îndoindu-mă! Câte zile de iarnă nu am petrecut cu capul în jos în faţa tăciunilor albiţi în care se reflecta palid amurgul, câte seri de vară nu am zăbovit pe câmp, la scăpătatul soarelui, privind norii cum fug şi se desfac şi spicele de grâu cum le apleacă vântul uşor, auzind pădurea cum freamătă şi ascultând natura care oftează noaptea!

O, cât de visătoare mi-a fost copilăria! Eram un biet idiot fără idei precise, fără păreri clare! Priveam apa curgând printre pâlcurile de copaci care îşi aplecau pletele de frunze şi-şi lăsau florile să cadă. Din leagănul meu contemplam luna, pe fundalul ei de azur, care îmi lumina camera şi desena forme ciudate pe pereţi; mă extaziam în faţa unui soare frumos sau a unei dimineţi de primăvară, cu ceaţa ei albă, copacii plini de flori şi margaretele deschise.

Îmi mai plăcea – şi asta este una dintre amintirile mele cele mai duioase şi mai pline de farmec – să privesc marea, să văd valurile cum se înspumează unul peste altul, cum se sparg şi se întind pe plajă şi apoi se retrag scârţâind peste pietre şi scoici.

Alergam pe stânci, luam în mâini nisipul din mare şi-l lăsam să mi se scurgă printre degete şi să se împrăştie în vânt, stropeam algele şi inspiram adânc aerul sărat şi proaspăt al oceanului, care umple sufletul de atâta

energie şi care-ţi inspiră gânduri înaripate şi poetice. Priveam imensitatea, spaţiul, infinitul şi sufletul mi se topea în faţa acelui orizont nemărginit.

Vai, dar nu acolo se află orizontul nemărginit, hăul imens! O, nu, în faţa mea s-a deschis o prăpastie mai mare şi mai adâncă! Hăul ăsta nu e bântuit de furtună: dacă ar fi fost vreo furtună, ar fi fost plin – iar el e gol!

Eram vesel şi surâzător, iubeam viaţa şi o iubeam pe mama. Biata mama!

Îmi amintesc şi acum care-mi erau micile bucurii: să văd caii alergând pe drum, să le zăresc aburul răsuflării şi transpiraţia care li se îmbiba în hamuri. Îmi plăcea trapul monoton şi cadenţat care face harnaşamentul să se clatine. Apoi, când se opreau, totul amuţea pe câmp. Se vedea aburul ieşindu-le din nări, trăsura hurducată se stabiliza pe arcuri, vântul şuiera pe la geamuri şi asta era tot…

Şi cum mai priveam cu ochii larg deschişi mulţimea în veşminte de sărbătoare, veselă, agitată, zgomotoasă, o mare învolburată de oameni, mai furioasă decât furtuna şi mai proastă decât furia ei!

Îmi plăceau căruţele, caii, armele, costumele de luptă, răpăitul tobelor, zgomotul, praful şi tunurile duruind pe pavajul oraşelor.

Copil fiind, iubeam tot ceea ce se vede; adolescent, tot ceea ce se simte. Acum, când sunt bărbat, nu mai iubesc nimic. Şi totuşi, cât de plin mi-e sufletul, câte forţe ascunse şi câte oceane de furie şi de iubire se ciocnesc şi se sparg în această inimă atât de slabă, atât de firavă, atât de ostenită şi de sleită!

Mi se spune să încerc să prind iar gustul vieţii, să mă amestec în mulţime!... Dar cum mai poate creanga ruptă să poarte rod? Cum poate să mai înverzească frunza smulsă de vânt şi târâtă prin praf? Şi de ce atâta amărăciune, când eu sunt aşa de tânăr? Cum aş putea să aflu? Poate că aşa mi-era scris să trăiesc, ostenit înainte să fi purtat povara, gâfâind înainte să fi alergat...

Am citit, am lucrat cuprins de ardoarea entuziasmului… Am scris… Şi eram aşa de fericit! Era de parcă gândurile mele, căzute într-un delir, îşi luau zborul spre tărâmuri necunoscute de oameni, unde nu există nici lume, nici planete, nici soare! Aveam în mine un infinit mai mare, dacă aşa ceva e posibil, decât infinitul lui Dumnezeu, unde poezia se legăna şi-şi deschidea aripile într-o atmosferă de iubire şi de extaz. Şi apoi din nou trebuia să cobor din aceste tărâmuri sublime spre cuvinte. Dar cum să redai în cuvinte armonia care se înalţă în inima poetului sau gândurile de gigant care supun frazele tot aşa cum o mână vânjoasă şi umflată face să crape mănuşa care o îmbracă?

Aceasta este o altă decepţie, pentru că atingem pământul acesta de gheaţă, unde orice foc moare, unde orice energie se consumă! Pe ce scară poţi să cobori de la infinit la concret? Pe ce trepte poate gândirea să se scoboare fără să se frângă? Cum îl faci mai mic pe acest gigant care îmbrăţişează infinitul?

Treceam atunci prin clipe de tristeţe şi de disperare, clipe în care simţeam că forţa mea mă striveşte şi-mi vedeam o slăbiciune de care îmi era ruşine – căci cuvântul nu e decât un ecou îndepărtat şi stins al gândurilor. Îmi blestemam cele mai dragi vise şi orele tăcute petrecute la limita creaţiei. Simţeam că mă mistuie un gol de neostoit.

Sătul de poezie, m-am avântat pe terenul meditaţiei.

M-a pasionat la început acest domeniu impozant de studiu, pe care omul şi-l propune ca scop şi pe care vrea să şi-l explice, ajungând să disece ipotezele şi să discute supoziţiile cele mai abstracte, ba şi să cumpănească cuvintele cele mai goale cu precizie geometrică.

Omul, grăunte de nisip aruncat în infinit de o mână necunoscută, biată insectă cu picioare plăpânde, care caută să se prindă, pe marginea prăpastiei, de orice creangă găsită în cale, care se agaţă de virtute, de iubire, de egoism, de ambiţie şi face din toate astea virtuţi pentru a putea să se ţină

mai bine, care se cramponează de Dumnezeu, dar oboseşte întotdeauna, dă drumul la mâini şi cade…

Omul, care vrea să înţeleagă ceea ce nu există şi să facă ştiinţă din nimic; omul, suflet plăsmuit după chipul şi asemănarea Domnului, al cărui geniu sublim se opreşte la firul ierbii şi care nu poate să depăşească nici măcar problema unui grăunte de nisip.

Şi mă cuprinde oboseala, de ajung să mă îndoiesc de toate. Tânăr fiind, eram bătrân, inima mea era plină de riduri, şi când vedeam bătrâni încă vioi, plini de entuziasm şi de convingeri, râdeam cu amărăciune de mine, cel atât de tânăr şi aşa de dezamăgit de viaţă, de iubire, de glorie, de Dumnezeu, de tot ce există şi de tot ce ar putea să existe. Totuşi, m-a cuprins o groază firească înainte să îmbrăţişez credinţa în neant. Apoi, pe marginea prăpastiei, am închis ochii şi am căzut.

Am fost mulţumit, nu mă mai aştepta altă cădere, eram rece şi calm ca lespedea unui mormânt. Credeam că găsesc fericirea în îndoială, smintitul de mine! Te rostogoleşti într-un gol de necuprins, un gol aşa de mare că ţi se zbârleşte părul în cap când te apropii de margine.

De la îndoiala în privinţa lui Dumnezeu am ajuns să mă îndoiesc de virtute, această idee fragilă pe care fiecare secol a aşezat-o cum s-a priceput pe eşafodajul legilor sale, ce se clatină tot mai mult.

Vă voi istorisi mai târziu toate etapele acestei vieţi mohorâte şi meditative, petrecute lângă foc cu braţele încrucişate şi căscând mereu de plictiseală, singur o zi întreagă, nefăcând altceva decât să privesc din când în când zăpada de pe acoperişurile vecine şi soarele la asfinţit care arunca raze de lumină palidă pe podeaua camerei mele sau pe capul de mort galben, ştirb şi care se strâmbă veşnic din locul lui de pe şemineul meu, simbol al vieţii, rece şi ironic la fel ca ea.

Mai târziu, veţi citi poate despre toate spaimele prin care a trecut această inimă atât de încercată şi atât de chinuită de amărăciune. Veţi afla

aventurile acestei vieţi, atât de liniştite şi de banale, atât de pline de sentimente şi atât de goale de fapte.

Şi-mi veţi spune dumneavoastră după aceea dacă nu cumva nu e totul o luare în derâdere şi o bătaie de joc, dacă tot ce se îndrugă la şcoală, toată pelteaua din cărţi, tot ce se vede, se simte, se vorbeşte, dacă tot ce există…

Nu mai continui, pentru că mă umple de amărăciune să o spun, dar, ei bine, dacă nu cumva nu e totul dispreţ, deşertăciune şi neant!

III

Am intrat la colegiu de la vârsta de zece ani şi acolo am dobândit, de timpuriu, o aversiune profundă faţă de oameni. Societatea copiilor este la fel de plină de cruzime faţă de victime ca şi cealaltă societate meschină, a oamenilor în toată firea.

Vezi aceeaşi nedreptate din partea celor mulţi, aceeaşi tiranie a prejudecăţilor şi a forţei, acelaşi egoism, indiferent ce s-ar spune despre altruismul şi loialitatea tineretului. Tinereţe! Vârsta nebuniei şi a visurilor, a poeziei şi a prostiei – sinonime pentru cei care judecă lumea „în chip sănătos“. Am fost ofensat acolo pentru toate înclinaţiile mele: în clasă, pentru ideile mele; în recreaţii, pentru aplecarea spre sălbăticie singuratică.

Încă de-atunci eram un nebun.

Aşa că am ajuns să-mi duc viaţa singur şi necăjit, tracasat de profesori şi luat peste picior de colegi. Aveam o fire zeflemitoare şi independentă, iar cinismul şi ironia mea muşcătoare nu cruţau toanele niciunuia, după cum nu cruţau nici despotismul numănui.

Parcă mă văd şi acum pe băncile din clasă, cufundat în visurile mele despre viitor, cu gândul la tot ce poate să plăsmuiască mai sublim imaginaţia unui poet şi a unui copil, în vreme ce pedagogul mă persifla pentru versurile mele latineşti, iar colegii mă priveau rânjind. Imbecilii! Să

râdă ei de mine! Ei, care erau atât de slabi, atât de mediocri, cu mintea atât de îngustă, să râdă de mine, când spiritul meu reflecta asupra limitelor creaţiei, de mine, care eram cufundat în toate lumile poeziei, care mă simţeam mai mare decât ei toţi, care aveam parte de plăceri infinite şi de extaze celeste în faţa tuturor revelaţiilor intime ale sufletului!

De mine, care mă simţeam mare cât lumea şi un singur gând de-al meu, dacă ar fi fost de foc, ca fulgerul, ar fi putut s-o transforme în pulbere! Biet nebun!

Mă vedeam tânăr, la douăzeci de ani, înconjurat de glorie, visam la călătorii în ţări îndepărtate, în ţinuturile din Sud. Vedeam Orientul şi nisipurile lui nesfârşite, palatele străbătute de cămile cu clopoţei de bronz. Vedeam iepele cum se reped spre orizontul înroşit de soare. Vedeam valuri albastre, un cer senin, un nisip argintiu. Simţeam parfumul oceanelor călduţe din Sud. Şi apoi, lângă mine, sub un cort, la umbra unei aloe cu frunze late, vreo femeie cu pielea arămie şi privirea înflăcărată, care mă cuprindea cu braţele şi-mi vorbea în limba fecioarelor din paradisul lui Mahomed.

Soarele cobora în nisip, cămilele şi iepele dormeau, gâzele bâzâiau în jurul ugerului lor, vântul înserării trecea pe lângă noi. Şi, la lăsarea nopţii, când luna de argint îşi arunca privirile palide peste deşert şi stelele străluceau pe cerul de azur, atunci, în tăcerea nopţii calde şi înmiresmate, visam bucurii infinite, voluptăţi celeste.

Şi vedeam din nou gloria, cu aplauzele, cu fanfarele ei ce-şi ridicau cântul spre cer, cu laurii ei şi cu pulberea de aur aruncată în vânt. Vedeam un teatru strălucitor, cu femei gătite, cu diamante lucind în lumină, un aer greu, piepturi gâfâitoare; apoi, o reculegere religioasă, cuvinte mistuitoare ca un incendiu, plânsete, râsete, suspine, beţia gloriei, strigăte de entuziasm, tropăitul mulţimii. Vanitate, zgomot, neant!

Copil fiind, visasem iubirea; tânăr, gloria, iar om în toată firea, mormântul, ultima iubire a celor care nu mai au niciuna.

Întrezăream şi străvechile vremuri ale secolelor ce nu mai sunt şi ale raselor care-şi dorm somnul sub iarbă. Vedeam cetele de pelerini şi de războinici mergând spre Calvar, oprindu-se în deşert, murind de foame, implorându-L pe acel Dumnezeu în căutarea căruia plecaseră şi, sătule de hulele Lui, mergând mai departe spre orizontul nesfârşit; apoi, ostenite, gâfâind, ajungând în sfârşit, deznădăjduite şi îmbătrânite, la capătul călătoriei, doar pentru a săruta câteva pietre aspre, omagiu din partea lumii întregi. Vedeam cavaleri gonind pe cai îmbrăcaţi în zale, ca şi ei, şi loviturile de lance în turniruri, şi podurile mobile coborând ca să-l primească pe suzeranul care se întoarce cu sabia roşie de sânge şi cu prizonierii pe spatele cailor săi. Apoi, din nou noaptea, în întunericul catedralei, tot naosul împodobit cu o ghirlandă de oameni care urcă spre boltă, în galerii, cântând; lumini care strălucesc în vitralii şi, în noaptea de Crăciun, întregul oraş vechi, cu acoperişurile ascuţite pline de zăpadă, se luminează şi răsună de cântece.

Dar mie îmi plăcea Roma, Roma imperială, acea regină frumoasă ce se tăvălea în orgii, pătându-şi veşmintele nobile cu vinul desfrâului, mai mândră de viciile sale decât fusese vreodată de virtuţi. Nero! Nero, cu carele lui de diamant zburând în arenă, cu miile de căruţe, cu iubirile sale de tigru şi ospeţele de gigant. Departe de lecţiile tale clasice, pe mine mă impresionau imensele tale voluptăţi, iluminaţiile tale sângeroase, distracţiile tale care incendiază Roma.

Şi, legănat de aceste vagi reverii şi de visări despre viitor, purtat de aceste gânduri aventuroase, scăpate din frâu ca o iapă care goneşte prin furtună, se caţără pe munţi şi zboară în spaţiu, stăteam ore întregi cu capul în mâini privind podeaua sălii de studiu sau câte un păianjen care îşi ţesea pânza pe catedra profesorului nostru. Şi, când mă trezeam şi deschideam larg ochii, râdeau toţi de mine, cel mai trândav dintre toţi, care n-avea să aibă vreodată o idee pozitivă, care nu arăta nicio înclinaţie spre vreo profesie, care va fi inutil în această lume în care fiecare trebuie să-şi facă

partea lui şi, în fine, care nu va fi niciodată bun de ceva, cel mult să facă pe bufonul, pe dresorul de animale sau pe făcătorul de cărţi.

(Deşi eram cum nu se poate mai sănătos, mintea mea, mereu insultată de existenţa pe care o duceam şi de contactul cu ceilalţi, stârnise în mine o iritare nervoasă care mă făcea vehement şi agresiv ca taurul înfuriat de înţepătura insectelor. Când visam, aveam coşmaruri îngrozitoare.)

O, ce epocă tristă şi mohorâtă! Parcă mă văd şi acum rătăcind singur pe coridoarele lungi, date cu var, ale colegiului, privind bufniţele şi corbii care-şi luau zborul din podul capelei. Sau noaptea, culcat în acele posomorâte dormitoare comune luminate de lampa în care îngheţa uleiul, ascultam îndelung vântul care vuia lugubru prin marile încăperi goale şi şuiera prin gaura cheii, făcând să tremure geamurile în tocuri; auzeam paşii pazniculuі, care mergea alene cu felinarul în mână şi, când ajungea lângă mine, mă prefăceam că dorm şi chiar adormeam, cufundat pe jumătate în vise, pe jumătate în lacrimi.

IV

Aveam vise înspăimântătoare, numai bune să-ţi pierzi minţile de groază.

Stăteam culcat în casa tatălui meu. Toate mobilele erau în stare bună, doar că totul în jurul meu părea înnegrit. Era o noapte de iarnă şi zăpada arunca o lumină albă în cameră. Deodată, zăpada s-a topit, iar iarba şi copacii au căpătat o nuanţă roşcată de jar, de parcă un incendiu mi-ar fi luminat ferestrele. Am auzit zgomot de paşi – cineva urca scara; un aer cald, un abur fetid a ajuns până la mine. Uşa s-a deschis singură şi au intrat mai mulţi, poate şapte, opt, n-am avut timp să-i număr. Erau unii scunzi, alţii înalţi, cu bărbi negre şi aspre; nu aveau arme, dar ţineau toţi o lamă de oţel între dinţi şi, în vreme ce se apropiau în cerc de leagănul meu, le clănţăneau dinţii şi era oribil. Au tras într-o parte perdelele albe ale baldachinului şi

fiecare deget de-al lor lăsa pe ele o urmă de sânge. M-au privit cu ochi mari, ficşi, fără pleoape; i-am privit şi eu. Nu puteam să fac nici o mişcare, dar voiam să strig.

Atunci, mi s-a părut că întreaga casă se ridică de pe fundaţie, de parcă era săltată de un levier.

M-au privit timp îndelungat în felul acela, apoi s-au îndepărtat şi atunci am văzut că toţi aveau o porţiune de chip lipsită de piele şi sângerând încetişor.

Mi-au ridicat toate hainele şi toate erau pline de sânge. Au început să mănânce, şi din pâinea pe care o rupeau picura sânge. Apoi s-au pus pe un râs ca un horcăit de muribund.

Apoi, după ce au dispărut, tot ce atinseseră – lambriurile, scara, podeaua –, toate au rămas înroşite.

Pe mine pusese stăpânire un gust amar stăruitor. Mă simţeam de parcă aş fi mâncat carne de om. Şi-am auzit atunci un strigăt prelung, răguşit, ascuţit. Ferestrele şi uşile s-au deschis lent, iar vântul le mişca, făcându-le să scârţâie şi să clămpăne, de parcă ar fi cântat un cântec bizar care cu fiecare şuierat îmi tăia pieptul ca un pumnal.

Altădată eram undeva la ţară, lângă un râu, într-un loc plin de verdeaţă şi de flori. Eram cu mama, care mergea pe mal. A căzut. Am văzut apa înspumându-se, cercurile din jurul ei s-au tot lărgit şi apoi, deodată, au dispărut. Râul şi-a reluat cursul şi n-am mai auzit decât sunetul apei ce trecea printre trestii şi le făcea să se îndoaie.

Deodată, m-a strigat mama: „Ajutor, ajutor! O, bietul meu copil, ajutor, ajutor!“.

M-am lăsat pe burtă în iarbă ca să mă uit după ea, dar n-am văzut nimic. Strigătele au continuat.

O forţă invizibilă mă ţinea legat de pământ şi auzeam încontinuu strigătele ei: „Mă înec, mă înec, ajută-mă!“.

Apa curgea limpede, iar vocea aceea pe care o auzeam din adâncul râului mă umplea de o furie şi o disperare copleşitoare…

V

Iată, deci, cum eram: visător, nepăsător, cu o fire independentă şi ironică; îmi clădeam un destin şi visam la toată poezia pe care o poate cuprinde o existenţă plină de iubire, dar trăiam şi din amintiri, câte poţi avea la şaisprezece ani.

Colegiul îmi era nesuferit. S-ar putea face un studiu interesant despre dezgustul profund pe care îl simt sufletele nobile şi elevate şi care se manifestă fără preget la contactul cu oamenii şi cu insulta lor. Nu mi-au plăcut niciodată viaţa atent ordonată, orele fixe, existenţa aceea de ceasornic în care, când sună clopoţelul, nu mai ai voie să gândeşti, în care totul este organizat dinainte pentru secole şi generaţii întregi. Poate că această ordine li se potriveşte celor mulţi, dar pentru un biet copil care se hrăneşte cu poezie, vise şi himere, care se gândeşte la iubire şi la toate balivernele din lume, asta presupune să-l trezeşti tot timpul din visul lui sublim, să nu-i laşi nici o clipă de repaus, să-l sufoci aducându-l mereu în atmosfera noastră dictată de materialism şi de cumpătare, de care are oroare şi care îl dezgustă.

Mă izolam cu câte o carte de versuri, un roman, o poezie, ceva care să-mi facă să tresalte inima tânără, virgină de senzaţii şi atât de dornică de ele.

Îmi amintesc cu câtă voluptate devoram atunci pagini din Byron şi *Werther*, cu câtă emoţie citeam *Hamlet*, *Romeo* şi lucrările cele mai înflăcărate ale epocii noastre, toate operele acelea care dau aripi sufletului, umplându-l de desfătare sau de un entuziasm mistuitor.

Mă hrăneam, aşadar, cu această poezie aprigă a Nordului, care răsună ca valurile mării în operele lui Byron. Deseori, reţineam fragmente întregi de

la prima lectură şi mi le repetam ca pe un cântec dintr-acelea care te farmecă şi ale cărui acorduri te urmăresc apoi peste tot. De câte ori n-am repetat începutul poemului *Ghiaurul* – „Nici o suflare de vânt…“ – sau versuri din *Childe Harold* – „Demult, în străvechiul Albion“ şi „O, mare, întotdeauna te-am iubit“ –! Platitudinea traducerii franceze se evapora în faţa ideilor poetului, ca şi cum ele ar fi avut un stil al lor, independent de cuvintele care le exprimau.

Această pasiune înflăcărată, căreia i se adăuga o profundă ironie, avea fără îndoială o influenţă hotărâtoare asupra firii mele arzătoare şi neprihănite. Toate aceste ecouri necunoscute demnităţii somptuoase a literaturilor clasice aveau pentru mine un parfum de noutate, un farmec care mă atrăgea necontenit spre acea poezie uriaşă care ne stârneşte ameţeala şi ne face să cădem în prăpastia fără de fund a infinitului.

Aşadar, mi-am denaturat gustul şi sufletul, cum ziceau profesorii mei, şi, dintre atâtea fiinţe cu înclinaţii ignobile, independenţa mea spirituală a făcut să fiu considerat cel mai pervertit dintre toţi; eram coborât pe treapta cea mai de jos chiar de superioritatea mea. Abia dacă admiteau că am imaginaţie, care oricum era, după părerea lor, o exaltare a creierului vecină cu nebunia.

Iată, deci, cum s-a făcut intrarea mea în societate şi cum arăta stima pe care am dobândit-o în mijlocul ei.

VI

Chiar dacă îmi erau calomniate spiritul şi principiile, nimeni nu-mi ataca inima, pentru că eram un om bun şi necazurile aproapelui mă făceau să plâng.

Copil fiind, îmi amintesc că îmi plăcea să-mi golesc buzunarele în cele ale săracilor. Cu ce zâmbet mă întâmpinau şi cât de mare era plăcerea mea

când le făceam un bine! E o voluptate care mi-a devenit în timp necunoscută, pentru că acum am inima uscată, iar lacrimile mi-au secat. Dar vai de cei care au făcut o fiinţă rea şi pervertită din omul bun şi curat care eram! Vai de ariditatea civilizaţiei, care usucă şi ofileşte tot ce se ridică la soarele poeziei şi al inimii! Această societate coruptă şi îmbătrânită, care a sedus şi a degradat atât de mult, acest bătrân evreu hrăpăreţ va muri de marasm şi de epuizare pe grămezile de bălegar pe care le numeşte comori, fără un poet care să-i cânte moartea, fără un preot care să-i închidă ochii, fără aur pentru mausoleu, căci îl va fi cheltuit pe tot pe viciile lui.

VII

Aşadar, când se va sfârşi această societate degradată de toate desfrâurile spiritului, ale corpului şi ale sufletului?

Când îşi va da duhul acest vampir mincinos şi ipocrit pe care îl numim civilizaţie, pe pământ va pogorî negreşit bucuria. Vom da deoparte mantia regală, sceptrul, diamantele, palatele care se năruie, oraşele care se prăbuşesc, pentru a merge să ne alăturăm din nou iepei şi lupoaicei. După ce şi-a petrecut toată viaţa în palate şi şi-a tocit picioarele pe dalele marilor oraşe, omul se va duce să moară în păduri.

Pământul va fi pustiit de incendiile care l-au ars şi se va umple de praful luptelor; suflarea distrugerii care a trecut peste oameni va fi trecut şi peste el, şi el nu va mai da decât roade amare şi scaieţi, iar popoarele se vor stinge din leagăn, ca plantele bătute de vânturi care mor înainte să fi înflorit.

Nu se poate să nu se sfârşească totul şi pământul să nu se erodeze după cât a fost de călcat în picioare. Cosmosul e probabil sătul de grăuntele acesta de praf care face atâta gălăgie şi tulbură maiestatea neantului. Nu se poate ca aurul să nu se epuizeze tot trecând dintr-o mână în alta şi tot corupând. Această ceaţă însângerată trebuie să se ridice, iar palatele să se

prăbuşească sub greutatea bogăţiilor din ele; trebuie ca orgia să se sfârşească şi să ne trezim.

Când oamenii vor vedea acest gol, când vor fi obligaţi să părăsească viaţa pentru moarte, pentru moartea hulpavă, căreia îi e foame tot timpul, se va auzi un râs asurzitor de disperare. Totul se va rupe ca să se prăvălească în neant, iar omul virtuos îşi va blestema virtutea şi viciul va bate din palme.

Vor mai rămâne câţiva oameni care, rătăcind pe un pământ arid, se vor striga, vor merge unii spre alţii şi se vor trage înapoi de oroare, speriaţi de ei înşişi, apoi vor muri. Ce va fi atunci omul – el, care este deja mai feroce decât animalele sălbatice şi mai josnic decât reptilele?

Adio pentru totdeauna, care strălucitoare, fanfare şi faimă; adio lumii, palatelor şi mausoleelor sale, voluptăţilor crimei şi încântărilor corupţiei! Lespedea va cădea brusc, strivită de ea însăşi, şi deasupra va creşte iarba. Iar palatele, templele, piramidele, coloanele, mausoleele regilor, sicriele săracilor, stârvurile câinilor, toate vor fi la aceeaşi înălţime sub iarbă.

Atunci, marea neîndiguită va lovi liniştită ţărmurile şi-şi va întinde valurile peste cenuşa încă fumegândă a oraşelor. Copacii vor creşte şi vor înverzi fără o mână care să-i mângâie şi să-i rupă. Fluviile vor curge pe pajiştile smălţuite cu flori, natura va fi liberă, fără oameni care s-o constrângă, iar această rasă se va fi stins pentru că era blestemată încă din pruncie.

Tristă şi bizară este epoca noastră! Spre ce ocean curge acest torent de nelinişti? Încotro mergem într-un întuneric atât de adânc? Cei care vor să pipăie lumea aceasta bolnavă se retrag pe dată, înspăimântaţi de putreziciunea din măruntaiele ei.

Când Roma a simţit agonia amurgului, cel puţin avea o speranţă, întrezărea în spatele giulgiului crucea luminoasă strălucind peste eternitate. Această religie a durat două mii de ani şi iată că se epuizează şi ea, că nu

mai este de ajuns şi lumea o ia în râs. Bisericile i se năruie, iar cimitirele ei înţesate de morţi dau pe dinafară.

Dar noi ce religie vom avea?

Aşa bătrâni cum suntem, umblăm încă prin pustie, ca iudeii care fugeau din Egipt!

Unde va fi Pământul Făgăduinţei?

Am încercat totul şi renegăm totul, fără speranţă. Şi-apoi, ne-a cuprins o cupiditate stranie, ne macină o nelinişte neţărmurită, în mulţimea noastră e un gol. Simţim în jur un frig de mormânt. Omenirea s-a apucat să pună în funcţiune tot felul de maşinării şi, văzând că aurul curgea şiroaie, a strigat: „Acesta este Dumnezeu!“. Şi acum îl mănâncă pe Dumnezeul ăsta. Şi pe urmă…

Totul s-a sfârşit, adio, adio, să curgă vinul pentru muribunzi!

Fiecare se năpusteşte acolo unde îl împinge instinctul, lumea mişună ca insectele pe un cadavru, poeţii trec fără să fi avut timp să-şi sculpteze gândurile, abia dacă le aştern pe foi şi foile zboară; totul străluceşte şi totul răsună în această mascaradă, sub regalităţile de o zi şi sceptrele lor de carton, aurul curge, vinul gâlgâie şuvoaie, destrăbălarea rece îşi ridică rochia şi se agită… Oroare! Oroare!

Şi apoi, peste toate astea se întinde un văl, din care fiecare îşi apucă partea şi se ascunde cum poate mai bine.

Bătaie de joc! Oroare! Oroare!

VIII

În unele zile mă copleşeşte o osteneală imensă şi o plictiseală sumbră mă învăluie ca un giulgiu, oriunde m-aş duce; cutele lui mă înfăşoară şi mă stânjenesc, viaţa mă apasă ca o remuşcare. Atât de tânăr şi atât de ostenit de toate, când alţii, deşi bătrâni, sunt plini de entuziasm! Iar eu sunt atât de

prăbuşit, de dezamăgit! Ce să fac? Să mă uit noaptea la luna care îşi aruncă peste lambriurile mele razele tremurătoare ca un frunziş întins, iar ziua, la soarele care aureşte acoperişurile învecinate? Asta înseamnă să trăieşti? Nu, asta e moarte fără odihna mormântului.

Dar am mici bucurii numai ale mele, reminiscenţe din copilărie care mă încălzesc încă în izolarea mea, ca ultimele raze ale soarelui la amurg când intră printre zăbrelele unei închisori. Un fleac, o împrejurare fără importanţă, o zi ploioasă, un soare arzător, o floare, o mobilă veche îmi stârnesc un şir de amintiri care trec confuz pe lângă mine, şterse ca nişte umbre. Jocuri de copil în iarbă, înconjurat de margaretele de pe pajişte, în spatele gardului viu înflorit, de-a lungul viei cu ciorchini aurii, pe muşchiul maroniu şi verde, sub frunzele late, sub umbrarele răcoroase. Amintiri calme şi vesele ca un zâmbet din pruncie, treceţi pe lângă mine ca nişte trandafiri ofiliţi!

Tinereţea, cu emoţiile ei clocotitoare, cu instinctele confuze prin care vrea să desluşească lumea şi inima, cu palpitaţiile pe care i le dă iubirea, cu lacrimile şi strigătele ei! Iubirea tânărului, ironiile vârstei mature. Reveniţi adesea în culorile voastre sumbre sau terne, fugare, împinse unele de altele, ca umbrele morţilor care trec în fugă pe ziduri în nopţile de iarnă. Iar eu cad adesea în extaz în faţa amintirii vreunei zile bune demult trecute, o zi nebunească şi veselă, ale cărei strigăte şi râsete îmi răsună încă în urechi, care încă freamătă de veselie şi mă face să zâmbesc cu amărăciune; o zi cu mers în galop cu un cal plin de spume, sau o plimbare visătoare pe o alee largă şi umbroasă, sau contemplarea apei care curge peste pietre ori a unui amurg frumos, care-şi revărsa strălucirea în jerbe de foc şi aureole roşii. Iar eu aud din nou galopul calului care scoate aburi pe nări, aud apa lunecândă, frunza tremurătoare, vântul care unduieşte lanurile de grâu ca o mare.

Altele, care îmi vin şi ele în minte, sunt amintiri amare şi îngrozitoare, mohorâte şi reci ca zilele ploioase; ore de chin în care am plâns fără

speranţă şi apoi am râs tocmai ca să alung lacrimile care ascund ochii, hohotele care acoperă glasul.

Multe zile, mulţi ani, am stat aşa, fără să mă gândesc la nimic sau gândindu-mă la tot, cufundat în infinitul pe care voiam să-l cuprind şi care mă devora.

Auzeam ploaia căzând în jgheabul de la streaşină, clopotele bătând a plâns, vedeam soarele asfinţind alene şi noaptea venind, noaptea somnoroasă care ne linişteşte; apoi se făcea din nou ziuă, mereu aceeaşi, cu aceleaşi necazuri, cu acelaşi număr de ore de trăit, zi pe care mă bucuram să o văd sfârşindu-se.

Visam marea, călătorii în ţinuturi îndepărtate, iubiri, triumfuri, toţi acei avortoni ai existenţei mele, cadavre înainte de a fi trăit.

Din păcate, toate astea nu erau făcute pentru mine! Nu-i invidiez pe ceilalţi, pentru că fiecare are a se plânge de greutăţile cu care îl împovărează destinul necruţător; unii le aruncă deoparte înainte de sfârşitul vieţii, alţii le poartă până la capăt. Cât despre mine, oare le voi duce şi eu în spate?

Abia am văzut viaţa şi un dezgust nesfârşit mi-a cuprins deja sufletul. Am dus la gură toate roadele ei şi mi s-au părut amare, aşa că le-am respins, iar acum mor de foame. Să mori atât de tânăr, fără speranţă în mormânt, fără să fii sigur că acolo vei dormi, fără să ştii dacă pacea lui este inviolabilă! Să te arunci în braţele neantului şi să te îndoieşti că te va primi!

Da, mor, întrucât mă întreb, poţi spune că trăieşti când îţi vezi trecutul ca pe o apă scursă în mare, prezentul, ca pe o cuşcă, iar viitorul, ca pe un giulgiu?

IX

Sunt unele lucruri insignifiante care mi-au făcut o impresie foarte puternică şi pe care le voi păstra veşnic în mine ca pe nişte urme lăsate de un fier înroşit în foc, asta chiar dacă ele sunt banale şi prosteşti.

Îmi voi aminti întotdeauna un fel de castel aflat nu departe de oraşul meu, pe care ne duceam să-l vedem destul de des. Era locuit de una dintre femeile acelea bătrâne din secolul trecut. Totul păstra acolo un soi de amintire pastorală. Parcă văd şi acum portretele prăfuite, veşmintele albastre ale bărbaţilor, trandafirii şi garoafele pictate pe lambriuri, lângă desene cu păstoriţe şi oile lor. Totul avea un aer învechit şi întunecos. Mobilele, aproape toate acoperite cu mătase brodată, erau încăpătoare şi moi. Casa era veche. Fostele tranşee, acum plantate cu meri, se întindeau de jur împrejurul clădirii, iar pietrele care se desprindeau din când în când din creneluri se rostogoleau pe fundul lor.

Nu departe de-acolo se afla parcul cu arbori mari, alei întunecoase, bănci de piatră pe jumătate sparte şi acoperite cu muşchi, răsfirate printre crengi şi mărăcini. În iarbă păştea o capră, care o zbughea în frunziş când deschideam poarta de fier.

Când era vreme frumoasă, razele soarelui treceau printre crengi şi aureau ici şi colo muşchiul.

Era un loc trist; vântul şuiera prin hornurile mari de cărămidă, iar eu mă speriam, mai ales seara, când prin podurile imense ţipau bufniţele.

Ne prelungeam adesea vizitele până seara târziu. Rămâneam adunaţi în jurul bătrânei gazde într-o sală mare pardosită cu dale albe, în faţa unui şemineu impozant din marmură. Parcă văd şi acum tabachera ei de aur plină cu cel mai bun tutun din Spania, mopsul pitic cu blană lungă şi albă şi picioarele ei micuţe, în pantofi frumoşi cu toc, împodobiţi cu câte un trandafir negru.

Ce mult a trecut de-atunci! Stăpâna castelului a murit; la fel şi mopşii ei. Tabachera a ajuns în buzunarul notarului, castelul este acum fabrică, iar bieţii pantofi au fost aruncaţi în râu.

DUPĂ TREI SĂPTĂMÂNI DE PAUZĂ

…Mi-e atât de lehamite, încât un dezgust profund mă împiedică să continui, după ce am citit tot ce-am scris.

Oare pot operele unui om plictisit să amuze publicul?

Mă voi strădui totuşi să-i distrez mai mult şi pe unul, şi pe altul.

Aici încep cu adevărat *Memoriile*…

X

Acestea sunt amintirile mele cele mai tandre şi totodată cele mai neplăcute. Vorbesc despre ele cu o emoţie religioasă. Sunt vii în memoria mea şi le port aproape calde în suflet, într-atât l-a făcut să sângereze această pasiune. Inima îmi e străbătută de o cicatrice adâncă ce nu va dispărea niciodată, dar când rememorez această filă din viaţa mea, începe să bată de parcă aş clătina nişte ruine dragi. Aceste ruine sunt vechi deja: păşind prin viaţă, orizontul mi s-a deschis în spate, şi câte lucruri nu s-au întâmplat de-atunci! Căci, luate una câte una, zilele par să se întindă lungi de dimineaţa până seara, în vreme ce trecutul dă o impresie de mare iuţeală, într-atât de mult restrânge uitarea cadrul care l-a cuprins. Pentru mine, totul pare să trăiască încă. Aud şi văd foşnetul frunzelor, îi zăresc până şi cea mai măruntă cută a rochiei; îi aud timbrul vocii de parcă ar cânta un înger chiar în urechea mea. Aud un glas dulce şi pur, care te îmbată şi te face să mori de

iubire. E un glas atât de frumos, că se întrupează şi te seduce, de parcă vorbele lui ar fi vrăji...

N-aş putea să vă spun precis ce an era, dar eram tânăr. Cred că aveam pe-atunci cincisprezece ani. Am mers în vara aceea la mare, în…, sat încântător din Picardia, cu case înghesuite unele într-altele, negre, cenuşii, roşii sau albe, şi faţade dând în toate direcţiile, fără urmă de aliniere sau simetrie, ca o grămadă de scoici şi de pietre pe care le-au împins valurile pe ţărm.

Acum câţiva ani nu venea nimeni aici, cu toate că plaja avea o jumătate de leghe şi o poziţie fermecătoare, dar de la o vreme moda s-a schimbat. Ultima dată când am fost acolo am văzut o mulţime de dandy şi de bogătani, ba se vorbea chiar şi despre construirea unei săli de spectacole.

Atunci însă, totul era simplu şi sălbatic. Nu trăiau acolo decât artişti şi oameni din ţinut. Ţărmul era pustiu, iar la reflux vedeai o plajă imensă, cu un nisip cenuşiu şi argintiu care scânteia în soare, încă umed de la valuri. În stânga erau stânci înnegrite de varec, de care marea se lovea leneş în zilele somnolente, iar în depărtare vedeai valurile albastre sub un soare fierbinte, mugind înăbuşit, ca un gigant care plânge.

Când intrai în sat, te întâmpina spectacolul cel mai cald şi mai pitoresc: plase negre de pescuit, roase de apă şi întinse pe la uşi, peste tot copii pe jumătate goi care păşeau pe pietrişul cenuşiu – singurul pavaj de pe-acolo –, marinari cu haine roşii şi albastre; şi totul se făcea cu o graţie simplă, naivă şi viguroasă, din care răzbăteau vitalitatea şi energia.

Mă duceam deseori să mă plimb singur pe plajă; într-o zi, întâmplarea a făcut să merg spre locul de scăldat. Acesta se afla nu departe de ultimele case din sat, care era vizitat mai ales în acest scop. Înotau laolaltă bărbaţi şi femei; se dezbrăcau pe mal sau în casă şi-şi lăsau halatele pe nisip.

În ziua aceea, pe mal fusese lăsată o superbă manta roşie cu dungi negre. Venea fluxul, ţărmul era tivit cu spumă şi un val mai puternic îi udase

deja ciucurii de mătase. Am luat-o de acolo ca să o pun undeva mai departe. Stofa era moale şi uşoară. Era o haină femeiască.

Aparent am fost văzut, căci în aceeaşi zi, la masa de prânz, în vreme ce toată lumea mânca în sala de mese a hanului unde locuiam, am auzit pe cineva spunându-mi:

— Domnule, vă mulţumesc mult pentru gentileţea dumneavoastră.

M-am întors.

Era o femeie tânără, care stătea cu soţul la masa învecinată.

— Ce-am făcut? am întrebat-o îngrijorat.

— Mi-aţi luat mantoul de jos, nu-i aşa?

M-a privit.

Am lăsat ochii în jos şi am roşit.

Ce privire! Cât era de frumoasă femeia aceea! Parcă îi văd şi acum ochii aprinşi sub sprâncenele negre, fixându-mă ca un soare.

Era înaltă, brunetă, cu un păr negru splendid care îi cădea în cosiţe pe umeri. Avea un nas grecesc, ochi aprinşi, sprâncene înalte şi admirabil arcuite; pielea îi era fierbinte şi parcă pudrată cu aur. Era zveltă şi gingaşă şi i se vedeau venele albăstrii şerpuind prin locurile în care cafeniul-închis al pieptului căpăta o tentă purpurie. Puful fin care îi înnegrea buza de sus conferea figurii sale o expresie energică şi masculină ce făcea să pălească frumuseţile blonde. I s-ar fi putut reproşa că e puţin grăsuţă sau, mai curând, că are un soi de delăsare artistică; toate femeile considerau că asta arată lipsă de rafinament. Vorbea molcom, avea o voce modulată, muzicală şi dulce. Purta o rochie subţire de muselină albă, care lăsa să se ghicească conturul molatic al braţelor.

Când s-a ridicat să plece, şi-a pus un capot alb legat cu un singur şnur roz. L-a înnodat cu o mână fină şi grăsuţă, una dintre acele mâini pe care le visezi mult timp după ce le-ai zărit şi pe care le-ai săruta cu înfocare.

În fiecare dimineaţă, mă duceam s-o văd scăldându-se. O priveam de la depărtare, invidiam valul molatic şi molcom care o atingea şi îi acoperea cu

spumă pieptul fremătător, îi ghiceam conturul trupului sub veşmintele ude care o acopereau, îi vedeam inima bătând, sânii tresăltând, îi contemplam fără să vreau picioarele care păşeau pe nisip, iar privirea îmi rămânea aţintită asupra urmelor paşilor ei şi eram gata să izbucnesc în plâns când vedeam valul care le ştergea alene.

Şi apoi, când ieşea din mare şi trecea pe lângă mine, când auzeam apa picurându-i de pe haine şi foşnetul uşor al mersului, inima începea să-mi bată năvalnic, lăsam ochii în jos, mă înroşeam tot, mă sufocam. Simţeam acel trup de femeie pe jumătate gol cum trecea foarte aproape de mine, lăsând în urmă mireasma valurilor. Surd şi orb să fiu, şi tot i-aş fi ghicit prezenţa, pentru că exista în mine ceva intim şi plăcut ce se cufunda în extaz şi era copleşit de gânduri pline de gingăşie atunci când trecea ea.

Parcă văd şi acum în faţa ochilor locul unde stăteam pe ţărm, văd valurile năvălind din toate părţile, spărgându-se, întinzându-se, văd plaja tivită de spumă, aud zgomotul vocilor confuze ale celor care se scăldau; aud sunetul paşilor ei, îi aud răsuflarea când trecea pe lângă mine.

Rămâneam încremenit de uimire, de parcă Venus însăşi ar fi coborât de pe piedestal şi ar fi început să meargă. Atunci mi-am simţit pentru prima oară inima, am simţit ceva mistic şi bizar, de parcă mi s-ar fi trezit un nou simţ. Eram pierdut în sentimente infinite, tandre, eram învăluit de imagini vaporoase, nedesluşite, mă simţeam mai semeţ şi mai mândru.

Iubeam.

Să iubeşti: să te simţi tânăr şi plin de iubire, să simţi natura, cu toate armoniile ei, palpitând în fiinţa ta, să ai nevoie de această visare, de acest zbucium al inimii şi asta să te facă fericit! O, primele bătăi violente ale unei inimi de bărbat, primele palpitaţii pe care i le stârneşte iubirea! Cât sunt de stranii şi de minunate! Şi cât de nătângi şi de ridicole par mai târziu!

Lucru bizar, această insomnie îngemănează suferinţa cu bucuria. Nu e totuşi vanitate? Oare iubirea să fie numai orgoliu? Trebuie să tăgăduim ceea ce respectă necredincioşii? Ar trebui să râdem de inimă?

Vai, vai!

Valurile au şters urma paşilor frumoasei Maria.

La început, am fost cuprins de o stare nemaiîntâlnită, un amestec de stupoare şi admiraţie, o senzaţie pe de-a-ntregul mistică, cumva, care dădea în lături orice idee de voluptate. Abia mai târziu am simţit ardoarea frenetică şi întunecată a trupului şi a sufletului, care le mistuie şi pe unul, şi pe celălalt.

Trăiam uimirea inimii care îşi simte prima bătaie; eram ca primul om când şi-a cunoscut toate însuşirile.

La ce visam? Mi-ar fi imposibil să spun. Mă simţeam nou şi cu totul străin de mine; sufletul meu căpătase o voce. Un fleac, o cută a rochiei, un zâmbet, piciorul ei, cel mai neînsemnat cuvânt mă impresionau ca nişte lucruri venite de pe altă lume şi aveam la ce să visez o zi întreagă. Îi urmăream paşii după colţul unui zid lung şi foşnetul uşor al hainelor ei mă făcea să tresalt de bucurie. Când îi auzeam paşii, în nopţile când se plimba sau când venea spre mine… Nu, n-aş şti cum să vă spun ce dulce ameţeală a inimii, câtă beatitudine şi câtă nebunie naşte dragostea.

Chiar şi acum, când iau totul în râs şi sunt convins de grotescul vieţii, încă simt că iubirea, aceea pe care am visat-o la colegiu fără s-o am şi pe care am trăit-o mai târziu, cea care m-a făcut să plâng aşa de amarnic şi de care am râs atâta, ar fi, ştiu sigur, cel mai sublim dintre lucruri şi totodată cea mai ridicolă dintre prostii!

Două fiinţe aruncate pe pământ de o întâmplare sau de orice altceva se întâlnesc şi se iubesc, pentru că una e femeie şi cealaltă, bărbat! Iată-i cu răsuflarea tăiată din pricina celuilalt, plimbându-se împreună noaptea şi udându-se de rouă, privind luna plină ce li se pare diafană, admirând stelele şi spunând pe toate tonurile posibile: „Eu te iubesc, tu mă iubeşti, el mă iubeşte, noi ne iubim“. Apoi o repetă printre suspine şi sărutări! După aceea se întorc acasă, împinşi amândoi de o ardoare fără margini, pentru că aceste

două suflete au organele violent aţâţate, şi iată-i curând în acuplarea lor grotescă, gemând tare şi suspinând, preocupaţi şi unul, şi celălalt să mai aducă încă un imbecil pe lumea asta, un alt nefericit care îi va imita! Uitaţi-vă la ei cum sunt, în clipa asta, mai dobitoci decât câinii sau muştele, cuprinşi de leşin şi ascunzându-şi cu înfrigurare delectarea singuratică de ochii altora, crezând poate că fericirea e o crimă, iar voluptatea, o ruşine.

Voi fi iertat, sper, dacă nu voi vorbi despre iubirea platonică, exaltată, ca iubirea unei statui sau a unei catedrale, care respinge noţiunile de gelozie şi de posesiune şi care ar trebui să fie, pentru oameni, un sentiment reciproc, pentru că rareori mi-a fost dat să o văd. De-ar exista, ar fi o iubire sublimă, dar nu este decât un vis, ca tot ce e frumos pe lumea asta.

Mă opresc aici, fiindcă zeflemeaua bătrânului nu trebuie să umbrească puritatea sentimentelor tânărului; m-aş fi indignat şi eu la fel ca tine, cititorule, dacă mi s-ar fi vorbit atunci cu atâta brutalitate.

Credeam că o femeie este un înger…

O, câtă dreptate a avut Molière să o compare cu o ciorbă![1]

XI

Maria avea un copil, o fetiţă. Toată lumea o iubea, o îmbrăţişa şi o sâcâia cu mângâieri şi sărutări. Cât de mult mi-aş fi dorit să primesc şi eu măcar una dintre sărutările aruncate ca perlele, cu nemiluita, asupra acelei copile în scutece!

Maria o alăpta chiar ea şi, într-o zi, am văzut-o cum îşi dezgolea pieptul ca să-i dea să sugă.

Avea un sân generos şi rotund, cu vinişoare albăstrii care se zăreau pe sub pielea fierbinte. Nu mai văzusem niciodată o femeie goală. O, în ce extaz nemaivăzut m-a cufundat vederea acelui sân, cum îl sorbeam din ochi, cât îmi doream să ating măcar pieptul acela! Mi se părea că dacă aş fi reuşit

să-mi apropii buzele de el, dinţii l-ar fi muşcat de furie, iar inima mi se topea de plăcere când mă gândeam la voluptatea acelei sărutări.

O, de câte ori n-am revăzut în minte pieptul acela care palpita, gâtul lung şi graţios şi capul ei, cu păr negru şi buclat, aplecat asupra copilului care sugea şi pe care îl legăna încetişor pe genunchi, fredonând o melodie italiană!

XII

Curând, ne-am cunoscut mai bine. Spun „noi“, pentru că eu, unul nu m-aş fi aventurat de capul meu să-i adresez nici măcar o vorbă în starea în care intram când o vedeam.

Soţul ei era ceva între artist şi comis-voiajor. Purta mustăţi, haine la modă, fuma fără întrerupere, era vioi, cumsecade, prietenos, nu dispreţuia plăcerile mesei şi l-am văzut odată străbătând trei leghe pe jos ca să aducă un pepene galben din cel mai apropiat oraş. Venise cu brişca, împreună cu câinele, soţia, copilul şi douăzeci şi cinci de sticle de vin de Rin.

Când sunt la mare, la ţară sau în călătorie, oamenii îşi vorbesc cu mai multă uşurinţă, sunt mai dornici să se cunoască. E suficient un fleac să facă să se lege o conversaţie, iar starea vremii ocupă în acest caz un loc mai important decât în alte împrejurări. Se aduc critici neajunsurilor cazării, bucatelor detestabile de la han, şi asta pe tonul cel mai demn cu putinţă: „O, lenjeria! E murdară! Mâncarea e prea piperată, prea condimentată! Ce oroare, draga mea!“.

Când mergem mai mulţi la plimbare, ne minunăm care mai de care de frumuseţea peisajului. „Ce frumos e!“ „Ce frumoasă e marea!“ Plus câteva cuvinte poetice şi pompoase, două-trei reflecţii filosofice împănate cu oftaturi şi cu fornăieli mai mult sau mai puţin energice. Dacă ştiţi să

desenaţi, vă scoateţi albumul legat în piele; sau, şi mai bine, vă trageţi şapca pe ochi şi vă culcaţi, ca să vă prefaceţi că meditaţi profund.

Există femei pe care le-am intuit a fi spirituale de la jumătate de leghe distanţă, numai după cum priveau valurile.

Va trebui să vă plângeţi de soţi, să mâncaţi puţin şi să vă înflăcăraţi la vederea unei stânci, să admiraţi o pajişte, să vă prăpădiţi de dragul mării. Atunci, veţi fi fermecători şi se va spune despre domnia voastră: „Ce tânăr încântător! Ce bluză drăguţă are, ce cizme fine poartă, ce graţie, ce suflet frumos!“. Nevoia aceasta de a vorbi şi instinctul de a merge numai cu turma, cu cei mai îndrăzneţi în frunte, au stat la originea formării societăţii, iar în zilele noastre iau forma unor reuniuni.

Fără îndoială că din acest motiv am ajuns să schimbăm primele cuvinte. Era o după-amiază caldă, iar soarele pătrundea până în sala de mese a hanului, în pofida copertinelor. Câţiva pictori, eu, Maria şi soţul ei rămăseserăm acolo, pe scaune. Fumam şi beam un grog.

Maria fuma sau, dacă vreo rămăşiţă de feminitate stupidă o împiedica să o facă, cel puţin îi plăcea mirosul de tutun (monstruozitate!); chiar mi-a oferit câteva ţigări. Se discuta despre literatură, subiect inepuizabil cu femeile. Am luat şi eu parte la discuţie şi am vorbit îndelung şi cu înflăcărare. Eu şi Maria eram întru totul de aceeaşi părere când venea vorba de artă. N-am mai auzit vreodată pe cineva care să se exprime cu atâta inocenţă şi cu aşa puţină înfumurare; folosea cuvinte simple şi expresive, care ieşeau în evidenţă şi, mai ales, vorbea cu atâta dezinvoltură şi graţie, cu atâta sinceritate şi nonşalanţă, că ai fi zis că nu vorbea, ci cânta.

Într-o seară, soţul ei ne-a propus o plimbare cu barca. Era cea mai frumoasă vreme cu putinţă. Am acceptat.

XIII

Cum exprimi în cuvinte lucrurile pentru care nu există limbaj, acele impresii ale inimii, acele mistere ale sufletului necunoscute până şi lui însuşi? Cum aş putea să vă spun tot ce-am simţit, tot ce-am gândit, toate lucrurile de care m-am bucurat în seara aceea?

Era o noapte frumoasă de vară. Pe la nouă, am urcat în şalupă, am fixat vâslele şi am plecat. Marea era liniştită, iar luna se reflecta pe suprafaţa netedă a apei; în dreptul dârei pe care o lăsa barca, imaginea îi tremura pe valuri. S-a pornit fluxul şi am simţit primele valuri legănând uşor şalupa.

Toţi tăceam. Maria a început să vorbească. Nu ştiu ce zicea, dar mă lăsam încântat de sunetul vocii ei, întocmai cum mă lăsam legănat de mare. Stătea lângă mine şi îi simţeam conturul umărului şi atingerea rochiei; ridica privirea spre cerul senin, plin de stele strălucind ca diamantele, care se oglindea în valurile albastre.

Cu capul ridicat şi privirea aceea celestă, era un înger.

Mă simţeam îmbătat de dragoste; ascultam cele două vâsle ridicându-se în cadenţă, valurile lovind barca şi mă lăsam emoţionat de toate astea. Ascultam mai ales vocea blândă şi tremurătoare cu care ne vorbea Maria.

Voi putea oare să vă descriu vreodată cât de melodioasă îi era vocea, cât de graţios îi era zâmbetul, cât de frumoasă privirea? Aş putea să vă explic vreodată cum aş fi putut să mor din dragoste în noaptea aceea plină de parfumul mării, cu valurile ei străvezii, nisipul argintat de lună, apa frumoasă şi liniştită şi cerul scânteietor? Iar lângă mine stătea femeia aceea – toate bucuriile de pe pământ, toate voluptăţile, tot ce e mai dulce şi mai ameţitor pe lume!

Trăiam farmecul unui vis, dar toate desfătările erau aievea. Mă lăsam în voia acelor emoţii, le dădeam ghes şi mai tare, cu o bucurie insaţiabilă. Calmul ei plin de voluptate, privirea aceea de femeie, vocea ei mă îmbătau de plăcere; mă cufundam în inima mea şi găseam acolo plăceri infinite.

Cât eram de fericit! Mă cuprinsese o fericire de crepuscul care dispare în noapte, fericirea care trece ca valul ce s-a spart, ca ţărmul…

Ne-am întors, am coborât şi am condus-o pe Maria până acasă. Nu i-am spus nici o vorbă, eram timid. O urmam, o visam, visam sunetul paşilor ei şi, după ce a intrat, am privit îndelung zidul luminat de lună al casei sale. Am văzut lumina de la gemurile ei şi, mergând pe plajă în drum spre casă, întorceam din când în când capul să o privesc. Pe urmă, după ce lumina a dispărut, mi-am zis că a adormit.

Apoi m-a năpădit deodată un gând, un sentiment de furie şi gelozie. „O, nu, nu doarme!“ Şi sufletul mi-a fost chinuit de toate torturile pe care le îndură cei damnaţi.

Mă gândeam la soţul ei, la bărbatul acela vulgar şi jovial, şi în minte mi-au apărut imaginile cele mai hidoase. Eram ca unul lăsat să moară de foame într-o cuşcă, după ce ai înşirat în jurul ei bucatele cele mai rafinate.

Eram singur pe plajă. Singur. Ea nu se gândea la mine. Când am văzut singurătatea fără capăt din faţa mea şi mi-am dat seama de cealaltă solitudine, mai cumplită, am început să plâng ca un copil, pentru că ea se afla la câţiva paşi de mine, în spatele zidurilor pe care le sorbeam din priviri; era acolo, frumoasă şi goală, bucurându-se de toate plăcerile nopţii, de toată gingăşia iubirii şi de sanctitatea căsătoriei. Era de ajuns ca acel bărbat să întindă braţele pentru ca ea să se ducă la el fără efort, neîntârziat; se ducea la el şi se iubeau, se îmbrăţişau. El avea parte de toată bucuria, de toată plăcerea; iubirea mea o călca în picioare. El avea parte de femeia aceea, de capul, de gâtul, de sânii, de trupul, de sufletul, de zâmbetele ei, de braţele care îl cuprindeau, de cuvintele ei de iubire! Celălalt se bucura de toate, eu, de nimic.

Am început să râd, pentru că gelozia îmi inspira gânduri obscene şi groteşti şi îi terfeleam atunci pe amândoi, îi copleşeam cu ridicolul cel mai usturător, Mă sforţam ca imaginile care mă făcuseră să plâng de invidie să devină ţinta râsului meu batjocoritor.

Începuse refluxul şi, din loc în loc, se vedeau gropi mari pline de apă argintată de lună, locuri în care nisipul era încă umed, acoperit de varec, ici-colo câteva stânci cu vârful la nivelul apei sau înălţate mai sus, negre sau albe, plase de pescuit ridicate sau sfâşiate de marea care se retrăgea vuind.

Era cald, mă sufocam. M-am întors în camera mea de la han şi am vrut să dorm. Auzeam întruna valurile lovind barca, vâsla intrând în apă, glasul frumoasei Maria. Aveam foc în vene. Totul se perinda din nou prin faţa ochilor mei, şi plimbarea de seară, precum şi cea de noapte de pe ţărm. O vedeam pe Maria culcată şi mă opream aici, pentru că restul îmi dădea fiori. Aveam lavă în suflet. Toate astea mă obosiseră cumplit şi, culcat pe spate, mă uitam la lumânarea care ardea şi la discul luminos şi tremurător proiectat pe tavan, priveam cu o buimăceală stupidă seul care curgea în jurul sfeşnicului de aramă şi fitilul negru care se alungea în flacără.

În fine, s-au ivit zorile şi am adormit.

XIV

A trebuit să plecăm. Ne-am despărţit fără să-mi pot lua rămas-bun. A părăsit staţiunea în aceeaşi zi cu noi, într-o duminică; ea a plecat dimineaţa, noi, seara.

A plecat şi n-am mai întâlnit-o. Adio pe vecie! A dispărut ca praful de pe drum, care s-a ridicat în urma paşilor ei. De câte ori nu m-am gândit la ea de-atunci, câte ore de năuceală n-am petrecut, purtând în gând amintirea privirii sau a intonaţiei ei!

Ghemuit în trăsură, îmi purtam inima mai departe pe drumul pe care îl străbătuserăm împreună, mă strămutam în trecutul care n-avea să se mai întoarcă. Mă gândeam la mare, la valuri, la ţărm, la tot ce văzusem, la tot ce simţisem, la cuvintele rostite, la gesturi, la ce făcusem, la cele mai mărunte detalii, şi totul palpita viu. În sufletul meu era haos, freamăt, nebunie.

Totul trecuse ca un vis. Adio pentru totdeauna frumoase flori ale tinereţii, atât de repede ofilite şi la care ne gândim apoi din când în când cu amărăciune amestecată cu plăcere! În fine, am văzut clădirile oraşului meu, căci mă întorceam acasă. Totul mi se părea pustiu şi lugubru. Am reînceput să trăiesc, să beau, să mănânc, să dorm.

A venit iarna şi m-am întors la colegiu.

XV

Dacă v-aş spune că am iubit alte femei, aş minţi ca un infam.

Totuşi am crezut asta; m-am străduit să-mi leg inima de alte pasiuni, dar ea a patinat pe ele ca pe gheaţă.

În copilărie citim atât de multe cărţi despre dragoste, cuvântul însuşi ni se pare atât de melodios, o visăm şi ne dorim atât de mult să avem şi noi parte de sentimentul care ne face să vibrăm când citim romane şi drame, încât, la fiecare femeie pe care o întâlnim, ne întrebăm: „Oare nu ea e dragostea?“. Ne străduim să iubim ca să devenim bărbaţi.

Am suferit şi eu această slăbiciune a copilăriei, ca oricine altcineva; am oftat ca un poet elegiac şi, după ce mă sforţam în fel şi chip, eram din cale-afară de mirat că uneori, după cincisprezece zile, nici nu mă mai gândeam la cea la care alesesem să visez. Vanitatea asta copilărească s-a evaporat când a apărut Maria.

Dar trebuie s-o iau de mai dinainte, căci am jurat să spun tot. Fragmentul ce urmează a fost aşternut parţial pe hârtie în decembrie trecut, înainte să-mi vină ideea să scriu *Memoriile unui nebun*.

Cum intenţionam să facă parte dintr-o altă scriere, l-am pus în cadrul care urmează.

Iată-l, întocmai aşa cum era scris:

Dintre toate visele din trecut, amintirile de altădată şi reminiscenţele din tinereţe, am păstrat doar foarte puţine, cu care mă amuz în ceasurile de plictiseală. Când mă gândesc la un nume, îmi vin iar în minte toate personajele, cu veşmintele şi limbajul lor, care reîncep să joace acelaşi rol pe care l-au avut în viaţa mea. Le văd mişcându-se prin faţa mea ca un Dumnezeu care se distrează privind lumile pe care le-a creat. Una dintre amintiri se ridică deasupra tuturor celorlalte: cea a primei iubiri, care n-a fost nici violentă, nici pasională, pe care au eclipsat-o de atunci alte dorinţe, dar care rămâne încă întipărită în adâncul inimii mele ca un străvechi drum roman traversat de vulgarele vagoane ale unui tren.

Este povestea primelor bătăi furtunoase ale inimii, a celor dintâi voluptăţi nedefinite, a tuturor lucrurilor diafane care se petrec în sufletul unui copil când vede cu ochii lui sânii unei femei, când îi aude cântecele şi cuvintele, este babilonia de sentimente şi visări pe care aveam s-o etalez, ca pe un cadavru, în faţa unui cerc de prieteni veniţi într-o zi de iarnă, în decembrie, să se încălzească şi să nu facă nimic, să stea de vorbă liniştiţi lângă foc, fumând o pipă şi îndulcindu-i amăreala cu o băutură oarecare.

După ce au venit toţi şi s-au aşezat, după ce ne-am umplut pipele şi paharele, după ce am fumat în cerc lângă foc, unul cu cleştişorul în mână, altul suflând, al treilea răscolind cenuşa cu bastonul şi fiecare având o ocupaţie, am început:

— Dragi prieteni, sper să treceţi cu vederea dacă în ceea ce am să vă istorisesc se va strecura vreun cuvânt plin de vanitate, le-am spus.

Toate capetele au încuviinţat, ceea ce m-a îndemnat să continui.

— Îmi amintesc că era într-o zi de joi, prin noiembrie, acum doi ani (cred că eram în clasa a cincea). Prima dată când am văzut-o, lua masa la mama mea. Eu am intrat cu pas grăbit, ca un şcolar care aşteptase cu nerăbdare toată săptămâna masa de joi. Ea a întors capul şi abia dacă am salutat-o, pentru că pe atunci eram atât de nătâng şi de copil, încât nu puteam să văd o femeie – cel puţin dintre acelea care nu mă considerau

copil, ca doamnele sau prieten, ca fetiţele – fără să roşesc sau, mai curând, fără să rămân mut şi împietrit.

Dar, slavă Domnului, între timp vanitatea şi insolenţa au luat locul inocenţei şi candorii.

Erau două tinere, două surori, colege cu sora mea, biete englezoaice care fuseseră scoase din pension la aer curat, la ţară, ca să fie plimbate cu trăsura, să poată alerga prin grădină şi să se poată distra şi ele, fără să fie stingherite de prezenţa vreunei supraveghetoare care să le constrângă şi să le oblige să se abţină de la zbenguielile copilăriei.

Cea mare avea cincisprezece ani, iar cea mică, abia doisprezece. Aceasta din urmă era scundă şi subţirică, cu ochii mai vioi, mai mari şi mai frumoşi decât ai surorii ei. Însă cea mare avea un cap atât de rotund şi de graţios, o piele atât de sănătoasă şi de trandafirie, dinţii micuţi şi atât de albi sub buzele rozalii, iar chipul îi era atât de frumos încadrat de părul şaten care cădea de-o parte şi de alta a feţei, încât nu puteai să n-o preferi. Era scundă şi poate puţin cam grăsuţă; acesta era, de altfel, cel mai vizibil defect al ei. Dar cel mai mult mă fermeca la ea o anume graţie copilărească plină de simplitate, un parfum de tinereţe care înmiresma aerul în juru-i. Emana atâta naivitate şi candoare, încât nici cel mai cinic privitor nu avea cum să nu o admire.

Parcă o văd şi acum, prin geamurile camerei mele, alergând în grădină împreună cu celelalte prietene ale ei. Le văd şi acum rochiile de mătase ondulându-se şi foşnind în jurul călcâielor şi picioarele alergând pe aleile acoperite cu nisip din grădină. Le văd cum se opreau apoi gâfâind, cum se prindeau una pe alta de mijloc şi începeau să se plimbe cu un aer grav, în timp ce vorbeau fără îndoială despre serbări, dansuri, plăceri şi iubiri… Bietele fete!

Curând, am devenit cu toţii foarte apropiaţi; după patru luni, o sărutam ca pe sora mea şi ne tutuiam cu toţii. Îmi plăcea foarte mult să stau de vorbă

cu ea. Accentul ei străin avea ceva fin şi delicat, care îi dădea vocii aceeaşi prospeţime a frumoşilor ei obraji.

De altfel, englezii au în felul lor de-a fi o nonşalanţă înnăscută şi o nepăsare faţă de convenienţe ce poate fi luată drept cochetărie rafinată, dar care nu face decât să le dea un farmec aparte, ce te atrage ca focul ielelor.

Făceam adesea plimbări împreună cu familia şi-mi amintesc că într-o zi de iarnă ne-am dus în vizită la o doamnă în vârstă, care locuia pe o colină ce se ridică deasupra oraşului. Ca să ajungem sus, trebuia să trecem prin livezile de meri ale unor ferme, printr-o iarbă înaltă şi udă. Oraşul era învăluit în ceaţă şi, de pe înălţimea colinei noastre, vedeam acoperişurile înghesuite şi acoperite de zăpadă. Peste tot se aşternuse liniştea aceea de la ţară, spartă, în depărtare, de zgomotul copitelor unei vaci sau ale unui cal, care se afundă în gropile de pe drum.

Când am trecut de un gard vopsit în alb, paltonul i s-a agăţat de mărăcinii din el şi m-am dus s-o eliberez. Mi-a spus „mulţumesc“ cu atâta graţie şi nonşalanţă, că m-a făcut să visez apoi o zi întreagă numai la asta.

Apoi fetele au rupt-o la fugă, iar paltoanele le fluturau în vânt, plutind în spatele lor şi ondulându-se ca un val care se sparge. S-au oprit gâfâind. Îmi amintesc şi acum gâfâitul acela care îmi şuiera în urechi şi le ieşea sub formă de abur printre dinţii albi.

Biata fată, era atât de bună şi mă săruta cu atâta naivitate!

*

A venit vacanţa de Paşti. Ne-am dus s-o petrecem la ţară.

Îmi amintesc că, într-o zi foarte caldă, şi-a rătăcit cordonul şi nu şi-a mai legat rochia în talie.

Ne-am plimbat împreună prin roua de pe iarbă, păşind printre florile de aprilie. Avea în mână o carte; de versuri, cred. A lăsat-o să-i cadă. Plimbarea a continuat.

Alergase. Am sărutat-o pe gât, iar buzele mi-au rămas lipite acolo, pe pielea catifelată şi umezită de o sudoare înmiresmată. Nu ştiu despre ce-am vorbit; probabil despre orice ne venea în minte.

— Uite că o să începi să te prosteşti! a spus unul dintre ascultători, întrerupându-mă.

— Ai dreptate, dragul meu, inima e prostuţă. În după-amiaza aceea, inima îmi era plină de o bucurie blândă şi nedesluşită. Mă adânceam în reverii încântătoare gândindu-mă la părul buclat care îi încadra ochii vioi şi la pieptul deja format, pe care îl sărutam întotdeauna cât de jos îmi permitea eşarfa puritană.

M-am dus pe câmp, am intrat în pădure, m-am aşezat într-un şanţ şi am început să mă gândesc la ea. Stăteam pe burtă, smulgeam fire de iarbă sau margarete şi, când ridicam capul, cerul alb şi mat alcătuia deasupra mea un dom de azur care se pierdea în depărtare, în spatele pajiştilor verzi. Din întâmplare, aveam la mine hârtie şi creion. Am început să compun versuri.

În acest moment, toţi au început să râdă.

— Sunt singurele versuri pe care le-am compus în viaţa mea; să fi fost vreo treizeci, şi n-a durat mai mult de o jumătate de oră să le scriu, pentru că întotdeauna mi-a fost uşor să improvizez tot felul de prostii. Dar cele mai multe dintre ele erau nesincere, la fel ca jurămintele de iubire, şi la fel de instabile ca ideea de *Bine*. Îmi amintesc că sunau cam aşa:

„…când venea seara liniştită
De joacă şi de leagăn obosită...“

Mă căzneam să zugrăvesc o căldură sufletească pe care o întâlnisem numai în cărţi, apoi, din senin, am trecut la un ton de o melancolie sumbră, demnă de Antony[2], chiar dacă în realitate aveam sufletul plin de candoare şi de o tandreţe puţin prostească şi căreia i se adăugau anumite amintiri suave şi unele parfumuri sentimentale. Aşadar, compuneam fără nici o noimă:

„Amară mi-e tristeţea şi sufăr în adânc,
Şi mă-ngrop în ea ca-ntr-un mormânt.“

Versurile acestea nici măcar nu erau versuri, de fapt, dar mi-a venit pe loc să le ard, manie care probabil îi chinuie pe majoritatea poeţilor.

M-am întors acasă şi am găsit-o jucându-se pe pajiştea rotundă. Camera în care dormeau era vecină cu a mea, aşa că le auzeam râzând şi stând de vorbă până târziu în noapte… în timp ce eu… eu adormeam mai devreme decât ea, deşi mă străduiam să stau treaz cât se putea de mult. Sunt sigur că aţi făcut cu toţii la fel ca mine la cincisprezece ani: aţi crezut cel puţin o dată că iubiţi cu patima arzătoare şi frenetică despre care aţi citit în cărţi, cu toate că nu aveaţi suprafaţa inimii decât uşor zgâriată de gheara de fier pe care o numim pasiune, iar voi suflaţi din toate puterile imaginaţiei peste o vâlvătaie care abia pâlpâia! Un bărbat iubeşte mult în viaţă. La patru ani, iubeşte caii, soarele, florile, luciul armelor, uniformele soldaţilor. La zece, o iubeşte pe fetiţa care se joacă cu el. La treisprezece, iubeşte o femeie în toată firea, cu pieptul plin, căci îmi amintesc cât de tare le plac adolescenţilor sânul alb şi palid al unei femei, cum bine spunea Marot:

„Sfârc rotund, mai alb decât un ou
Sfârc de satin alb şi nou.“[3]

A fost cât pe ce să mi se facă rău când am văzut prima dată sânii goi ai unei femei. În fine, la paisprezece sau cincisprezece ani, e vremea iubirii pentru o tânără care vine pe la voi pe acasă; puţin mai mult decât o soră, dar nu tocmai o iubită. Apoi, la şaisprezece ani, iubirea pentru altă femeie, până ajungem la douăzeci şi cinci de ani. Pe urmă iubim poate femeia cu care ne vom căsători.

Cinci ani mai târziu, o iubim pe dansatoarea care îşi saltă rochia de voal pe coapsele cărnoase. În sfârşit, la treizeci şi şase, iubim deputăţia, speculaţiile la bursă, onorurile. La cincizeci, ajungem să iubim cinele date de ministru sau de primar. La şaizeci, se înfiripă o urmă de iubire pentru prostituata care te strigă prin geam şi spre care arunci o privire neputincioasă, o privire spre trecut. Nu este adevărat ce spun? Eu am trecut prin toate iubirile astea. Nu chiar toate, pentru că nu mi-am trăit toată viaţa şi fiecare an din viaţa multor bărbaţi este marcat de o nouă pasiune: femei, jocuri de noroc, cai, cizme fine, bastoane, ochelari, trăsuri, funcţii.

Câtă nebunie la un bărbat! Fără doar şi poate, costumul de arlechin nu are nuanţe mai felurite decât nebuniile din mintea omenească. Şi ambele obţin acelaşi lucru, şi-anume se uzează şi reuşesc să stârnească preţ de o vreme râsul, fie publicului plătitor, fie filosofului ştiutor.

— Înapoi la poveste! a cerut unul dintre ascultători, care până atunci fusese indiferent, dar acum îşi scosese pipa din gură, ca să arunce peste digresiunea mea, spulberată ca fumul, saliva reproşului său.

— Nu ştiu ce să mai spun, pentru că există un gol în poveste, lipseşte un vers din elegie. Mi-am petrecut astfel mult timp. În luna mai, mama tinerelor a venit în Franţa să-l aducă şi pe fratele lor. Era un băiat încântător, blond ca ea, tare poznaş şi plin de acel orgoliu specific britanic.

Mama lor era o femeie palidă, slabă şi nonşalantă. Era îmbrăcată în negru, iar purtarea, felul de a vorbi şi ţinuta îi erau leneşe, puţin molatice chiar, ducându-te cu gândul la acel *farniente* italian. Însă totul la ea avea o aură de bun-gust şi o patină aristocratică. A stat o lună în Franţa.

Pe urmă, a plecat şi noi am continuat să trăim ca şi cum ar fi făcut toţi parte din familie, mergând împreună la plimbare, în vacanţe, petrecându-ne tot timpul liber între noi.

Eram toţi fraţi şi surori.

În relaţiile noastre de fiecare zi erau atâta graţie şi entuziasm, atâta intimitate şi degajare, încât poate că toate astea au degenerat în iubire, cel puţin din partea ei, căci am avut câteva dovezi concrete că aşa stau lucrurile.

Eu pot să-mi atribui rolul unui om moral, pentru că nu eram cuprins de nici un strop de pasiune, deşi mi-aş fi dorit-o

Venea adesea la mine şi îmi cuprindea mijlocul, mă privea, îmi vorbea. Ce fetiţă fermecătoare! Îmi cerea cărţi şi piese de teatru, dintre care mi-a înapoiat doar foarte puţine. Venea în camera mea. Eram destul de stânjenit. Cum puteam eu să bănuiesc atâta îndrăzneală sau atâta naivitate la o femeie? Într-o zi, s-a culcat pe canapeaua mea, într-o poziţie foarte echivocă. Eu am rămas tăcut lângă ea.

Desigur, era un moment critic; n-am profitat.

Am lăsat-o să plece.

Alteori mă îmbrăţişa plângând. Nu puteam să cred că mă iubeşte cu adevărat. Însă Ernest era convins de asta, îmi tot atrăgea atenţia şi zicea să sunt un imbecil, deşi adevărul este că eram deopotrivă timid şi nepăsător.

Sentimentele mele erau dulci şi copilăreşti şi nu le păta nici un gând de posesiune, dar tocmai asta le făcea lipsite de energie. Era totuşi prea prostesc ca să fie vorba de sentimente platonice.

După un an, mama lor a venit să locuiască în Franţa, apoi, după o lună, a plecat înapoi în Anglia.

Fiicele fuseseră scoase de la pension şi locuiau împreună cu mama lor pe o stradă pustie, la etajul al doilea al unei case.

Cât ea a fost plecată, le vedeam adesea la ferestre. Într-o zi, pe când treceam prin faţa casei, Caroline m-a strigat şi am urcat.

Era singură. S-a aruncat în braţele mele şi m-a sărutat înnebunită. Aceea a fost şi ultima dată când a făcut-o, pentru că între timp s-a căsătorit.

Profesorul ei de desen îi făcuse multe vizite. Au plănuit o căsătorie, renunţând şi revenind la ea de nenumărate ori. Mama ei s-a întors din

Anglia fără soţ, de care n-am mai auzit niciodată.

Caroline s-a căsătorit în luna ianuarie. Într-o zi, am întâlnit-o în timp ce era împreună cu soţul ei şi abia dacă m-a salutat.

Mama ei şi-a schimbat locuinţa şi purtările. Primeşte acum în casă ucenici croitori şi studenţi, se duce la baluri mascate şi o ia cu ea pe fiica cea mică.

Nu le-am mai văzut de optsprezece luni.

Aşa s-a sfârşit această relaţie, care promitea că odată cu vârsta s-ar fi putut înfiripa o pasiune, dar care s-a destrămat de la sine.

Oare ar mai fi nevoie să spun că asta fusese pentru iubire ceea ce este crepusculul pentru zorii zilei şi că privirea frumoasei Maria a făcut să dispară amintirea acelei copile palide?

A fost o mică pasiune din care a rămas doar cenuşa rece.

XVI

Istorisirea este scurtă. Aş fi vrut să fie şi mai scurtă. Acestea sunt faptele.

Vanitatea m-a împins la iubire. Nu, la voluptate. Ba, de fapt, nici măcar la asta, ci la pofta trupească.

Eram luat în zeflemea pentru castitatea mea, roşeam şi mă ruşinam de ea, mă apăsa de parcă ar fi fost un comportament deviant.

A venit o femeie la mine. M-am culcat cu ea şi m-am desprins din braţele ei plin de dezgust şi de amărăciune. Dar puteam acum să joc rolul unui Lovelace[4] de cafenea, să rostesc, la un bol de punci, la fel de multe obscenităţi ca oricare altul. Eram de-acum bărbat, mă dedasem viciului de parcă mi-aş fi îndeplinit o datorie şi pe urmă mă lăudasem cu asta. Aveam cincisprezece ani şi vorbeam despre femei şi amante.

Pe femeia cu pricina am început s-o urăsc. Venea la mine, iar eu o lăsam, dar surâsurile ei mă dezgustau de parcă ar fi fost nişte grimase hidoase.

Am avut remuşcări, ca şi cum iubirea pentru Maria ar fi fost o religie pe care aş fi profanat-o.

XVII

Ajunsesem să mă întreb dacă astea erau marile desfătări la care visasem, dacă aşa arăta pasiunea înfocată pe care mi-o imaginasem în naivitatea inimii mele tandre de copil. Asta era tot? După această plăcere rece, nu trebuia oare să urmeze alta, sublimă, măreaţă, ceva divin şi care să ducă în extaz? O, nu, totul se sfârşise, stinsesem în noroi focul sacru din sufletul meu! O, Maria, târâsem în mocirlă iubirea zămislită din privirea ta, o risipisem fără rost cu prima femeie ieşită în cale; fără iubire, fără dorinţă, împins de o vanitate de copil, din orgoliu, ca să nu mai roşesc la gândul libertinajului, ca să fac figură frumoasă la o orgie. Biata Maria!

Mi-era lehamite, eram profund dezgustat şi m-a cuprins un sentiment de dispreţ faţă de acele bucurii de moment şi de acele zvârcoliri ale trupului.

Trebuie să fi fost de-a dreptul jalnic: eu, care eram atât de mândru de dragostea aceea atât de nobilă, de pasiunea aceea sublimă, şi-mi credeam inima mai mare şi mai frumoasă decât a celorlalţi oameni, eu, să fiu acum asemenea lor… O, nu, pentru că probabil nici unul dintre ei n-a făcut-o din acelaşi motiv! Aproape toţi au fost împinşi de simţuri, s-au supus cum se supune câinele instinctului naturii. Dar e o degradare şi mai mare să faci din asta ceva calculat, să te inciţi singur la destrăbălare, să te arunci în braţele unei femei, să-i mânuieşti trupul, să te bălăceşti în noroi ca apoi să te ridici şi să-ţi arăţi murdăria.

Şi apoi mi-a fost ruşine de parcă aş fi comis o profanare plină de laşitate. Mi-aş fi dorit să pot ascunde de mine însumi josnicia cu care mă lăudasem.

Mă gândeam la vremurile când trupul nu avea pentru mine nimic ignobil şi perspectiva dorinţei nu se compunea decât din forme vagi şi din voluptăţi pe care mi le desena inima.

Nu, nimeni nu va putea vreodată să descrie toate misterele sufletului inocent, toate lucrurile pe care le simte, toate lumile pe care le plăsmuieşte. Cât de fermecătoare sunt visele sale! Cât de amară şi de cruntă îi este dezamăgirea!

Să fi iubit, să fi visat cerul, să fi văzut tot ce are sufletul mai curat, mai sublim şi să ajungi apoi subjugat de toate grosolăniile plăcerilor trupeşti, de slăbiciunea corpului! Să fi visat cerul şi să cazi în noroi!

Cine îmi va înapoia acum toate lucrurile pe care le-am pierdut? Inocenţa, visele, iluziile, tot ce s-a ofilit, biete flori pe care îngheţul le-a nimicit înainte să fi înflorit.

XVIII

Este adevărat că am trăit clipe de entuziasm, dar ele se datorează artei. Şi totuşi ce deşertăciune e arta! Să încerci să redai omul dintr-un bloc de piatră, sufletul din cuvinte, sentimentele din sunete şi natura pe o pânză lăcuită!

Nu ştiu ce putere magică există în muzică. Am visat săptămâni întregi în ritmul unui cântec sau după liniile melodice ample ale unui cor maiestuos. Există sunete care îmi pătrund de-a dreptul în suflet şi voci care mă fac să mă topesc de plăcere.

Îmi plac orchestrele când vuiesc, cu valurile lor de armonii, cu vibraţiile lor sonore şi cu acea robusteţe pe care o dă numai încordarea muşchilor şi

să moară în vârful arcuşului. Sufletul meu urmează melodia desfăcându-şi aripile spre infinit şi urcând spre cer în spirală pură şi lentă, ca un parfum.

Îmi plac larma, diamantele care strălucesc şi toate mâinile înmănuşate de femei, care împart flori sub formă de aplauze; priveam baletul săltăreţ, rochiile roz şi unduitoare, ascultam paşii călcând în cadenţă, mă uitam la genunchii care se depărtau domol şi la taliile aplecate.

Alteori, meditam tăcut în faţa operelor unui geniu şi, prins de lanţurile cu care acestea ne leagă de ele, auzeam murmurul acelor voci, vaierul lor minunat, zumzetul plin de farmec. Năzuiam să am şi eu parte de destinul acelor oameni puternici, care mânuiesc mulţimea de parcă ar fi de plumb, care o fac să plângă, să geamă, să tropăie de entuziasm. Ce generoasă trebuie să fie inima celor care fac să intre atâta lume aici şi cât de ratat e totul în structura mea! Convins de neputinţa şi sterilitatea mea, mă cuprindea o ură plină de invidie şi începeam să-mi spun că asta nu era nimic, că numai hazardul dictase acele cuvinte. Aruncam cu noroi în lucrurile cele mai elevate, pe care le pizmuiam.

Îl luasem peste picior pe Dumnezeu, aşa că puteam foarte bine să râd şi de oameni.

Totuşi, această dispoziţie sumbră era trecătoare şi-mi făcea cu adevărat plăcere să contemplu geniul strălucind în căminul artei ca o floare măreaţă care îşi deschide cupa cu miresme spre un soare de vară.

Arta! Arta! Ce lucru frumos această deşertăciune!

Dacă există pe pământ sau aiurea în neant o credinţă pe care o ador, dacă există ceva sfânt, sublim şi pur, ceva care îmbină această năzuinţă nestăpânită de infinit şi de nedesluşit pe care o numim suflet, aceasta este arta!

Şi ce micime! O piatră, un cuvânt, un sunet; felul în care sunt dispuse, şi pe care îl numim sublim.

Aş fi dorit ceva care să nu aibă nevoie de expresie şi de formă, ceva pur ca un parfum, tare ca piatra, insesizabil ca un cântec; să fie toate aceste

lucruri laolaltă, dar nici unul dintre ele.

Totul mi se pare mărginit, îngust, avortat în natură.

Omul, cu geniul şi cu arta lui, este doar un jalnic imitator a ceva mai măreţ.

Caut frumuseţea în infinit şi găsesc numai îndoială.

XIX

O, infinitul, infinitul! Hău imens, spirală care urcă din adâncul abisului în cele mai înalte regiuni ale necunoscutului – idee veche în jurul căreia ne răsucim cu toţii, cuprinşi de ameţeală –, genune pe care fiecare o are în inimă, genune incomensurabilă, genune fără fund.

Multe zile şi multe nopţi ne-am întrebat zadarnic, în marea noastră nelinişte, ce înseamnă acest cuvinte: Dumnezeu, eternitate, infinit? Şi ne învârtim în cerc, purtaţi de un vânt al morţii, ca frunza răsucită de uragan. S-ar zice că infinitului îi place să ne legene în această întindere fără margini a îndoielii. Totuşi, ne zicem întotdeauna că, după cine ştie câte secole, după mii de ani, când totul se va fi consumat, va trebui să fie aici un hotar.

Din păcate, eternitatea se ridică în faţa noastră şi ne este frică de ea, ne este frică de lucrul acesta care dăinuie de atât de multă vreme, pe când noi durăm atât de puţin.

Atât de multă vreme!

Când lumea nu va mai fi (cât de mult aş vrea să trăiesc atunci, să trăiesc fără natură, fără oameni, câtă grandoare aş găsi în acel gol!), probabil că doar va fi întuneric, puţină cenuşă arsă care va fi fost Pământul şi poate câteva picături de apă, marea.

Cer? Nimic. Vid. Numai neantul întins la infinit ca un giulgiu!

Eternitate, eternitate! Va dura oare mereu?... Mereu, fără sfârşit?

Totuşi, ceea ce va rămâne, cea mai mică rămăşiţă din lume, ultima suflare a unei creaţii muribunde, vidul însuşi, va trebui să fie ostenit de existenţă. Totul va cere o distrugere totală.

Această idee, a ceva fără sfârşit, ne face să pălim de frică. Şi, din păcate, noi, cei care trăim acum, vom fi acolo, înăuntrul ei, iar această imensitate ne va rostogoli pe toţi împreună cu ea.

Ce vom fi? Un nimic, nici măcar o suflare.

M-am gândit mult la morţii din sicrie, la lungile secole pe care le petrec în pământul plin de larmă şi de strigăte, ei atât de calmi, între scândurile putrezite a căror tăcere mohorâtă este întreruptă din când în când de un fir de păr care cade sau de un vierme care alunecă pe pielea unui trup. Dar dorm acolo, culcaţi fără zgomot, sub pământ, sub iarba plină de flori!

Totuşi, probabil că iarna li se face frig sub zăpadă.

O, dacă s-ar trezi atunci! Dacă ar reveni la viaţă şi ar vedea secate toate lacrimile care le-au împodobit giulgiul, toate hohotele înăbuşite, toate grimasele dispărute, i-ar cuprinde oroarea de această viaţă pe care au jelit-o când au părăsit-o şi s-ar întoarce repede în neantul lor atât de calm şi atât de adevărat.

Desigur, putem trăi şi putem chiar să murim fără să ne fi întrebat măcar o dată ce este viaţa şi ce este moartea.

Dar, pe cel care priveşte frunzele tremurând în bătaia vântului, râurile şerpuind printre pajişti, viaţa chinuindu-se şi învârtejindu-se în lucruri, oamenii trăind, făcând bine şi rău, marea agitându-şi valurile şi cerul etalându-şi luminile şi care se întreabă ce rost au frunzele, de ce apa curge, de ce viaţa însăşi este un torent atât de cumplit care se pierde în oceanul nesfârşit al morţii, de ce oamenii merg, muncesc ca furnicile, de ce e furtună, de ce e cerul atât de pur şi pământul, atât de infam, pe acela întrebările acestea îl vor duce către tenebre din care nu se mai poate ieşi.

Apoi vine îndoiala; este… un lucru despre care nu se poate vorbi, dar care se simte. Atunci, omul este ca un călător rătăcit în deşert, care caută cu

disperare un drum spre o oază, dar nu vede decât nisip.

Îndoiala este viaţa, acţiunea, cuvântul, natura, moartea. Îndoiala este în toate astea.

Îndoiala este moarte pentru suflete, o boală care afectează rasele epuizate; este o maladie care vine din ştiinţă şi duce la nebunie.

Nebunia este îndoiala raţiunii.

Poate este raţiunea însăşi.

Ce o dovedeşte?

XX

Există poeţi care au sufletul plin de parfum şi de flori, care privesc viaţa ca aurora cerului. Alţii sunt sumbri, au în ei numai amărăciune şi furie. Există pictori care văd totul în albastru, alţii care văd totul în galben sau totul în negru. Fiecare dintre noi are o prismă prin care desluşeşte lumea. Fericit acela care vede numai culori vesele şi lucruri frumoase!

Există oameni care nu văd în lume decât titluri de glorie, decât femei, decât banca, decât un nume, un destin. Sminteli!

Ştiu pe unii care văd în ea numai căi ferate, pieţe sau vite. Unii descoperă un plan sublim, alţii, o farsă obscenă.

Iar primii te vor întreba: „Ce înseamnă *obscen*?“, întrebare la care este incomod să dai un răspuns, ca la toate întrebările.

Mi-ar plăcea să dau definiţia precisă a unei perechi de cizme frumoase sau a unei femei frumoase – două lucruri importante.

Cei care văd globul nostru pământesc ca pe o mai mare sau mai mică grămadă de noroi sunt oameni stranii şi greu de abordat.

Tocmai aţi vorbit cu unul dintre acei oameni infami care nu se intitulează filantropi şi nu votează pentru demolarea catedralelor, fără să le fie teamă că ar putea fi numiţi reacţionari. Dar, curând, vă veţi opri brusc

sau vă veţi declara învinşi, căci aceia sunt oameni lipsiţi de principii, pentru care virtutea e un doar cuvânt şi lumea, nimic altceva decât o farsă. Astfel că privesc totul dintr-un punct de vedere ignobil, zâmbesc la cele mai frumoase lucruri şi, când le vorbiţi despre filantropie, dau din umeri şi vă spun că filantropia se manifestă printr-o subscripţie pentru săraci.

Ce lucru frumos este o listă de nume într-un ziar!

Ce lucru ciudat este această diversitate de opinii, de sisteme, de convingeri şi de ţicneli.

Când vorbiţi cu unii oameni, se opresc brusc, speriaţi, şi vă întreabă: „Cum, negaţi asta? Vă îndoiţi de asta? Poţi oare să nu iei în considerare planul Universului şi îndatoririle omului?“. Şi dacă, din nefericire, în privirea voastră s-a ghicit un vis al sufletului, se opresc îndată şi pun capăt pe loc victoriei lor logice, la fel cum ar face copiii speriaţi de o fantasmă, care închid ochii, neîndrăznind să privească.

Deschide-i, om slab şi plin de orgoliu, biată furnică ce te târăşti anevoie pe grăuntele tău de praf! Zici că eşti liber şi mare, că te respecţi în ciuda vieţii tale atât de derizorii şi, probabil în bătaie de joc, îţi saluţi corpul putred care se ofileşte. Şi apoi îţi imaginezi că o viaţă atât de frumoasă, trăită atât de frenetic între puţin orgoliu, pe care îl numeşti grandoare, şi interesul abject care este esenţa societăţii tale, va fi încununată de nemurire. Nemurire pentru tine, mai neruşinat decât o maimuţă, mai crud decât un tigru şi mai târâtor decât un şarpe? Haida-de! Să-mi faceţi un paradis pentru maimuţă, tigru şi şarpe, pentru desfrâu, cruzime, josnicie, un paradis pentru egoism, o eternitate pentru această pulbere, să-mi faceţi nemurire pentru acest nimic!

Te lauzi că eşti liber, că poţi să faci ceea ce numeşti „bine“ şi „rău“? Fără îndoială, o faci ca să fii condamnat mai repede, căci ce-ai şti tu să faci bun? Există vreun gest de-al tău care să nu fie impulsionat de orgoliu sau pornit din interes?

Tu, liber! Eşti supus încă de la naştere tuturor infirmităţilor moştenite, primeşti odată cu lumina zilei sămânţa viciilor tale, a stupidităţii tale chiar, tot ce te va face să judeci lumea şi pe tine însuţi şi tot ce se află în jurul tău, având acest termen de comparaţie, această măsură dinlăuntrul tău. Te-ai născut cu o minte îngustă, cu idei preconcepute sau pe care le vei primi de-a gata despre bine şi rău. Ţi se va spune că trebuie să-ţi iubeşti tatăl şi să ai grijă de el la bătrâneţe. Vei face şi una, şi alta, dar nu era nevoie să ţi se spună, nu-i aşa? Aceasta este o virtute înnăscută, ca nevoia de a mânca. În timp ce, în spatele muntelui pe care te-ai născut, fratele tău va fi învăţat să-şi ucidă tatăl când e bătrân, şi-l va ucide pentru că asta, crede el, este firesc, şi nu era nevoie să i se spună. Vei fi crescut spunându-ţi-se că trebuie să te păzeşti să ai o iubire trupească faţă de sora sau de mama ta, pe când tu te tragi, ca toţi oamenii, dintr-un incest, pentru că primul om şi prima femeie, ei şi copiii lor erau fraţi şi surori. În tot acest timp, soarele apune peste alte popoare, care consideră incestul o virtute şi paricidul, o datorie. Eşti oare liber să ai principiile după care îţi vei conduce purtarea, îţi hotărăşti tu educaţia, ai vrut tu să te naşti cu o fire veselă sau tristă, să fii ftizic sau robust, blând sau rău, moral sau vicios?

Dar, mai întâi de toate, de ce te-ai născut? Ai vrut-o tu? Te-a întrebat cineva? Te-ai născut aşadar, fatalmente, pentru că tatăl s-a întors într-o zi de la o orgie înfierbântat de vin şi vorbe desfrânate şi mama ta a profitat de asta, a pus în aplicare toate vicleşugurile femeieşti, împinsă de instinctele trupului şi de animalitatea lui – dăruite de natură când i-a plămădit un suflet –, şi a reuşit să-l iubească pe acest bărbat pe care prostituatele l-au obosit încă din adolescenţă. Oricât de mare ai fi, ai fost întâi un lucru la fel de murdar ca saliva şi mai fetid decât urina, apoi ai suferit metamorfoze, ca un vierme, şi, în sfârşit, ai venit pe lume aproape fără viaţă, plângând, urlând şi închizând ochii parcă din ură faţă de soarele pe care l-ai chemat de atâtea ori.

Ţi se dă de mâncare, te faci mare, creşti ca frunza; întâmplarea face să nu fii luat devreme de vânt, căci la câte nu eşti supus? Eşti supus la aer, la foc, la lumină, la zi, la noapte, la frig, la cald, la tot ce ai în jur, la tot ce există. Toate astea te strunesc şi te pasionează. Îţi plac verdeaţa şi florile şi te întristezi când se ofilesc. Ţii la câinele tău şi plângi când moare. Un păianjen se apropie de tine, iar tu te tragi înapoi de spaimă, te înfiori câteodată privindu-ţi umbra, iar când propriile-ţi gânduri se cufundă în misterele neantului, te sperii şi ţi se face frică de îndoială.

Spui că eşti liber, dar zi de zi nu înfăptuieşti nimic fără să fii împins de o mie de lucruri. Vezi o femeie şi o iubeşti, te topeşti de iubire – eşti liber oare să-ţi domoleşti sângele care clocoteşte, să-ţi linişteşti capul înfierbântat, să-ţi calmezi inima, să potoleşti ardoarea care te mistuie? Gândeşti liber? Mii de lanţuri te încătuşează, mii de pinteni te împung, mii de piedici te opresc. Vezi un om pentru prima dată, te şochează una dintre trăsăturile lui şi simţi toată viaţa o aversiune faţă acel om, pe care poate l-ai fi îndrăgit dacă n-ar fi avut nasul aşa de mare. Suferi de stomac şi atunci eşti brutal cu omul pe care altfel l-ai fi primit cu bunăvoinţă. Şi, la fel de fatal, toate aceste fapte decurg din sau se înlănţuie cu alte şiruri de fapte, din care rezultă altele la rândul lor.

Eşti tu oare creatorul conformaţiei tale fizice şi morale? Nu. N-ai putea s-o dirijezi în întregime, cum nici n-ai creat-o, nici n-ai modelat-o după voia ta.

Spui că eşti liber pentru că ai un suflet? Ei bine, ai făcut această descoperire, pe care nici nu eşti în stare să o defineşti, dar o voce interioară îţi spune că da. Dar minţi, o altă voce îţi spune că eşti slab şi simţi în tine un gol imens, pe care ai vrea să-l umpli cu toate lucrurile pe care le arunci acolo. Dacă ai crede totuşi că da, ai fi sigur de asta? Cine ţi-a spus? După ce ai luptat îndelung cu două sentimente antagonice, după ce ai ezitat şi te-ai îndoit vreme îndelungată, înclini spre un sentiment. Dar crezi că atunci eşti stăpân pe alegerea ta? Păi, ca să fii stăpân, ar trebui să n-ai nici o înclinaţie.

Eşti într-atât de stăpân pe tine încât să faci bine dacă ai chemarea răului înrădăcinată în inimă, dacă te-ai născut cu înclinaţii rele amplificate de educaţie? Şi dacă eşti virtuos, dacă ai oroare de crimă, ai putea s-o comiţi? Eşti liber să faci binele sau răul? Dacă sentimentul binelui te conduce permanent, nu poţi să faci rău.

Aceasta este lupta celor două înclinaţii, iar dacă faci rău, înseamnă că eşti mai mult vicios decât virtuos şi că febra cea mai puternică a ieşit învingătoare.

Când doi oameni se bat, este sigur că cel mai slab, mai puţin îndemânatic, mai puţin agil va fi învins de cel mai puternic, mai îndemânatic, mai agil. Indiferent cât de mult ar dura lupta, va exista întotdeauna un învins. La fel se întâmplă şi cu natura ta interioară. Dacă ceea ce consideri că e bun învinge, oare victoria este întotdeauna dreaptă? Ceea ce socoteşti a fi binele este binele absolut, imuabil, etern?

Aşadar, totul este numai întuneric în jurul omului, totul este gol şi el ar vrea ceva stabil. Cutreieră singur prin această imensitate nedesluşită în care ar vrea să se poată opri undeva, unde se cramponează de toate şi e lipsit de toate: patrie, libertate, credinţă, Dumnezeu, virtute. Le-a avut şi i-au căzut din mâini, ca unui nebun care lasă să-i scape o vază de cristal şi apoi râde de cioburile împrăştiate pe jos.

Dar omul are un suflet nemuritor şi plămădit după chipul lui Dumnezeu; două idei pentru care şi-a vărsat sângele, două idei pe care nu le înţelege, dar de care e convins: un suflet, un Dumnezeu.

Acest suflet este o esenţă în jurul căreia se roteşte fiinţa noastră materială, ca Pământul în jurul Soarelui. Acest suflet este nobil, întrucât, fiind un principiu spiritual, nefiind pământesc, n-ar putea să aibă în el nimic abject şi josnic. Totuşi, nu gândirea ne conduce trupul, nu ea face să ni se ridice braţul când vrem să ucidem? Nu ea ne însufleţeşte mişcările? Oare mintea este principiul răului, iar corpul, agentul lui?

Vedeţi bine cât de elastic, cât de flexibil, de moale şi de jalnic este acest suflet, cum îi cedează cu uşurinţă corpului care îl apasă sau cum se sprijină pe trupul care se înclină, cât de venal şi de josnic este, cum se târăşte, cum linguşeşte, cum minte, cum înşală! El vinde trupul, mâna, capul şi limba. El vrea sânge şi cere aur, mereu nesătul şi lacom de toate în infinitul lui. Sălăşluieşte în noi ca o sete, ca o fierbinţeală oarecare, ca un foc care ne mistuie, ca un pivot care ne face să ne rotim în jurul lui.

Eşti mare, omule! Nu după trup, fireşte, ci pentru că această minte te-a făcut, după cum afirmi, regele naturii. Eşti mare, stăpân şi puternic.

Într-adevăr, în fiecare zi răscoleşti pământul, sapi canale, ridici palate, închizi fluviile între pietre, culegi iarba, o frământi şi o mănânci, agiţi oceanul cu chila ambarcaţiunilor tale şi crezi că toate astea sunt frumoase, te crezi mai bun decât animalul sălbatic pe care îl mănânci, mai liber decât frunza dusă de vânt, mai mare decât vulturul care planează peste turnuri, mai puternic decât pământul din care îţi iei pâinea şi diamantele şi decât oceanul pe care navighezi. Dar, din păcate, pământul pe care îl scormoneşti revine singur la chipul dintâi, canalele se distrug, fluviile invadează câmpurile şi oraşele, pietrele palatului tău se desprind şi cad singure, furnicile mişună pe coroanele şi pe tronurile tale, toate flotele tale n-ar putea să lase vreo urmă a trecerii lor pe suprafaţa oceanului, nici cât o picătură de ploaie sau cât o bătaie de aripi a unei păsări, şi tu însuţi treci pe oceanul timpului fără să laşi mai multe urme decât a lăsat corabia ta pe valuri. Te crezi mare pentru că lucrezi fără odihnă, dar această muncă este o dovadă a slăbiciunii tale. Aşadar, erai condamnat să înveţi toate aceste lucruri inutile cu preţul sudorii tale. Erai sclav înainte de a te fi născut şi nefericit înainte de a fi trăit. Priveşti astrele cu un surâs încrezut, pentru că le-ai dat nume, le-ai calculat distanţele – ca şi cum ai vrea să calculezi infinitul şi să închizi spaţiul între limitele minţii tale. Dar te înşeli! De unde ştii că în spatele acestor lumi de lumină nu se află altele cu-adevărat nesfârşite, şi tot aşa. Poate calculele tale se opresc la o înălţime de câteva

picioare şi de acolo începe o nouă scară de fapte. Înţelegi măcar valoarea cuvintelor de care te foloseşti: întindere, spaţiu? Sunt mai vaste decât tine şi decât întreg globul tău.

Eşti mare şi mori întocmai cum o fac câinele şi furnica, dar cu mai multe regrete decât ei, şi apoi putrezeşti. Şi te întreb: după ce te vor mânca viermii, după ce corpul ţi se va topi în reveneala mormântului şi ţărâna ta va dispărea, unde vei fi, omule? Unde îţi este măcar sufletul? Unde e sufletul acela, care era impulsul tuturor acţiunilor tale, care împingea inima la ură, la invidie, la orice înseamnă pasiune, acel suflet care te vindea şi te punea să faci atâtea josnicii? Există vreun loc îndeajuns de sfânt ca să-l primească?

Te respecţi şi te onorezi ca un Dumnezeu, ai inventat ideea de demnitate umană, idee pe care nimic din natură n-ar putea s-o priceapă văzându-te. Vrei să fii onorat şi te onorezi singur, ba chiar vrei ca acest trup, atât de abject în timpul vieţii, să fie onorat şi după ce nu mai există. Vrei ca lumea să se descopere în faţa stârvului tău aflat în putrefacţie, deşi el e mai pur decât tine pe când trăiai. Asta e măreţia ta.

Măreţie de ţărână, maiestatea nimicniciei!

XXI

M-am întors acolo doi ani mai târziu, ştiţi unde, dar ea nu mai era.

Venise numai soţul, dar cu o altă femeie, şi plecase cu două zile înainte de sosirea mea.

M-am întors pe ţărm. Cât era de pustiu! De acolo, puteam să văd zidul cenuşiu al casei în care locuise Maria. Ce singurătate!

Aşa că m-am dus în aceeaşi sală despre care v-am vorbit. Era plină, dar n-am zărit nici un chip cunoscut. La mese stăteau oameni pe care nu-i

văzusem niciodată. La masa la care stătuse Maria am văzut acum o femeie bătrână care îşi sprijinea cotul în acelaşi loc în care şi-l pusese şi ea.

Am stat aşa cincisprezece zile. Câteva, cu vreme rea, le-am petrecut în camera mea, de unde auzeam ploaia căzând pe ţigle, vuietul îndepărtat al mării şi, din când în când, strigătul marinarilor de pe chei. M-am gândit din nou la toate lucrurile de demult pe care le readucea la viaţă spectacolul acelor locuri.

Revedeam acelaşi ocean, cu aceleaşi valuri, mereu nestăvilite, triste, mugind peste stânci, acelaşi sat cu grămezile sale de noroi, scoicile pe care călcasem şi casele cu etaj. Dar tot ce iubisem, tot ce o înconjurase pe Maria, soarele frumos ce pătrundea prin copertine şi-i aurea pielea, aerul din jurul ei, lumea care trecea pe lângă ea, totul dispăruse fără întoarcere. O, cât de mult îmi doream să am măcar una dintre acele zile fără pereche, o zi în care să nu se fi schimbat nimic!

Cum, nimic din toate astea nu avea să revină? Îmi simţeam inima goală, căci toţi oamenii din jur formau pentru mine un deşert în care mă simţeam murind.

Îmi voi aminti mereu acele după-amieze lungi şi calde de vară, în care îi vorbeam fără ca ea să bănuiască vreo clipă că o iubeam şi în care privirea ei indiferentă pătrundea în mine ca o rază de iubire, şi mă străpungea până în adâncul inimii. Dar, într-adevăr, cum ar fi putut să vadă că o iubeam, când eu n-o iubeam încă, şi când tot ce v-am spus nu a fost decât o minciună? Abia acum o iubeam, o doream şi, aflat singur pe ţărm, în pădure sau pe câmp, mi-o plăsmuiam mergând lângă mine, vorbindu-mi, privindu-mă. Când mă întindeam în iarbă şi mă uitam cum o culcă vântul la pământ sau când vedeam valul lovind nisipul, mă gândeam la ea şi-mi reconstruiam în inimă toate scenele în care ea apăruse sau vorbise. Amintirile acestea erau o pasiune.

Dacă-mi aminteam că o văzusem mergând într-un loc, mă duceam şi eu acolo. Voiam să-i aud din nou vocea ca să mă încânt pe mine însumi, dar

era imposibil. De câte ori n-am trecut prin faţa casei ei şi i-am privit fereastra!

Aşadar, am petrecut aceste cincisprezece zile în contemplare amoroasă, visând la ea. Am amintiri dezolante de-atunci. Într-o zi, pe la asfinţit, pe când mă întorceam din plimbare, străbăteam păşunile pline de vite. Mergeam repede şi îmi auzeam doar zgomotul paşilor care călcau iarba. Ţineam capul în jos şi mă uitam în pământ. Mişcarea aceea ritmică mă adormea cumva şi mi s-a părut că o aud pe Maria mergând lângă mine. Mă ţinea de braţ şi întorcea capul spre mine să mă vadă. Mergea chiar ea prin iarbă. Ştiam foarte bine că e o halucinaţie căreia eu însumi îi dădeam viaţă, dar nu mă puteam împiedica să zâmbesc şi să mă simt fericit. Am ridicat capul. Se înnorase. În faţa mea, la orizont, un soare splendid asfinţea în valuri. Vedeam o jerbă de foc ridicându-se ca o împletitură, dispărând după norii mari şi negri care se rostogoleau anevoie pe ape. Apoi, o răsfrângere orbitoare a acelui soare care scăpăta a reapărut undeva departe, în spatele meu, într-un colţ al cerului senin şi albastru.

Când m-am uitat înapoi la mare, aproape dispăruse. Avea discul pe jumătate cufundat în apă şi o uşoară nuanţă trandafirie se ridica încă, lăţindu-se şi pălind spre cer.

Altădată, mă întorceam călare pe plajă. Priveam absent valurile a căror spumă uda picioarele iepei mele. Priveam pietrele pe care le împroşca în trapul ei şi picioarele care i se înfundau în nisip. Soarele tocmai dispăruse brusc. Valurile se întunecaseră ca şi cum ar fi planat ceva negru asupra lor. În stânga, aveam stânci printre care spuma se agita în bătaia vântului ca o mare de zăpadă, pescăruşii îmi treceau pe deasupra capului şi le vedeam aripile albe apropiindu-se mult de apa întunecată şi ternă. Nimic nu va putea să redea vreodată frumuseţea aceea: marea, ţărmul cu nisipul presărat cu scoici, stâncile acoperite cu varec umezit de valuri şi spuma albă care se legăna pe ape în bătaia brizei.

V-aş mai spune şi alte lucruri, mult mai frumoase şi mai plăcute, dacă aş putea să exprim tot ce simţeam: iubire, extaz, regret. Oare putem noi să punem în cuvinte bătăile inimii, putem să descriem o lacrimă, să-i zugrăvim cristalul umed care scaldă ochiul într-o melancolie tandră, putem să spunem ce simţim într-o zi?

Biată slăbiciune omenească! Ai cuvintele, limbajul sunetele tale cu care vorbeşti şi bâigui. Cu ele îl defineşti pe Dumnezeu, defineşti cerul şi pământul, chimia şi filosofia, dar nu poţi să exprimi toată bucuria pe care ţi-o stârneşte o femeie goală sau o *plum-pudding*[5].

XXII

O, Maria, Maria, înger drag al tinereţii mele, pe care l-am privit cu toată inocenţa sentimentelor mele, pe care l-am iubit cu o dragoste atât de dulce, atât de înmiresmată şi de plină de visări tandre, adio!

Adio! Poate vor veni alte pasiuni, poate te voi uita, dar tu vei rămâne întotdeauna în adâncul inimii mele, căci inima e un ogor pe care îl lucrează orice pasiune, pe care fiecare îl întoarce şi îl ară pe rămăşiţele celorlalte. Adio!

Adio! Şi totuşi, ce mult te-aş fi iubit, cum te-aş mai fi sărutat, cum te-aş mai fi ţinut în braţe! Ah, sufletul meu se topeşte de plăcere la gândul tuturor nebuniilor pe care le inventează iubirea mea. Adio!

Adio! Şi totuşi, mă voi gândi la tine întotdeauna. Voi fi aruncat în vârtejul lumii şi poate chiar am să mor acolo, strivit sub picioarele mulţimii, sfârtecat. Încotro o s-o apuc? Ce o să fiu? Aş vrea să fiu bătrân, să am părul alb. Nu, aş vrea să fiu frumos ca îngerii, să am glorie, geniu şi să aşez totul la picioarele tale ca să calci pe ele. Dar n-am nimic din toate astea şi m-ai privi la fel de rece ca pe un lacheu sau pe un cerşetor.

Ştii oare că eu n-am lăsat să treacă o noapte, o zi, o oră fără să mă gândesc la tine, fără să te revăd mai ales ieşind din valuri, cu părul negru lăsat pe umeri, cu mărgelele de apă sărată pe pielea bronzată, cu hainele de pe care şiroia apa şi cu picioarele albe cu unghii trandafirii care se afundau în nisip? Ştii că această imagine nu mă părăseşte şi că îi murmură neîncetat inimii mele? O, nu, totul e gol!

Adio! Şi totuşi, când te-am cunoscut, dacă aş fi fost cu patru, cinci ani mai mare, mai îndrăzneţ… Poate… O, nu, roşeam la fiecare privire a ta! Adio!

XXIII

Când aud clopotele bătând cu dangătul acela de îngropăciune, simt o tristeţe de necuprins, am sentimentul unui vis nedesluşit, ca o reverberaţie a morţii.

La auzul sunetului lugubru al clopotului pentru morţi se trezesc unele gânduri, mi se pare că văd lumea în cele mai frumoase zile de sărbătoare ale ei, scoţând strigăte triumfale, defilând cu care şi coroane şi, deasupra a toate, domnesc o linişte şi o maiestate veşnice.

Sufletul meu îşi ia zborul spre eternitate, spre infinit şi planează pe deasupra oceanului îndoielii la sunetul acestui glas care anunţă moartea.

Glas straniu şi rece ca mormintele, care totuşi răsuni la toate sărbătorile, plângi la toate cortegiile funerare, îmi place să mă las ameţit de armonia ta care înăbuşă zgomotul oraşelor. Îmi place când la câmp, pe colinele aurite de spicele coapte, aud sunetul firav ale clopotului din sat, care răsună în mijlocul câmpiei, în vreme ce insecta şuieră în iarbă şi pasărea ciripeşte în frunziş.

Am stat îndelung iarna, când zilele fără soare capătă o lumină mohorâtă şi alburie, să ascult toate clopotele sunând la ceasul liturghiei. Din toate

părţile răsunau voci care urcau spre cer într-o îmbinare armonioasă, iar eu îmi cadenţam gândurile după acest instrument gigantic. Erau gigantice, infinite, simţeam în mine sunete, melodii şi ecouri dintr-o altă lume, lucruri imense care mureau şi ele.

O, clopote, veţi suna la moartea mea şi, la un minut după aceea, pentru vreun botez! Sunteţi, deci, o bătaie de joc ca toate celelalte lucruri, şi o minciună ca viaţa, căreia îi anunţaţi toate fazele: botezul, căsătoria, moartea. Biet instrument de bronz suspendat în aer, ai sluji la fel de bine şi ca lavă încinsă pe un câmp de luptă, şi la potcovitul cailor!

1. Aluzie la replica personajului Arnolphe („Femeia este, într-adevăr, ciorba bărbatului.“) din comedia *Şcoala femeilor*, act. II, sc. 3 (n. tr.).
2. Aluzie la eroul dramei *Antony* de Alexandre Dumas (n. tr.).
3. Versuri din poemul „Le blason de beau tétin“ de Clément Marot (1496-1544) (n. tr.).
4. Personaj din romanul epistolar *Clarissa*, de Samuel Richardson (1689-1761), tipul seducătorului cinic (n. tr.).
5. Sau *Christmas pudding* („budincă de Crăciun“), o budincă cu fructe servită în mod tradiţional la masa de Crăciun, mai ales în Anglia (n. r.).

NOIEMBRIE
Fragmente de stil oarecare

Ca să… ne ocupăm de fleacuri şi visări.

Montaigne

Îmi place toamna. Acest anotimp trist e propice rememorărilor. Când copacii rămân fără frunze, dar cerul încă are la amurg nuanţa aceea roşiatică ce aureşte iarba ofilită, e foarte frumos să vezi cum se stinge tot ce strălucea în tine altădată.

Tocmai m-am întors de la o plimbare pe pajiştile pustii, pe marginea şanţurilor reci în care se oglindesc sălciile; vântul şuiera peste crengile lor golaşe, uneori amuţea pentru ca apoi să reînceapă brusc. Atunci, frunzuliţele care rămăseseră prinse de mărăciniş tremurau din nou, iarba se înfiora aplecându-se la pământ, totul părea mai palid şi mai îngheţat. La orizont, discul soarelui se pierdea în albeaţa cerului şi părea că în jurul lui răzbate o fărâmă din viaţa acum pe ducă. Îmi era frig şi aproape teamă.

M-am adăpostit în spatele unui dâmb cu iarbă. Vântul se oprise. Nu ştiu de ce, dar cum stăteam acolo, aşezat, fără să mă gândesc la nimic, ci doar privind în depărtare la fumul care ieşea din hornul caselor acoperite cu paie, întreaga viaţă mi s-a perindat prin faţa ochilor ca o nălucă şi am simţit parfumul amar al zilelor trecute, dimpreună cu mireasma ierbii ofilite şi a lemnului uscat. Bieţii mei ani mi-au trecut prin faţă mânaţi parcă de o vijelie jalnică pe timp de iarnă. Ceva cumplit îi rostogolea în amintirea mea, cu mai multă furie decât mătura vântul frunzele pe cărările liniştite; o ironie cumplită îi atingea uşor şi îi aducea înapoi ca să mi-i înfăţişeze, ca apoi toţi să-şi ia zborul laolaltă şi să se piardă pe cerul mohorât.

E trist anotimpul în care ne aflăm; s-ar zice că viaţa o să apună odată cu soarele, ţi se înfioară inima, la fel şi pielea, toate sunetele amuţesc, orizontul păleşte, totul se pregăteşte să doarmă sau să moară. Vedeam spre seară vacile întorcându-se de la păşune, mugind cu capul întors spre asfinţit. Îl vedeam şi pe băieţelul care le mâna de la spate cu un mărăcine; dârdâia de frig în hainele lui de pânză, iar vacile alunecau pe noroi coborând coasta şi striveau cele câteva mere căzute şi rămase în iarbă. Soarele îşi lua un ultim rămas-bun din spatele colinelor care parcă se contopiseră între ele, se aprindeau luminile în casele din vale şi luna, astrul care aduce roua, astrul lacrimilor, începea să se ivească dintre nori şi să-şi arate chipul palid.

Mi-am savurat îndelung viaţa pierdută; mi-am zis cu bucurie că tinereţea se dusese, pentru că e o adevărată bucurie să simţi cum inima ţi-e cuprinsă de răceală şi să poţi spune, pipăind-o cu mâna ca pe un tăciune care încă mai fumegă: „Nu mai arde“. Recapitulam fără grabă tot ce s-a petrecut în viaţa mea, toate ideile şi pasiunile pe care le-am avut, toate zilele de mânie şi pe cele de doliu, zvâcnirile de speranţă, suferinţele pe care mi le pricinuise neliniştea. Am revăzut totul ca unul care coboară să viziteze nişte catacombe şi se uită atent la morţii aranjaţi unul după altul, de o parte şi de alta. Dacă număr anii, nu m-am născut de mult, dar am multe amintiri, de care mă simt copleşit, la fel ca bătrânii pe care-i apasă toate zilele pe care le-au trăit. Mi se pare uneori că trăiesc de secole şi că în fiinţa mea stăruie rămăşiţe dintr-o mie de existenţe trecute. De ce oare? Am iubit? Am urât? Am căutat ceva? Încă mă îndoiesc. Am trăit în afara oricărei mişcări, a oricărei acţiuni, fără să mă zbat nici pentru glorie, nici pentru plăcere, nici pentru ştiinţă, nici pentru bani.

Din tot ce va urma, nimeni n-a ştiut nimic, nici cei care mă vedeau zilnic, nimeni. Ei erau, faţă de mine, ca patul pe care dorm şi care nu ştie nimic despre visele mele. De altfel, nu este inima omului un enorm spaţiu al singurătăţii, în care nu pătrunde nimeni? Pasiunile care se înfiripă aici sunt

asemenea călătorilor prin deşertul Sahara: mor sufocate acolo, iar strigătele lor nu răzbat în afară.

Am fost trist încă din timpul colegiului; mă plictiseam şi mă perpeleam mistuit de dorinţe, îmi doream cu ardoare o existenţă absurdă şi agitată, visam pasiuni şi aş fi vrut să le am pe toate. Credeam că dincolo de vârsta de douăzeci de ani se va întinde dinaintea mea o întreagă lumea de lumini şi de miresme. Privită de departe, viaţa îmi apărea ca fiind plină de splendori şi de imnuri triumfale, zăream, ca în basme, galerii înşirate unele după altele, în care diamantele străluceau la lumina candelabrelor de aur, un nume magic făcea să se deschidă uşile fermecate şi, pe măsură ce înaintai, privirea îţi era asaltată de privelişti splendide, care te făceau să închizi ochii şi să zâmbeşti de încântare.

Jinduiam vag după ceva splendid, pe care n-aş fi putut să-l pun în cuvinte, nici să mi-l desluşesc în minte sub vreo formă concretă, dar pe care îl doream neapărat, fără încetare. Mi-au plăcut dintotdeauna lucrurile strălucitoare. De copil, mă înghesuiam în mulţime până ajungeam în preajma vânzătorilor ambulanţi de leacuri, să văd galoanele roşii ale servitorilor şi panglicile de la frâul cailor; zăboveam îndelung în faţa cortului saltimbancilor să le privesc pantalonii bufanţi şi guleraşele brodate. O, dar cel mai mult îmi plăcea dansatoarea pe sârmă, cu cerceii ei lungi care se clătinau de-o parte şi de alta a capului, cu colierul ei mare, din pietre lucitoare, care îi dansa pe piept! Cu câtă nelinişte o sorbeam din ochi când sărea până la lămpile atârnate de copaci şi rochia, tivită cu paiete aurii, îi foşnea şi i se umfla la fiecare săritură! Ele au fost primele femei pe care le-am iubit. Mintea îmi era chinuită de gândul la coapsele cu formă stranie pe care se mulau pantalonaşii roz, la braţele pline de brăţări, care zornăiau când se arcuiau pe spate, când aproape atingea pământul cu penele turbanului. Femeia pe care încercam deja s-o ghicesc (nu există vârstă la care să nu ne gândim la ea: când suntem copii, pipăim cu o senzualitate naivă pieptul fetelor mari care ne strâng în braţe; la zece ani, visăm iubirea;

la cincisprezece, o avem; la şaizeci, încă ne gândim la ea, iar, dacă morţii ar cugeta la ceva în mormintele lor, ar fi cum să ajungă pe sub pământ la mormântul din apropiere, ca să ridice giulgiul răposatei şi să se amestece în somnul ei) era aşadar pentru mine un mister atrăgător, care îmi tulbura biata minte de copil. Din ce simţeam atunci când una dintre ele îşi fixa ochii asupra mea, intuiam deja că acea privire emoţionantă are în ea ceva fatal, care topeşte voinţa omenească, şi asta mă fermeca şi mă speria totodată.

La ce visam în serile lungi de studiu, când stăteam cu coatele sprijinite de masa de scris, privind fitilul lămpii cu ulei cum se lungea în flacără şi fiecare picătură de ulei ce cădea în cupă, în timp ce colegii scârţâiau cu peniţa pe hârtie şi se auzea din când în când zgomotul unei cărţi răsfoite sau închise? Mă grăbeam să-mi fac temele, ca să mă pot lăsa în voia acestor reverii dragi. Mi le făgăduiam dinainte, căci mă atrăgeau întocmai ca o plăcere fizică. Începeam prin a mă forţa să mă gândesc la ele, ca un poet care vrea să creeze ceva şi îşi cheamă inspiraţia. Pătrundeam cât mai adânc cu putinţă în gândurile mele, le întorceam pe toate feţele şi o luam de la capăt. Curând, începea o goană nestăpânită a imaginaţiei, un elan prodigios în afara realului. Îmi plăsmuiam aventuri, îmi inventam poveşti, îmi construiam palate, mă instalam în ele ca un împărat, săpam în toate minele de diamante şi mi le aruncam cu găleata pe drumul pe care trebuia să merg.

Seara, când eram toţi culcaţi în paturile noastre albe, cu perdeluţe albe, şi numai pedagogul se mai plimba prin dormitorul comun, mă închideam şi mai mult în mine, ascunzând cu desfătare în interiorul meu acea pasăre care dădea din aripi şi căreia îi simţeam căldura. Îmi lua întotdeauna mult până să adorm, auzeam orologiul bătând, şi cu cât erau orele mai lungi, cu atât eram mai fericit. Mi se părea că mă împing în lume cântând şi că salută fiecare moment al vieţii mele zicând: „Hai! Hai! Vin altele! Adio! Adio!“. Şi, când ultima vibraţie se stingea, când urechea nu-mi mai zbârnâia auzind-o, îmi ziceam: „Pe mâine! Va suna aceeaşi oră, dar mâine va mai fi trecut o zi, voi avea cu o zi mai puţin până să ating ţinta care străluceşte, până la

viitorul meu, până la soarele acela care mă învăluie cu razele lui şi pe care atunci îl voi putea atinge cu mâna“. Dar apoi îmi spuneam că mai e încă foarte mult până atunci şi adormeam aproape plângând.

Unele cuvinte mă tulburau profund, îndeosebi „femeie“ şi „amantă“. Căutam explicaţia pentru primul dintre ele în cărţi, în gravuri, în tablouri, din care îmi doream să pot smulge draperiile ca să găsesc ceva îndărătul lor. În ziua în care am ghicit în sfârşit totul am fost mai întâi ameţit de încântare, de parcă aş fi găsit o armonie supremă, dar m-am liniştit curând şi de atunci am trăit cu mai multă bucurie. Simţeam un fel de orgoliu când îmi spuneam că sunt bărbat, că sunt o fiinţă menită să aibă într-o zi o femeie. Cuvântul „viaţă“ îmi era cunoscut; eram pe cale să păşesc în ea şi să gust o parte din plăcerile ei, dar dorinţa mea s-a oprit aici, căci eram mulţumit să ştiu ceea ce ştiam. Cât despre „amantă“, ea era pentru mine o fiinţă satanică, iar numai magia numelui ei era de ajuns să-mi provoace lungi extaze: pentru amantele lor ruinau şi cucereau regii provincii; pentru ele se ţeseau covoare de India, se turna aur, se cizela marmura, se mişca lumea din loc. O amantă are sclave cu evantaie din pene, ca să alunge musculiţele când doarme pe sofale de satin. Elefanţi încărcaţi cu daruri aşteaptă să se trezească, palanchine o poartă molatic lângă ghizdul fântânilor, stă pe tronuri, înconjurată de un aer luminos şi înmiresmat, foarte departe de mulţimea care o detestă dar o şi idolatrizează.

Acest mister al femeii care trăieşte în afara căsătoriei, ceea ce o face încă şi mai femeie, mă întărâta şi mă ispitea cu dubla seducţie a iubirii şi a bogăţiei. Nu iubeam nimic mai mult decât teatrul; îmi plăceau până şi murmurul din pauze sau culoarele pe care le străbăteam copleşit de emoţie, ca să găsesc un loc. Când reprezentaţia începuse deja, eu urcam scara în fugă, auzeam zvonul instrumentelor, al vocilor, al uralelor şi, când intram şi mă aşezam, aerul mustea de mireasma caldă de femeie bine îmbrăcată, care miroase a parfum de violete şi are mănuşi albe şi batistă brodată. Galeriile erau pline de lume, cum sunt coroanele de flori şi diamante. Păreau să-şi

ţină toţi respiraţia ca să audă cum se cântă; numai actriţa era în avanscenă şi pieptul ei, din care ieşeau note precipitate, urca şi cobora palpitând; ritmul îi împingea vocea la galop şi o purta într-un vârtej melodios, pasajele de coloratură făcând să i se onduleze gâtul umflat, ca al unei lebede, sub greutatea unor sărutări aeriene. Îşi întindea braţele, striga, plângea, arunca fulgere din priviri, chema ceva cu o iubire inimaginabilă şi, când relua motivul, mi se părea că-mi smulge inima din piept cu sunetul vocii ei, că vrea s-o amestece cu a ei într-o vibraţie de iubire.

Spectatorii o aplaudau, îi aruncau flori şi, în reveria mea, savuram din expresia ei adoraţia mulţimii, iubirea tuturor acelor bărbaţi şi dorinţa fiecăruia dintre ei. De fiinţa aceea aş fi vrut să fiu iubit cu o dragoste devoratoare şi care stârneşte spaima, o dragoste de prinţesă sau de actriţă, ce ne aţâţă orgoliul şi ne face egalul celor bogaţi şi puternici! Cât este de frumoasă femeia pe care o aplaudă şi o invidiază toţi, cea care dăruieşte mulţimii, pentru visele de fiecare noapte, febra dorinţei, cea care apare numai la lumina făcliilor, strălucitoare şi suavă, şi care păşeşte în idealul unui poet ca într-o viaţă făcută anume pentru ea! Şi probabil chiar are pentru cel pe care îl iubeşte o altfel de dragoste, una încă mai frumoasă decât aceea pe care o revarsă în valuri peste toate inimile care o sorb cu nesaţ, are cântece mult mai melodioase, note mult mai joase, mai pasionale, mai tremurătoare! Dacă aş fi putut să fiu aproape de buzele dintre care ieşeau aceste note atât de pure, să ating părul ce lucea sub perle! Dar rampa teatrului mi se părea a fi bariera iluziei. Abia dincolo de ea se afla pentru mine universul iubirii şi al poeziei, pasiunile erau acolo mai frumoase şi mai sonore, pădurile şi câmpiile se risipeau ca fumul, silfidele coborau din ceruri, totul cânta, totul iubea.

La toate astea mă gândeam singur, seara, când vântul sufla pe coridoare, sau în recreaţii, când ceilalţi alergau ori se jucau cu mingea, iar eu mă plimbam pe lângă zid, călcând pe frunzele căzute din tei ca să mă amuz de sunetul pe care îl scoteau când le răscoleau tălpile mele.

Curând, m-a cuprins dorinţa să iubesc. Îmi doream iubirea cu un jind infinit, îi visam chinurile, mă aşteptam în fiecare clipă la un supliciu ce m-ar fi copleşit de bucurie. Am crezut de câteva ori că am găsit-o; mă opream în gând la prima femeie întâlnită în cale şi care mi se păruse frumoasă şi-mi ziceam: „Pe asta o iubesc“. Dar amintirea pe care aş fi vrut s-o păstrez pălea şi se ştergea în loc să devină tot mai puternică. De altfel, simţeam că mă forţez să iubesc, că joc faţă de inima mea o comedie care nu reuşeşte să o înşele şi acest eşec îmi pricinuia o nesfârşită tristeţe. Aproape că regretam iubiri pe care nu le avusesem şi apoi visam altele, cu care aş fi dorit să-mi pot umple sufletul.

Visam o pasiune îndeosebi a doua zi după un bal sau după o reprezentaţie teatrală sau la întoarcerea dintr-o vacanţă de două, trei zile. Mi-o imaginam pe cea pe care o alesesem aşa cum o văzusem, în rochie albă, prinsă într-un vals la braţul unui cavaler care o susţinea şi îi zâmbea sau sprijinită de balustrada de catifea a unei loji şi expunându-şi calmă profilul regal. Răsuna forfota contradansurilor, luminile strălucitoare îmi mai luau o vreme ochii, apoi totul se topea în monotonia unei visări dureroase. Am avut nenumărate astfel de mici iubiri care au durat opt zile sau poate chiar o lună şi pe care aş fi dorit să le prelungesc secole întregi. Nu ştiu din ce le compuneam, nici încotro se îndreptau aceste dorinţe vagi. Cred că izvorau din nevoia de un sentiment nou şi dintr-un fel de aspiraţie spre ceva mai înalt, al cărui vârf nici nu îl vedeam.

Pubertatea inimii o precede pe cea a trupului, iar eu aveam nevoie mai mult să iubesc decât să simt plăcerile trupeşti, doream mai mult iubirea decât voluptatea. Nu mai am acum nici cea mai vagă idee despre iubirea aceea de la începutul adolescenţei, când simţurile nu înseamnă nimic şi pe care o întregeşte numai sentimentul infinitului. Apărută între copilărie şi tinereţe, ea ţine doar de o perioadă de trecere şi se duce atât de repede, încât o uităm.

Citisem atât de mult la poeţi cuvântul „iubire“ şi mi-l repetam atât de des ca să mă încânt de dulceaţa lui, încât la fiecare stea care strălucea pe un cer senin într-o noapte călduţă, la fiecare murmur al valului pe ţărm, la fiecare rază de soare reflectată în picăturile de rouă, îmi ziceam: „Iubesc! O, iubesc!“. Şi asta mă făcea fericit şi mândru, pregătit deja pentru devotamentul cel mai frumos şi, mai ales atunci când o femeie mă atingea uşor, în treacăt, sau mă privea în ochi, aş fi vrut să o iubesc de o mie de ori mai mult, să pătimesc şi mai mult, iar firavele mele bătăi de inimă să fie în stare să îmi spargă pieptul.

Există o vârstă – ţi-o aminteşti, cititorule – când suntem tot timpul vag zâmbitori, de parcă aerul ar fi plin de sărutări; avem inima plină de o adiere parfumată, sângele ne pulsează cald în vene, înspumat ca vinul în cupa de cristal. Ne trezim mai fericiţi şi mai bogaţi decât în ajun, mai înfioraţi, mai emoţionaţi, unde plăcute urcă şi coboară prin venele noastre, circulă dumnezeieşte prin noi, străbătându-ne cu căldura lor îmbătătoare, copacii îşi îndoaie cu arcuiri molatice vârful în bătaia vântului, frunzele freamătă unele peste altele de parcă şi-ar vorbi, norii alunecă şi deschid cerul, iar prin deschizătură luna surâde şi se oglindeşte în râu. Când ne plimbăm seara, inspirând mireasma de fân cosit, ascultând cucul în pădure, privind stelele căzătoare, inima ne e mai pură, mai plină de aer curat, de lumină şi de azur decât orizontul liniştit, decât locul acela în care pământul atinge cerul într-o sărutare calmă. O, cât parfum răspândeşte părul femeilor! Cât de catifelată le e pielea mâinilor şi cum ne mai străpung privirile lor!

Dar se duseseră deja primele încântări din copilărie, amintirile care, cu o noapte înainte, îmi populau toate visele. Dimpotrivă, acum intram într-o lume reală, în care îmi aveam locul stabilit, într-o armonie măreaţă în care şi inima mea cânta un imn şi vibra admirabil. Savuram cu bucurie această plenitudine fermecătoare, iar simţurile, care se trezeau la rându-le, îmi sporeau orgoliul. Întocmai ca primul om creat, mă trezeam în sfârşit dintr-un somn lung şi vedeam lângă mine o fiinţă asemănătoare mie, dar

înzestrată cu alte atribute, care dădeau naştere unei atracţii fulgerătoare şi, în acelaşi timp, simţeam pentru această formă necunoscută un sentiment nou, de care spiritul meu era mândru, în vreme ce soarele strălucea mai pur, florile erau mai parfumate ca niciodată, umbra era mai plăcută şi mai tandră.

Totodată, simţeam cum mi se dezvolta cu fiecare zi care trecea inteligenţa, cum mintea mea trăia aceeaşi viaţă ca inima. Nu ştiu dacă ideile mele erau sentimente, pentru că toate aveau căldura pasiunilor; bucuria intimă din străfundul fiinţei mele se revărsa peste lume şi o înmiresma pentru mine cu preaplinul fericirii mele. Aveam să ajung la cunoaşterea voluptăţilor supreme şi, ca un bărbat la uşa amantei sale, leneveam intenţionat ca să savurez certitudinea speranţei şi să-mi spun: „O voi ţine în braţe imediat, va fi a mea, numai a mea, nu e un vis!“.

Ciudată contradicţie! Fugeam de femei, dar prezenţa lor mă umplea de o plăcere nespusă; pretindeam că nu-mi plac, dar trăiam cu gândul la toate şi aş fi vrut să descopăr esenţa fiecăreia, ca să mă contopesc cu frumuseţea ei. Buzele lor mă invitau la alte sărutări decât cele ale mamelor, mă învăluiam în gând cu părul lor şi mă aşezam între sânii lor ca să fiu strivit acolo, într-o sufocare divină. Aş fi vrut să fiu colierul care le săruta gâtul, agrafa care le muşca umărul, veşmântul care le acoperea tot restul trupului. Dincolo de veşmânt nu mai vedeam nimic, sub el era o iubire infinită, iar dacă începeam să mă gândesc la ea, mă pierdeam.

Toate aceste pasiuni pe care aş fi vrut să le am le studiasem în cărţi. Pentru mine, viaţa omului se rezuma la două, trei idei, în jurul cărora celelalte lucruri se roteau ca sateliţii în jurul astrului. Îmi populasem astfel infinitul cu o mulţime de sori de aur, poveştile de dragoste îşi aveau în mintea mea locul lângă frumoasele revoluţii, iar pasiunile încântătoare stăteau faţă în faţă cu marile crime. Mă gândeam la nopţile înstelate din ţările calde şi totodată la vâlvătaia oraşelor incendiate, la lianele din pădurile virgine şi la fastul monarhiilor dispărute, la morminte şi la leagăne.

Murmur de valuri printre trestii, uguit de turturele pe porumbare, lemn de mirt şi mireasmă de aloe, zăngănit de săbii lovind platoşele, cai care fornăie, aur care luceşte, scânteieri de viaţă, agonii ale disperaţilor, mă uitam la toate astea cu aceeaşi privire nătângă, ca la un furnicar ce s-ar fi agitat la picioarele mele. Dar, din această viaţă atât de zbuciumată la suprafaţă, care răsuna atât de tare de atâtea strigăte diferite, răzbătea o amărăciune imensă – esenţa şi ironia ei.

În timpul iernii, mă opream seara în faţa caselor luminate în care lumea dansa şi priveam umbrele care se mişcau în spatele draperiilor roşii, auzeam zgomote ce vădeau luxul – pahare care se ciocneau de platouri, clinchetul argintăriei în farfurii – şi-mi ziceam că numai de mine depindea să iau parte la acele petreceri la care lumea dădea năvală, la banchetul la care se înfruptau cu toţii. Dar un orgoliu feroce mă îndepărta de ele, căci găseam că singurătatea mă face frumos şi că inima îmi e mai generoasă dacă o ţin deoparte de tot ce aduce bucurie oamenilor. Aşa că îmi vedeam de drum pe străzile pustii, de-a lungul cărora felinarele se legănau triste, făcând să le scârţâie stâlpii.

Visam durerea poeţilor, plângeam odată cu ei cu suspinele cele mai frumoase, pe care le simţeam până în adâncul inimii, eram tulburat, profund mâhnit, mi se părea uneori că entuziasmul pe care mi-l insuflau mă face egalul lor şi mă înalţă până la ei. Pagini care pe alţii nu-i impresionau pe mine mă emoţionau puternic, îmi stârneau aceeaşi frenezie pe care o trezeau oracolele. Îmi pustiam fără motiv spiritul cu ele, mi le recitam la malul mării sau, mergând prin iarbă cu capul în jos, mi le spuneam cu glasul cel mai înflăcărat şi mai tandru.

Vai de cel care n-a dorit patimile tragediilor, care nu ştie pe de rost strofe de dragoste pe care să şi le repete la lumina lunii! E frumos să trăieşti astfel, în splendoare eternă, să vieţuieşti ca regii, să cunoşti pasiunile cele mai măreţe, să îndrăgeşti iubirile pe care geniul le-a făcut nemuritoare.

Din acel moment, am trăit într-un univers ideal în care, liber şi zburdând în voie, zburam ca o albină să culeg din toate lucrurile cât îmi trebuia ca să mă hrănesc şi să exist. Încercam să descopăr, în zgomotele pădurilor şi ale valurilor, cuvinte pe care alţi oameni nu le auzeau; compuneam din nori şi soare tablouri enorme, pe care nici un limbaj nu le-ar fi putut exprima; până şi în acţiunile oamenilor distingeam dintr-odată legături şi antiteze a căror claritate luminoasă mă uluia şi pe mine. Uneori, arta şi poezia păreau să-şi deschidă orizonturile infinite şi să se lumineze una pe cealaltă cu strălucirea fiecăreia dintre ele. Clădeam palate de aramă, urcam fără oprire spre un cer radios, pe o scară de nori mai moi ca plapuma de puf.

Vulturul este o pasăre mândră, care urcă până pe piscuri. Vede sub el norii care se rostogolesc pe deasupra văilor deodată cu rândunelele. Vede ploaia căzând pe brazi, pietrele de marmură prăvălindu-se luate de curenţi, păstorul care îşi fluieră caprele, caprele negre care sar peste prăpăstii. Ploaia cade, furtuna rupe copacii, torentele se bulucesc hohotind, cascadele scot aburi şi sar din piatră în piatră, tunetul bubuie şi sfărâmă vârful munţilor, dar el, netulburat, zboară pe deasupra tuturor şi continuă să bată din aripi. Zgomotul munţilor îl amuză, ţipă de bucurie, luptă cu norii care gonesc năvalnic şi urcă şi mai sus în văzduhul necuprins.

Şi eu m-am amuzat de zgomotul furtunilor şi de vuietul nedesluşit al agitaţiei oamenilor, care ajungea până la mine. Am trăit într-un ţinut al înălţimilor, hrănindu-mi inima cu aer curat. Acolo, scoteam strigăte triumfale ca să-mi alung plictiseala singurătăţii.

Am simţit foarte repede un dezgust îndârjit faţă de lucrurile care se petrec în această lume. Într-o dimineaţă, m-am trezit bătrân şi împovărat de experienţa a mii de lucruri pe care încă nu le trăisem; eram indiferent faţă de cele mai ispititoare şi dispreţuitor faţă de cele mai frumoase. Desconsideram ceea ce alţii jinduiau, nu vedeam nimic care să merite măcar osteneala de a fi încercat, deşi poate că vanitatea era cea care mă făcea să fiu deasupra vanităţii obişnuite, iar dezinteresul nu era decât

exagerarea unei cupidităţi fără margini. Eram precum acele edificii noi, pe care muşchiul începe deja să crească înainte ca ele să fie terminate. Bucuria vijelioasă a colegilor mă plictisea şi ridicam din umeri la neroziile lor sentimentale. Unii păstrau un an întreg o veche mănuşă albă sau o camelie ofilită, pe care le tot sărutau, suspinând cu ele în mână. Alţii trimiteau scrisori unor modiste şi le dădeau întâlniri unor bucătărese. Primii păreau proşti, ceilalţi, groteşti. În fond, şi anturajul bun, şi anturajul rău mă plictiseau deopotrivă. Eram cinic cu evlavioşii şi mistic cu liber-cugetătorii, astfel încât nu mă sufereau nici unii, nici alţii.

În acea perioadă, în care eram încă inocent, îmi plăcea să privesc prostituatele. Treceam pe străzile pe care îşi făceau veacul, bântuiam locurile pe unde se plimbau. Uneori, le vorbeam ca să mă ispitesc singur, mă ţineam după ele, le atingeam, intram în atmosfera pe care o creau în jurul lor şi, cum eram insolent, ele mă credeau calm. Îmi simţeam inima goală, dar golul acesta era de fapt o prăpastie.

Îmi plăcea să mă pierd în învălmăşeala străzilor. Uneori, mă dedam unor distracţii stupide, cum ar fi să privesc fix fiecare trecător ca să descopăr pe chipul lui un viciu sau o patimă izbitoare. Toate figurile acelea treceau repede prin faţa mea. Unele surâdeau şi mergeau fluierând, cu părul în vânt. Altele erau palide, roşcovane sau livide. Dispăreau repede, alunecând unele după altele ca firmele magazinelor când mergi cu trăsura. Alteori, mă uitam numai la picioarele care se deplasau în toate direcţiile şi încercam să leg fiecare picior de un corp, un corp de o idee, toate acele mişcări de nişte ţinte şi mă întrebam încotro se îndreaptă toţi paşii aceia şi de ce s-au pus în mişcare toţi acei oameni. Priveam trăsurile cum intră în galeriile pline de ecouri şi treapta grea de la portieră lăsându-se în jos cu zgomot. Lumea intra pe uşile teatrelor, în vreme ce eu priveam luminile strălucind în ceaţă şi, deasupra, cerul negru fără stele. La colţul unei străzi, un bărbat învârtea manivela unei flaşnete, copii îmbrăcaţi în zdrenţe cântau, un negustor de fructe îşi împingea căruţul, luminat de un felinar roşu. Cafenelele erau

pline, zgomotoase, oglinzile sclipeau în lumina becurilor cu gaz, cuţitele zăngăneau pe mesele de marmură. La uşă, săracii, dârdâind de frig, se ridicau în vârful picioarelor ca să-i vadă pe bogaţi mâncând, iar eu mă amestecam printre ei şi îi contemplam cu aceeaşi privire ca a lor pe fericiţii vieţii. Le invidiam bucuriile banale, pentru că există zile în care suntem atât de trişti, încât am vrea să fim şi mai trişti şi o pornim fără motiv pe calea deznădejdii ca pe un drum lin, avem inima plină de lacrimi şi ne întărâtăm singuri să plângem. Mi-am dorit de multe ori să fiu nevoiaş şi să umblu în zdrenţe, să fiu chinuit de foame, să simt sângele cum îmi curge dintr-o rană, să urăsc pe cineva şi să încerc să mă răzbun.

Care este aşadar acea durere tulburătoare de care eşti mândru ca de un har şi pe care o ascunzi ca pe o iubire? N-o spui nimănui, o păstrezi numai pentru tine, o strângi la piept şi o săruţi printre lacrimi. De ce te plângi? Şi ce te face să fii atât de sumbru la vârsta la care ar trebui să zâmbeşti? N-ai prieteni devotaţi? N-ai o familie care se mândreşte cu tine, n-ai cizme bine lustruite, palton vătuit etc.? Toate aceste mari dureri fără nume nu sunt altceva decât rapsodii poetice, amintiri ale unor lecturi proaste, hiperbole retorice. Dar fericirea n-o fi şi ea tot o metaforă inventată într-o zi de plictiseală? M-am îndoit mult timp de asta, dar acum nu mă mai îndoiesc.

N-am iubit nimic şi aş fi vrut atât de mult să iubesc! Va trebui să mor fără să mă fi bucurat de vreun lucru bun. În prezent, însăşi viaţa oamenilor îmi dezvăluie încă mii de aspecte pe care abia le întrezărisem: nici măcar o dată n-am auzit, lângă un izvor susurând şi călare pe un bidiviu sforăind, sunetul cornului din adâncul pădurii; nici măcar o dată n-am simţit, într-o noapte caldă şi înmiresmată de parfumul trandafirilor, o mână tremurând uşor în palma mea şi prinzând-o în tăcere. Sunt mai gol şi mai inutil decât un butoi desfăcut din care s-a băut tot vinul şi în care acum păianjenii îşi ţes pânzele în umbră.

Nu simţeam durerea lui René[1], nici măreţia celestă a suferinţelor lui, mai frumoase şi mai argintate decât razele lunii; nu eram cast ca Werther,

nici desfrânat ca Don Juan. Adevărul e că nu eram nici suficient de pur, nici suficient de puternic.

Eram, aşadar, ceea ce sunteţi toţi: un om oarecare ce trăieşte, doarme, mănâncă, bea, plânge, râde, un om foarte închis din fire şi care regăseşte în sine însuşi, peste tot pe unde umblă, aceleaşi ruine ale speranţelor doborâte îndată ce s-au înfiripat, aceeaşi pulbere a lucrurilor strivite, aceleaşi cărări de mii de ori străbătute, aceleaşi profunzimi neexplorate, înspăimântătoare şi plictisitoare. Nu sunteţi, ca şi mine, sătui să vă treziţi în fiecare dimineaţă şi să vedeţi din nou soarele? Nu sunteţi sătui să tot duceţi acelaşi trai, să suferiţi aceeaşi durere? Nu sunteţi sătui să doriţi şi să fiţi dezgustaţi? Nu sunteţi sătui să aşteptaţi şi sătui să aveţi?

La ce bun să scriu toate astea? De ce să continui, cu aceeaşi voce tristă, aceeaşi poveste funebră? Când am început-o, o ştiam frumoasă, dar pe măsură ce continui, lacrimile îmi cad pe inimă şi glasul mi se stinge.

O, soarele palid de iarnă! E trist ca o amintire fericită. Suntem înconjuraţi de umbră şi privim focul care arde; cărbunii sunt acoperiţi de linii mari şi negre care se intersectează şi par să zvâcnească precum nişte vene însufleţite de o altă viaţă; să aşteptăm venirea nopţii.

Să ne amintim zilele frumoase, zilele în care eram veseli, când eram mai mulţi, când soarele strălucea, când din ascunzişul lor păsările cântau după ploaie, zilele în care ne-am plimbat prin grădină. Nisipul de pe alei era ud, corolele trandafirilor căzuseră peste straturi, aerul era parfumat. De ce nu ne-am simţit îndeajuns fericirea când am avut-o în mână? În zilele acelea, ar fi trebuit să ne gândim doar cum să ne bucurăm şi să savurăm mai mult fiecare clipă, pentru ca ea să se scurgă mai lent. Chiar există zile care au trecut ca oricare altele, dar de care îmi amintesc cu nespusă plăcere. De exemplu, odată, când era iarnă şi foarte frig, ne-am întors de la plimbare şi, fiind puţini, am fost lăsaţi să ne aşezăm în jurul sobei. Ne-am încălzit în voie, ne frigeam bucăţile de pâine pe care le roteam în foc înfipte în ţepuşe de lemn, hornul duduia. Vorbeam despre fel şi fel de lucruri: despre piesele

pe care le văzuserăm, despre femeile pe care le iubeam, despre terminarea colegiului, despre ce vom face când vom fi mari etc. Altădată, am stat toată după-amiaza culcat pe spate într-un câmp cu margarete mici care îşi iţeau capul din iarbă; erau galbene şi roşii şi se pierdeau în verdeaţa pajiştii, formând un covor cu infinite nuanţe. Cerul albastru era acoperit doar de nori mici şi albi, care se ondulau ca nişte valuri rotunde. M-am uitat la soare printre mâinile pe care mi le pusesem pe faţă; îmi aurea marginea degetelor şi-mi făcea pielea rozalie. Închideam dinadins ochii, ca să văd sub pleoape pete mari şi verzi cu franjuri aurii. Într-o seară, nu mai ştiu când, am adormit lângă o căpiţă de fân. Când m-am trezit, se făcuse noapte, stelele străluceau şi scânteiau, căpiţele de fân îşi întindeau umbrele în spate, iar luna avea un chip minunat de argint.

Cât de departe sunt acum toate astea! Oare trăiam pe-atunci? Chiar eram eu? Sunt eu acum? Între fiecare minut al vieţii mele şi următorul se cască deodată o prăpastie, între ieri şi azi se întinde pentru mine o eternitate care mă înspăimântă. În fiecare zi mi se pare că nu eram atât de jalnic în ajun şi, fără să pot spune ce aveam atunci în plus, simt că sărăcesc şi că ceasul care vine îmi ia ceva, iar eu sunt uimit numai că mai am loc în inimă pentru suferinţă. Dar inima omului este inepuizabilă când e vorba de tristeţe: o fericire, două o umplu până la refuz, dar toate mizeriile omenirii pot să-şi dea întâlnire în ea şi să trăiască precum nişte oaspeţi.

Dacă m-aţi fi întrebat ce-mi trebuia, n-aş fi ştiut ce să răspund. Dorinţele mele nu urmăreau o ţintă anume, tristeţea mea nu avea o cauză imediată sau, mai curând, erau atâtea ţinte şi atâtea cauze, încât n-aş fi ştiut să numesc nici una. Toate pasiunile pătrundeau în mine şi nu mai izbuteau să iasă, se pomeneau înghesuite. Se aprindeau unele de la altele, de parcă ar fi fost la mijloc oglinzi concentrice: modest, eram orgolios; trăind în singurătate, visam gloria; retras din lume, ardeam de nerăbdare să-mi fac apariţia şi să strălucesc în mijlocul ei; feciorelnic, mă dedam, în visările mele de zi şi de noapte, celor mai neruşinate desfrâuri, celor mai sălbatice

voluptăţi. Viaţa pe care o înăbuşeam în mine se aduna în inimă şi o apăsa, gata s-o sufoce.

Uneori, neputând să mai rezist, mistuit de patimi fără margini, plin de lava fierbinte care-mi curgea din suflet, cuprins de o iubire frenetică pentru lucruri fără nume, regretând vise splendide, ispitit de voluptăţile gândirii, sorbind în mine toată poezia, toate armoniile şi strivit de povara inimii şi a orgoliului, mă prăbuşeam distrus într-un hău de dureri, sângele îmi biciuia faţa, arterele zvâcneau ameţindu-mă, pieptul părea să mi se rupă, nu mai vedeam şi nu mai simţeam nimic, eram năuc, eram nebun, îmi imaginam că sunt mare, îmi imaginam că în mine sălăşluieşte o încarnare supremă, care dacă s-ar dezvălui ar ului lumea, şi că frământările ei ar fi însăşi viaţa divinităţii pe care o purtam în măruntaiele mele. Acestui zeu magnific i-am sacrificat toate orele tinereţii mele. Făcusem din mine însumi un templu, ca să adăpostesc în el ceva divin. Templul a rămas gol, urzicile au crescut printre pietre, coloanele se prăbuşesc, iar în el îşi fac cuib cucuvelele. Neuzând de existenţă, existenţa mă uza pe mine. Visele mă oboseau mai mult decât orice muncă fizică. O creaţie întreagă, nemişcată, nedescoperită trăia mocnit în adâncul vieţii mele. Era un haos adormit cu mii de prăpăstii fecunde care nu ştiau cum să se manifeste, nici ce să facă cu ele însele, şi care îşi căutau formele şi-şi aşteptau tiparul.

În hărmălaia fiinţei mele, eram ca o pădure uriaşă din India, în care viaţa palpită în fiecare atom şi reapare, monstruoasă sau superbă, sub fiecare rază de soare. Azurul este plin de parfumuri şi de otrăvuri, tigrii fac salturi, elefanţii merg mândri ca nişte pagode vii, zei misterioşi şi diformi sunt ascunşi în scobiturile grotelor printre mormane de aur. Iar prin mijlocul ei curge un fluviu lat, plin de crocodili care îşi cască boturile şi-şi trosnesc solzii printre lotuşii de pe mal şi printre insulele de flori pe care le poartă curentul, împreună cu trunchiuri de copac şi cadavre înverzite de ciumă. Iubeam totuşi viaţa, dar viaţa expansivă, radioasă, strălucitoare. O iubeam în galopul furios al cailor, în scânteierea stelelor, în mişcare valurilor care

alunecă spre ţărm. O iubeam în frumoasele piepturi goale şi palpitânde, în tremurul privirilor îndrăgostite, în vibraţia coardelor viorii, în freamătul stejarilor, în soarele scăpătând care aureşte geamurile, amintind de balcoanele din Babilon, în care stăteau reginele şi priveau Asia.

Şi, în mijlocul a toate, eu stăteam nemişcat. Între atâtea acţiuni pe care le vedeam, pe care le stimulam chiar, rămâneam inactiv, la fel de inert ca o statuie înconjurată de un roi de muşte care îi bâzâie pe la urechi şi i se plimbă pe marmură.

O, cum aş fi iubit dacă aş fi iubit, dacă aş fi putut concentra într-un singur punct toate aceste forţe divergente care se prăvăleau asupra mea! Uneori, voiam cu orice preţ să găsesc o femeie, voiam s-o iubesc. Ea însemna totul pentru mine, aşteptam totul de la ea, era soarele meu poetic, ce trebuia să facă toate florile să-şi desfacă petalele şi toate frumuseţile să strălucească. Îmi promiteam o iubire divină, o înzestram dinainte cu un nimb care să-mi ia ochii şi, când îmi ieşea întâmplător una în cale, în mijlocul mulţimii, îi încredinţam sufletul şi o priveam în aşa fel încât să mă înţeleagă bine, să poată citi în acea unică privire tot ce eram şi să mă iubească. Îmi încredinţam destinul acestei întâmplări, dar ea trecea pe lângă mine la fel ca cele de dinaintea ei, şi ca şi următoarele, pentru ca apoi să mă prăbuşesc mai şubrezit decât o pânză ruptă de furtună.

După astfel de crize, viaţa se redeschidea pentru mine în veşnica monotonie a orelor care trec şi a zilelor care se repetă. Aşteptam cu nerăbdare seara, număram câte zile au mai rămas până la sfârşitul lunii, îmi doream să fiu în anotimpul următor, în care vedeam zâmbindu-mi o existenţă mai plăcută. Uneori, ca să scutur această mantie de plumb ce mă apăsa pe umeri, voiam să lucrez, să citesc. Deschideam o carte, apoi două, apoi zece şi, fără să fi citit două rânduri din vreuna, le aruncam cu dezgust şi mă întindeam să dorm, stăpânit de aceeaşi plictiseală.

Ce să fac în această lume? Ce să visez aici? Ce să construiesc aici? Spuneţi-mi voi, cei pe care viaţa îi amuză, cei care vă îndreptaţi spre un ţel

şi vă chinuiţi pentru ceva!

Nu găseam nimic demn de mine şi nici nu mă consideram bun de ceva. Să trudesc, să sacrific totul pentru o idee, pentru o ambiţie, o ambiţie jalnică şi vulgară, să ocup o poziţie, să am un nume? La urma urmelor, la ce bun? Şi apoi, eu nu agream gloria, şi nici cea mai răsunătoare nu m-ar fi mulţumit, pentru că n-ar fost niciodată la unison cu inima mea.

M-am născut cu dorinţa de a muri. Nimic nu-mi părea mai prostesc decât viaţa şi mai ruşinos decât să ţii la ea. Crescut fără religie, ca toţi bărbaţii de vârsta mea, nu aveam parte de fericirea searbădă a ateilor, nici de nepăsarea ironică a scepticilor. Şi când, din capriciu probabil, intram uneori într-o biserică, o făceam ca să ascult orga sau să admir statuetele de piatră din firide; dogma rămânea însă departe de mine, căci mă simţeam într-adevăr fiul lui Voltaire.

Îi vedeam pe ceilalţi oameni trăind o altă viaţă decât a mea: unii credeau, alţii tăgăduiau, unii se îndoiau, alţii nu se preocupau deloc de asta şi-şi vedeau de treburi, adică vindeau în prăvăliile lor, îşi scriau cărţile sau perorau de la catedră. Asta era ceea ce se numeşte omenire, această pojghiţă în mişcare de oameni răi, laşi, idioţi şi urâţi. Iar eu mă aflam în mijlocul gloatei, ca o algă smulsă de ocean şi rătăcită în mijlocul valurilor fără număr, care se rostogoleau şi mă împresurau vuind.

Aş fi vrut să fiu împărat pentru puterea absolută, pentru mulţimea de sclavi, pentru armatele bete de entuziasm; aş fi vrut să fiu femeie pentru frumuseţe, ca să mă pot admira singură, să rămân goală, să-mi las părul să curgă până la călcâie şi să mă oglindesc în pâraie. Mă cufundam în reverii nemărginite, îmi imaginam că asist la minunate festivităţi antice, că sunt regele Indiei şi că merg la vânătoare pe un elefant alb, că văd dansuri ioniene, că ascult talazurile de pe treptele unui templu grecesc, că aud adierile de noapte ale vântului printre leandrii din grădină, că fug împreună cu Cleopatra pe galera mea din alte vremuri. Ah, ce nerozii! Vai de femeia sărmană care adună spicele rămase în urma seceratului şi care, lăsându-şi

treaba, ridică repede capul să vadă berlinele trecând pe drumul mare! Întorcându-se la munca ei, va visa la straie de caşmir şi la iubiri de prinţ, nu va mai găsi spice şi se va duce acasă fără să-şi fi făcut snopul.

Ar fi fost mai bine să fac la fel ca toată lumea: să nu iau viaţa nici foarte în serios, nici foarte în ridicol, să-mi aleg o meserie şi s-o practic, să-mi iau partea de prăjitură şi s-o mănânc spunând că e bună, în loc să o apuc pe drumul trist pe care merg singur. N-aş mai fi scris asta sau poate ar fost o altă poveste. Pe măsură ce scriu, lucrurile devin neclare chiar şi pentru mine, ca perspectivele zărite prea de departe, căci totul trece, chiar şi amintirea lacrimilor fierbinţi sau a bucuriilor răsunătoare. Lacrima dispare repede din ochi şi gura redevine crispată. N-am rămas acum decât cu amintirile confuze ale unui lungi tristeţi care a durat câteva ierni, pe care le-am petrecut plictisindu-mă şi dorindu-mi să nu mai trăiesc.

Poate din pricina tuturor acestor lucruri m-am crezut poet; n-am fost ocolit de nici o neplăcere, după cum vedeţi. Da, mi s-a părut că am har, umblam cu capul plin de gânduri magnifice, stilul curgea sub pana mea ca sângele prin vene. La fiecare fluturare de frumuseţe, în mine izvora o melodie pură, cum sunt acele glasuri ale aerului, sunete stârnite de vânt, care răsună în munţi. Pasiunile omeneşti ar fi vibrat minunat dacă le-aş fi atins, aveam în minte drame gata făcute, pline de scene furibunde şi de spaime nedezvăluite. De la copilul din leagăn până la mortul din sicriu, răsunau în mine toate ecourile omenirii. Uneori, îmi treceau brusc prin minte idei gigantice, ca fulgerele acelea uriaşe şi mute care luminează câteodată, vara, un oraş întreg, dezvăluind toate detaliile clădirilor şi orice răspântie a străzilor. Eram foarte tulburat, uluit chiar, dar când regăseam la alţii gândurile, ba până şi formele concepute de mine, cădeam pe dată într-o descurajare fără margini. Mă crezusem egal cu ei şi eram numai emulul lor! Atunci treceam de la încurajările pe care le adresam geniului meu la sentimentul dezolant al mediocrităţii, cu toată furia regilor detronaţi şi întreg supliciul ruşinii. În unele zile aş fi jurat că mă născusem să fiu poet,

alteori mă socoteam aproape idiot. Şi tot trecând de la grandoare la nimicnicie, am ajuns, ca oamenii care se tot îmbogăţesc şi sărăcesc în viaţă, să fiu şi să rămân jalnic.

Pe atunci, în fiecare dimineaţă când mă trezeam mi se părea că în ziua aceea avea să se petreacă un mare eveniment. Aveam inima plină de speranţă, de parcă aşteptam să sosească dintr-o ţară îndepărtată o încărcătură de fericire. Dar, pe măsură ce ziua trecea, îmi pierdeam curajul. În amurg mai ales, vedeam bine că nu avea să se întâmple nimic. În fine, se făcea noapte şi mă culcam.

Armonii lamentabile se statorniceau între mine şi natura fizică. Cum mi se mai strângea inima când vântul şuiera prin gaura cheii, când felinarele îşi proiectau lumina pe zăpadă, când auzeam câinii urlând la lună!

Nu vedeam nimic de care să mă agăţ, nici lumea, nici singurătatea, nici poezia, nici ştiinţa, nici impietatea, nici religia. Rătăceam printre toate astea ca sufletele pe care Infernul nu le vrea şi Paradisul le respinge. Atunci, îmi încrucişam braţele şi mă vedeam ca pe un mort; eram doar o mumie îmbălsămată în durerea ei. Fatalitatea, care mă încovoiase din tinereţe, se întindea în ochii mei peste lumea întreagă, o vedeam cum se manifestă în toate faptele oamenilor, la fel de universală ca soarele pe suprafaţa pământului, şi devenea pentru mine o divinitate atroce, pe care o adoram aşa cum adoră indienii colosul ambulant ce le trece peste pântece. Mă complăceam în amărăciunea mea şi nu făceam nici un efort să scap de ea. Ba chiar o savuram cu bucuria deznădăjduită a bolnavilor care zgândăresc rana şi încep să râdă când văd că au sânge sub unghii.

M-a cuprins o furie de nedescris împotriva vieţii, a oamenilor, a tot. Aveam în inimă comori de tandreţe şi am devenit mai sălbatic decât tigrii. Aş fi vrut să distrug creaţia şi să adorm odată cu ea în infinitul neantului; să nu mă trezesc la lumina oraşelor incendiate! Aş fi vrut să aud freamătul osemintelor pe care flacăra le face să pocnească, să traversez fluvii pline de cadavre, să galopez peste popoare supuse şi să le strivesc cu cele patru

potcoave ale calului meu, să fiu Ginghis Han, Tamerlan, Nero, să înspăimânt lumea doar încruntând sprâncenele.

Cu cât mă cuprindea mai des exaltarea, cu atât deveneam mai închis şi mai ghemuit în mine. Inima mi s-a uscat demult; nu mai pătrunde în ea nimic nou, e goală ca mormintele în care morţii au putrezit. Începusem să urăsc soarele, eram exasperat de şopotul fluviilor, de vederea pădurilor, nimic nu mi se părea mai prostesc decât peisajele de la ţară. Totul se întuneca şi se micşora, iar eu trăiam într-un veşnic crepuscul.

Mă întrebam uneori dacă nu cumva mă înşel. Atunci, mă apucam să-mi trec în revistă tinereţea şi viitorul. Dar ce tinereţe jalnică, ce viitor gol!

Când voiam să ies din spectacolul neputinţei mele şi să privesc lumea, nu reuşeam să văd altceva decât urlete, strigăte, lacrimi, convulsii, aceeaşi comedie repetându-se permanent cu aceiaşi actori. Şi totuşi, îmi ziceam, există oameni care observă toate astea şi se apucă de treabă în fiecare dimineaţă! Numai o mare iubire ar fi putut să mă scoată din această stare, dar credeam că e ceva ce nu poate să existe pe lumea aceasta şi regretam amarnic toată fericirea pe care o visasem.

Atunci, moartea mi-a apărut frumoasă. Am îndrăgit-o întotdeauna. Copil fiind, o doream numai ca s-o cunosc, ca să aflu ce se găseşte în mormânt şi ce vise are somnul lui. Îmi amintesc că râcâiam adesea cocleala de pe bănuţii vechi ca să mă otrăvesc, că am încercat să înghit ace şi că m-am apropiat de lucarna unui pod ca să mă arunc în stradă… Când mă gândesc că aproape toţi copiii fac la fel, că încearcă să se sinucidă în joacă, nu se cade oare să trag concluzia că omul, orice ar spune, simte faţă de moarte o iubire mistuitoare? Îi dăruieşte tot ce creează, din ea iese şi în ea se întoarce, se gândeşte la ea cât trăieşte, are sămânţa ei în trup şi dorinţa în suflet.

E nespus de dulce să-ţi închipui că nu mai exişti! E aşa de linişte în toate cimitirele! Cum stai acolo, întins şi înfăşurat în linţoliu, cu braţele încrucişate pe piept, secolele trec fără să te deranjeze mai mult decât vântul

care trece prin iarbă. De câte ori n-am privit, în capelele catedralelor, statuile lungi de piatră culcate pe morminte! Calmul lor este atât de profund, că vieţii de aici îi e imposibil să-ţi ofere ceva asemănător. Au pe buzele reci un fel de zâmbet venit din adâncul mormântului. S-ar zice că dorm, că savurează moartea. Să nu mai ai nevoie să plângi, să nu mai simţi niciuna dintre neputinţele care îţi dau senzaţia că totul se rupe, ca o schelărie putredă, asta e fericirea fericirilor, bucuria veşnică, visul nesfârşit. Şi-apoi, poate că ne ducem într-o lume mai frumoasă, aflată dincolo de stele, unde se trăieşte viaţa luminii şi a parfumurilor. Suntem ceva din mireasma trandafirilor şi din prospeţimea pajiştilor! O, nu, nu! Prefer să cred că murim cu totul, că nimic nu iese din sicriu! Şi dacă mai trebuie să simţim ceva, atunci acela să fie propriul neant; moartea să se hrănească cu ea însăşi şi să se admire. Să avem atâta viaţă doar cât să simţim că nu mai suntem.

Şi urcam în vârful turnurilor, mă aplecam peste marginea prăpastiei, aşteptam să-mi vină ameţeală, simţeam o dorinţă de nestăpânit să mă avânt, să zbor în aer, să mă risipesc odată cu vântul. Priveam vârful pumnalelor, gura pistoalelor, le sprijineam pe fruntea mea, mă obişnuiam cu atingerea rece şi cu senzaţia vârfului lor. Alteori, priveam căruţaşii cotind după colţul străzilor şi lăţimea roţilor care striveau praful pe pavaj. Îmi ziceam că şi capul meu ar putea fi strivit la fel, în vreme ce caii ar merge la pas. Dar n-aş fi vrut să fiu îngropat, întrucât coşciugul mă înspăimântă; aş prefera să fiu mai curând aşezat pe un pat de frunze uscate, în adâncul pădurii, şi trupul să-mi dispară treptat, ciugulit de păsări şi măcinat de şiroaiele furtunii.

Într-o zi, la Paris, m-am oprit îndelung pe Pont-Neuf. Era iarnă, şi apa verzuie a Senei căra bucăţi mari de gheaţă, care coborau lent în voia curenţilor şi se spărgeau sub arcade. M-am gândit atunci la toţi cei care veniseră acolo să-şi pună capăt vieţii. Câţi oameni trecuseră prin locul unde stăteam atunci, alergând cu gândul la iubirile sau la treburile lor şi întorcându-se apoi într-o zi cu paşi mici, cu inima bătându-le vijelios în

vreme ce se îndreptau spre moarte! S-au apropiat de parapet, s-au urcat pe el şi au sărit. Câte nenorociri au sfârşit şi câte fericiri au început acolo! Ce mormânt rece şi umed! Cum se lăţeşte să încapă toţi! Cât e de adânc! Cu toţii sunt acolo, la fund, rostogolindu-se încet, cu feţele crispate şi mădularele vinete, iar fiecare val rece îi poartă cu el în somnul lor şi îi duce domol spre mare.

Uneori, bătrânii mă priveau cu invidie, îmi spuneau că e o fericire că sunt tânăr, că asta e vârsta cea mai frumoasă. Ochii lor înfundaţi în orbite îmi admirau fruntea albă. Îşi aminteau de iubirile lor şi mi le povesteau. Dar m-am întrebat adesea dacă nu cumva pe vremea lor viaţa nu era mai frumoasă şi, cum nu vedeam la mine nimic care să poată fi invidiat, le pizmuiam regretele, pentru că ascundeau o fericire de care eu nu avusesem parte. Apoi mă cuprindeau slăbiciuni de om căzut în mintea copiilor de ţi-era mai mare mila! Râdeam încetişor şi aproape din nimic, aşa cum fac convalescenţii. Uneori mă cuprindea tandreţea pentru câinele meu şi-l sărutam cu ardoare sau deschideam şifonierul să revăd o uniformă veche de la colegiu şi mă gândeam la ziua în care o purtasem prima dată, la locurile în care mă însoţise, pentru ca apoi să mă pierd în amintiri despre toate zilele trăite. Amintirile sunt plăcute; triste sau vesele, n-are importanţă! Iar cele mai triste sunt şi cele mai delectabile pentru noi. Nu rezumă ele infinitul? Consumăm uneori secole gândindu-ne la o anumită oră care nu se va mai întoarce, care a trecut, care sălăşluieşte pe vecie în neant şi pentru care ne-am da tot viitorul.

Dar aceste amintiri sunt făclii presărate într-o sală imensă învăluită în întuneric şi ard în mijlocul tenebrelor. Numai în lumina lor putem să vedem; ce este mai aproape de ele străluceşte, iar restul e mai întunecat, mai acoperit de umbre şi de tristeţe.

Înainte de a trece mai departe, trebuie să vă povestesc ceva.

Nu-mi mai amintesc bine anul, era în timpul vacanţei. M-am trezit devreme şi m-am uitat pe fereastră. Se făcea ziuă. Luna, albă de tot, urca pe

cer. Între coline, aburii cenuşii şi trandafirii fumegau alene şi se pierdeau în văzduh. Găinile din ogradă cotcodăceau. Am auzit atunci în spatele casei, pe drumul care ducea la câmp, cum trece o şaretă, ale cărei roţi trosneau în gropile de pe drum: cosaşii se duceau la treabă. Gardul viu era plin de rouă, soarele strălucea pe cer, mirosea a apă şi a iarbă.

Am ieşit din casă şi m-am dus la X. Aveam de străbătut trei leghe şi am pornit voinicește, singur, fără baston, fără câine. Am mers la început pe cărările care şerpuiau printre lanurile de grâu, am trecut pe sub meri, pe lângă garduri vii. Nu mă mai gândeam la nimic. Îmi ascultam sunetul paşilor, iar cadenţa mişcărilor îmi legăna gândurile. Eram liber, tăcut şi calm. Era cald. Din când în când, mă opream. Tâmplele mi se zbăteau, greierii cântau în paie, iar eu o porneam din nou la drum. Am trecut printr-un cătun în care nu era nimeni; curţile erau tăcute. Cred că era duminică. Vacile, aşezate pe iarbă, la umbra copacilor, rumegau liniştite, dând din urechi ca să alunge muştele. Îmi amintesc că am mers pe un drum pe lângă care curgea un pârâu cu pietre pe fund şi că şopârle verzi şi insecte cu aripi aurii urcau lent pe marginea drumului, care era desfundat şi acoperit cu frunze.

Apoi am ajuns pe un platou, pe un câmp cosit. În faţă aveam marea albastră, iar soarele răspândea pe deasupra ei o sumedenie de perle luminoase, iar pe valuri se întindeau dâre de foc. Între cerul azuriu şi marea mai închisă la culoare, orizontul strălucea, scânteia. Bolta cerului începea de deasupra capului meu şi cobora în spatele valurilor, care urcau spre ea formând un fel de cerc ce închidea infinitul invizibil. M-am culcat pe-o brazdă şi am privit cerul, cufundat în contemplarea frumuseţii lui.

Câmpul pe care mă aflam era unul cu grâu. Auzeam prepeliţele zburătăcind în jurul meu şi lăsându-se pe moviliţele de pământ. Marea era blândă şi murmurul ei părea mai degrabă un oftat decât o voce. Până şi soarele părea să scoată un murmur, se revărsa peste toate; razele lui îmi ardeau mâinile şi picioarele, iar pământul îmi transmitea şi el căldura lui.

Eram cufundat în lumina sa, închideam ochii şi tot îl mai vedeam. Mirosul valurilor ajungea până la mine, dimpreună cu parfumul de varec şi de plante marine. Uneori, acestea păreau să se oprească sau să piară tăcute pe ţărmul tivit de spumă, ca o buză cu sărutarea amuţită. Atunci, în liniştea dintre două valuri, în timp ce oceanul cu apele umflate păstra tăcerea, auzeam cântecul prepeliţelor, apoi pe al păsărilor.

Am coborât în fugă la malul mării, alergând pe terenuri surpate peste care săream cu sprinteneală. Ridicam mândru capul, inspiram fudul briza răcoroasă, care îmi usca părul umed. Simţeam în minte duhul Domnului, aveam o inimă mare, adoram un lucru ce se mişca în chip straniu. Aş fi vrut să mă cufund în lumina soarelui şi să mă pierd în imensitatea aceea de azur împreună cu mireasma care se ridica de pe suprafaţa valurilor. M-a cuprins atunci o bucurie absurdă şi am început să merg ca şi cum toată fericirea cerurilor mi-ar fi intrat în inimă. Faleza înainta spre apă, coasta a dispărut şi n-am mai văzut decât marea: talazurile urcau pe galeţi până la picioarele mele, îşi lăsau spuma pe stâncile care ieşeau la suprafaţa apei, le loveau în cadenţă, le cuprindeau ca nişte braţe lichide, ca nişte pânze limpezi de apă, prăbuşindu-se apoi luminate de o culoare albastră. Vântul ridica spuma din jurul meu şi încreţea suprafaţa băltoacelor rămase în scobitura pietrelor. Varecul plângea şi se legăna, agitat încă de valul care îl părăsise. Din când în când, un pescăruş, bătând cu putere din aripi, urca până în înaltul falezei. Pe măsură ce marea se retrăgea şi zgomotul ei se îndepărta ca un refren care se pierde, ţărmul venea spre mine, lăsând la vedere pe nisip urma valului. Şi am înţeles atunci toată fericirea Creaţiei şi toată bucuria pe care Dumnezeu a aşezat-o în ea pentru om. Natura mi-a apărut frumoasă ca o armonie desăvârşită, pe care numai extazul trebuie s-o asculte. Ceva tandru ca o iubire şi pur ca o rugăciune s-a ivit pentru mine din adâncul orizontului, a coborât din vârful stâncilor ciopârţite, din înaltul cerurilor. S-a născut din vuietul oceanului, din lumina zilei, ceva încântător pe care mi l-am însuşit

ca pe un domeniu celest în care mă simţeam trăind fericit şi puternic, ca un vultur care priveşte soarele şi urcă în văzduh în razele lui.

Atunci, totul mi s-a părut frumos pe pământ. N-am mai văzut nimic lipsit de armonie sau rău. Totul îmi plăcea, până şi pietrele care îmi oboseau picioarele, până şi stâncile tari pe care îmi sprijineam mâinile, până şi natura insensibilă despre care presupuneam că mă aude şi mă iubeşte. Şi m-am gândit atunci cât de frumos e să cânţi, seara, în genunchi, melodii religioase la picioarele unei madone care străluceşte în lumina sfeşnicelor şi s-o iubeşti pe Fecioara Maria, care le apare marinarilor într-un colţ de cer, ţinându-l în braţe pe pruncul Iisus.

Apoi, asta a fost tot. Mi-am amintit foarte repede că trăiesc, mi-am venit în fire, m-am mişcat din loc, simţind cum blestemul pune din nou stăpânire pe mine, că revin în rândul omenirii. Viaţa se reîntorcea în mine, ca în membrele îngheţate, manifestându-se prin senzaţia de suferinţă şi, la fel cum simţisem o fericire de nespus, am căzut pe loc într-o descurajare fără margini şi m-am dus la X.

M-am întors acasă seara, am trecut pe acelaşi drum, mi-am revăzut urma picioarelor pe nisip şi în iarbă, locul în care mă culcasem, şi mi s-a părut că visasem. Sunt şi zile când trăim două existenţe, iar a doua nu e decât amintirea celei dintâi. M-am oprit adesea în faţa unui tufiş, a unui copac, a unui colţ de drum, ca şi cum acolo s-ar fi petrecut, dimineaţa, vreun eveniment din viaţa mea.

Când am ajuns acasă, era aproape noapte. Uşile fuseseră încuiate şi câinii au început să latre.

Gândul voluptăţii şi cel al iubirii, care nu-mi dăduseră pace la cincisprezece ani, s-au întors la optsprezece să mă bântuie din nou. Dacă aţi înţeles ceva din cele de mai înainte, vă amintiţi probabil că la vârsta aceea eram încă virgin şi nu iubisem. Cât despre tot ce însemna frumuseţea şi larma pasiunilor, poeţii fuseseră cei ce dictaseră temele reveriei mele, iar în

privinţa plăcerii simţurilor, a bucuriilor trupului după care jinduiesc adolescenţii, întreţineam în inimă o dorinţă de nestins, incitându-mi voit mintea în fel şi chip. Aşa cum îndrăgostiţii doresc să biruiască iubirea dedându-i-se fără încetare şi cum încearcă să scape de iubire tot gândindu-se la ea, la fel şi mie mi se părea că numai gândul va reuşi să epuizeze acest subiect de la sine şi să descarce tensiunea pe măsură ce mă hrăneam cu ea. Dar, revenind mereu în punctul din care plecasem, mă învârteam într-un cerc din care nu mai puteam să ies, mă loveam zadarnic cu capul de el, jinduind să am mai mult spaţiu. Noaptea probabil că visam cele mai frumoase lucruri la care se poate visa, căci dimineaţa aveam inima plină de veselie şi mă înfioram de plăcere. Dar trezirea mă întrista şi aşteptam cu nerăbdare să se întoarcă somnul, ca să-mi stârnească iar înfiorările acelea, la care mă gândeam toată ziua, deşi depindea numai de mine să le am pe loc şi simţeam faţă de ele un fel de spaimă religioasă.

Atunci, simţeam că demonul trupesc trăieşte în toţi muşchii trupului meu, că îmi alunecă prin sânge. Dispreţuiam perioada ingenuă când tremuram sub privirea femeilor, când mă extaziam în faţa tablourilor şi a statuilor. Voiam să trăiesc, să mă bucur de plăceri, să iubesc, simţeam în chip nedesluşit cum mi se apropie sezonul cald, întocmai cum, în primele zile cu soare, vânturile călduţe ne aduc o fierbinţeală de vară, deşi n-au dat încă nici iarba, nici frunzele, nici trandafirii. Cum să faci? Pe cine să iubeşti? Cine te va iubi? Cine va fi marea doamnă care te va dori? Ce frumuseţe supraomenească îţi va întinde braţele? Cine va istorisi toate plimbările triste pe care le facem pe malul pâraielor, toate suspinele inimii avântate spre stele, în serile calde de vară când pieptul se sufocă?

Să visezi iubirea înseamnă să visezi totul, înseamnă fericire infinită, bucurie plină de mistere. Cu ce ardoare vă soarbe privirea, cu câtă forţă se îndreptă ea spre capetele voastre, o, frumoase femei triumfătoare! Fiecare mişcare a voastră emană graţie şi ispită vinovată. Cutele rochilor scot

foşnete care ne emoţionează până în adâncul fiinţei şi din întreaga voastră alcătuire se ridică ceva care ne ucide şi ne încântă.

Din acel moment, a apărut pentru mine un cuvânt care mi s-a părut printre cele mai frumoase cuvinte omeneşti: „adulter“. O plăcere încântătoare planează deasupra lui. Îl înmiresmează o magie stranie. Toate poveştile pe care le istorisim, toate cărţile pe care le citim, toate gesturile pe care le facem ni-l spun şi îl explică neîncetat pentru inima tânărului, care se adapă lacom din el, găseşte că închide în el poezia supremă, damnarea şi voluptatea.

La apropierea primăverii mai cu seamă, când liliacul începe să înflorească şi păsările să ciripească printre primele frunze tinere, simţeam cum mă cuprinde nevoia de a iubi, de a mă topi cu totul în iubire, de a mă cufunda într-un sentiment uriaş şi încântător şi chiar de mă recrea cumva pe mine însumi din lumină şi parfumuri. În fiecare an, preţ de câteva ore, mă mai găsesc încă într-o astfel de virginitate care apare odată cu primii muguri. Dar bucuriile nu înfloresc din nou odată cu trandafirii, şi acum nu se mai află în inima mea mai multă verdeaţă decât pe drumul mare, unde vântul de primăvară îţi supără ochii şi praful se ridică în vârtejuri.

Totuşi, pregătit să vă povestesc ce va urma, când dau să depăn această amintire, tremur şi şovăi. E ca şi cum m-aş duce să revăd o amantă de altădată: cu o apăsare în suflet, ne oprim la fiecare treaptă, ne temem să dăm ochii cu ea, dar ne e frică şi să n-o găsim acasă. La fel se întâmplă şi cu unele idei cu care am trăit prea mult. Am vrea să scăpăm de ele pentru totdeauna, şi totuşi stăruie în fiinţa noastră ca viaţa însăşi, iar inima respiră în preajma lor în atmosfera ei naturală.

V-am spus că îndrăgeam soarele. În zilele în care strălucea, sufletul meu avea până nu demult ceva din seninătatea orizonturilor luminoase şi din înălţimea cerului. Era, aşadar, vară… Ah, pana n-ar trebui să scrie toate astea! Era cald. Am ieşit şi nimeni dintre ai mei n-a observat că plecam de-acasă. Era puţină lume pe străzi, pavajul era uscat, iar din când în când pale

de vânt cald se iscau ca de sub pământ şi te ameţeau. Zidurile caselor trimiteau răsfrângeri de foc. Chiar umbra părea mai fierbinte decât lumina. La colţul străzilor, lângă mormanele de gunoi, roiuri de muşte bâzâiau în soare, se învârteau ca o roată mare de aur. Unghiurile acoperişurilor se profilau în linie dreaptă pe albastrul cerului, pietrele erau negre şi în jurul clopotniţelor nu zburau păsări.

Mergeam căutând puţină linişte, dorindu-mi o adiere, ceva care să mă poată lua de pe pământ şi să mă ducă într-un vârtej.

Am lăsat în urmă periferia. Mă aflam în spatele grădinilor, pe drumuri jumătate stradă, jumătatea potecă. Lumini orbitoare străpungeau ici şi colo frunzişul copacilor. În porţiunile umbrite, firele de iarbă stăteau drepte, vârful pietrelor scânteia, praful scârţâia sub picioare, întreaga natură mustea de viaţă. În fine, soarele s-a ascuns. A apărut un nor mare care părea să anunţe furtuna. Suferinţa de până atunci a luat o altă faţă. Nu mai eram atât de iritat, dar simţeam un fel de strânsoare; nu mai era o sfâşiere, ci o sufocare.

M-am culcat pe pământ, pe burtă, în locul în care mi s-a părut că ar fi mai multă umbră, linişte şi întuneric, în locul care avea să mă ascundă cel mai bine. Şi, gâfâind, mi-am lăsat inima să se scufunde într-o dorinţă nestăpânită. Norii molatici treceau peste mine şi mă striveau ca un piept pe alt piept. Simţeam o nevoie de voluptate mai înmiresmată decât parfumul de clopoţei şi mai arzătoare decât soarele pe zidul grădinilor. Oh, de ce nu puteam să strâng ceva în braţe, să-l sufoc cu căldura mea sau, şi mai bine, să mă dedublez eu însumi, să o iubesc pe această a doua fiinţă şi se ne contopim! Nu mai era dorinţa unei ideal nedefinit, nici jindul după un vis frumos dispărut, ci, ca fluviile fără albie, pasiunea mea se revărsa din toate părţile în puhoaie năvalnice, îmi inunda inima şi o făcea să răsune mult mai tumultuos şi mai ameţitor decât torentele în munţi.

M-am dus pe malul râului. Am îndrăgit dintotdeauna apa şi mişcarea molcomă a valurilor care se împing unele pe altele. Era liniştit. Nuferii albi

tremurau în susurul curentului, undele se rostogoleau încetişor, se desfăceau unele peste altele. În mijloc, insulele lăsau să le atârne în apă tufele de verdeaţă. Malul părea să zâmbească şi nu se auzea decât glasul apei.

În locul acela erau şi câţiva copaci mari. Răcoarea din vecinătatea apei şi cea a umbrei mă umpleau de delectare. Am surâs fără să vreau. Aşa cum Muza, care se află în noi, îşi dilată nările şi inspiră sunetele frumoase când aude armonia, ceva se dilata în mine, voia să inspire o bucurie universală. Privind norii care se rostogoleau pe cer, întinderea de iarbă de pe mal, catifelată şi îngălbenită de razele soarelui, ascultând cum susura apa şi cum fremătau coroanele copacilor, care se mişcau deşi nu bătea vântul, singur, agitat şi totodată calm, simţeam că leşin de plăcere sub greutatea acelei naturi iubitoare şi chemam iubirea! Buzele îmi tremurau, le întindeam de parcă aş fi simţit răsuflarea altei guri, mâinile căutau ceva de pipăit, privirile încercau să descopere în cuta fiecărui val, în conturul norilor umflaţi, o formă oarecare, o delectare, o revelaţie. Dorinţa îmi ieşea prin toţi porii, aveam inima tandră şi plină de o armonie reţinută şi-mi mişcam părul în jurul capului, îmi mângâiam faţa cu el, îmi făcea plăcere să-i sorb mirosul. Mă întindeam pe muşchi, la poalele copacilor, şi doream să tânjesc şi mai mult. Aş fi vrut să fiu strivit de sărutări, să fiu floarea pe care o scutură vântul, ţărmul pe care îl udă fluviul, pământul pe care îl fecundează soarele.

Era plăcut să mergi prin iarbă şi am păşit pe ea. Fiecare pas îmi stârnea o plăcere nouă şi talpa piciorului se bucura de covorul acela moale. Pajiştile din depărtare era pline de animale, de cai, de mânji. Orizontul răsuna de nechezatul şi de galopul lor. Pământul se ridica şi se lăsa uşor, în onduleuri largi care se prelungeau din coline. Fluviul şerpuia, dispărea în spatele insuliţelor şi apărea apoi printre ierburi şi trestii. Toate astea erau frumoase, păreau stăpânite de fericire, îşi urmau legea, propria devenire. Numai eu eram bolnav şi agonizam plin de dorinţă.

Deodată am luat-o la fugă, m-am întors în oraş, am traversat podurile. Mergeam pe străzi, prin pieţe. Femeile treceau pe lângă mine; erau multe. Mergeau repede şi erau toate minunat de frumoase. Niciodată nu le-am mai privit atât de mult ochii care strălucesc, nici mersul uşor, ca de căpriţă. Ducesele, aplecate peste portierele împodobite cu blazon, păreau să-mi zâmbească, să mă invite la iubiri în aşternuturi de mătase. De la înălţimea balcoanelor, doamnele cu eşarfă se întindeau să mă vadă şi se uitau la mine zicând: „Să ne iubim! Să ne iubim!“. Toate mă iubeau, vedeam bine, după poza, după ochii, după nemişcarea lor. Şi apoi, femeia era peste tot, în imediata mea apropiere, o atingeam uşor, îi inspiram parfumul, aerul era plin de mireasma ei. Îi vedeam gâtul asudat între eşarfa care îl înconjura şi penele de la pălărie, care se legănau când păşea. Călcâiul îi ridica rochia când mergea în faţa mea. Când treceam pe lângă ea, mâna înmănuşată se mişca. Nu numai asta, nu numai cealaltă, nu una mai mult decât alta, ci toate, ci fiecare, în varietatea infinită a formelor şi a dorinţei care le corespundea, erau degeaba îmbrăcate, căci le împodobeam pe loc cu o nuditate splendidă, pe care mi-o puneam singur sub ochi şi, foarte repede, trecând pe lângă ele, luam cu mine cât de mult puteam, idei voluptuoase, miresme care te fac să iubeşti totul, atingeri care aţâţă, forme care atrag.

Ştiam bine încotro mă îndrept: spre o casă, pe o stradă pe care trecusem adesea ca să-mi simt inima bătând năvalnic. Avea jaluzele verzi. Urcai trei trepte. O, ştiam toate astea pe de rost, le privisem de nenumărate ori, abătându-mă din drumul meu doar ca să văd ferestrele închise! În fine, după o fugă care a durat un secol, am intrat pe strada aceasta şi am simţit că mă sufoc. Nu trecea nimeni pe drum, înaintam, înaintam. Parcă simt şi acum contactul cu uşa pe care am împins-o cu umărul. S-a deschis. Îmi fusese teamă să nu fie blocată, dar nu, s-a deschis încet, fără zgomot.

Am urcat o scară. Scara era neagră; treptele şubrede tremurau sub picioarele mele. Am urcat întruna, nu vedeam nimic, eram ameţit, nimeni nu vorbea cu mine, nu mai respiram. În sfârşit, am intrat într-o cameră; mi

s-a părut mare, din cauza întunericului dinăuntru. Ferestrele erau deschise, dar perdelele mari şi galbene, căzând până la podea, opreau lumina. Apartamentul părea colorat într-o nuanţă de auriu albicios. În fund, lângă fereastra din dreapta, stătea o femeie. Probabil că nu mă auzise, pentru că n-a întors capul când am intrat. Am rămas pe loc, fără să mă apropii de ea, ci numai privind-o.

Purta o rochie albă cu mâneci scurte, stătea cu coatele sprijinite de pervaz, cu o mână lângă gură, şi părea să se uite în jos la ceva nedesluşit. Părul negru, netezit şi împletit de la tâmple, lucea ca pana corbului. Ţinea capul puţin aplecat, câteva fire de păr de la spate i se desprinseseră de celelalte şi îi atingeau uşor gâtul, iar pieptenul mare, curbat, din aur, avea în partea de sus bobiţe de coral roşu.

Când m-a zărit, a scos un strigăt şi s-a ridicat brusc. Am fost întâi impresionat de privirea strălucitoare din ochii ei mari. Când am reuşit să ridic capul, pe care privirea aceea mă făcuse să-l plec, am văzut un chip de o frumuseţe adorabilă: o linie dreaptă pornea din creştet, urma cărarea din păr, trecea printre sprâncenele lungi şi arcuite, peste nasul acvilin, cu nări palpitânde ca nişte camee antice, despica pe mijloc buza caldă, umbrită de un puf albăstrui, cobora apoi pe gâtul gros, alb, rotund. Prin veşmintele subţiri îi vedeam forma sânilor, care se mişcau în ritmul respiraţiei. Stătea în picioare în faţa mea, în lumina soarelui care trecea prin perdeaua galbenă ce-i scotea şi mai mult în evidenţă rochia albă şi părul negru.

În cele din urmă, a început să zâmbească cu blândeţe şi aproape cu milă, şi m-am apropiat. Nu ştiu cu ce-şi dăduse părul, dar mirosea frumos şi-mi simţeam inima slabă, mai moale decât o piersică care se topeşte în gură. Ea mi-a zis:

— Ce-ai păţit? Vino!

S-a aşezat pe o canapea lungă, acoperită cu o pânză cenuşie şi sprijinită de perete. M-am aşezat lângă ea şi m-a luat de mână; a ei era caldă. Am stat aşa mult timp şi ne-am privit fără să vorbim.

Niciodată nu văzusem o femeie atât de aproape. Eram împresurat de frumuseţea celei de lângă mine. Braţul ei îmi atingea braţul, cutele rochiei cădeau peste gambele mele, căldura şoldului ei mă încingea, iar atingerea aceasta mă lăsa să-i simt unduirile trupului. Îi contemplam rotunjimea umerilor şi vinele albăstrii de pe la tâmple. M-a întrebat:

— Deci?

— Păi…, am răspuns cu un aer vesel, vrând să alung fascinaţia aceea care mă toropea.

Dar m-am oprit; o sorbeam toată din ochi. N-a spus nimic. Şi-a petrecut un braţ după mijlocul meu şi m-a tras spre ea, într-o îmbrăţişare tăcută. Atunci, am cuprins-o cu amândouă braţele şi mi-am lipit gura de umărul ei. Am sorbit cu nesaţ prima mea sărutare de dragoste. Am savurat în ea lunga dorinţă a tinereţii mele şi voluptatea din vise, acum aflată. Apoi am lăsat capul pe spate, ca să-i văd mai bine chipul. Ochii îi străluceau şi îmi înfierbântau întreaga fiinţă. Privirea ei mă învăluia mai mult ca braţele, iar eu nu mă mai puteam desprinde de ochii ei. Şi degetele ni s-au împreunat; ale ei erau lungi, delicate, se răsuceau în mâna mea cu mişcări vioaie şi subtile. Aş fi putut să le strivesc fără prea mare efort, dar le strângeam înadins ca să le simt mai bine.

Nu-mi mai amintesc acum ce mi-a zis, nici ce i-am răspuns. Am stat aşa mult timp, pierdut, plutind, legănat de bătăile inimii mele. Fiecare minut îmi sporea beţia, în fiecare moment îmi pătrundea încă ceva în suflet, tot corpul mi se înfiora de nerăbdare, de dorinţă, de bucurie. Totuşi, eram grav, mai degrabă sumbru decât vesel, serios, cufundat parcă într-un sentiment divin şi suprem. Ea îmi apăsa capul pe inima ei, dar uşor, ca şi cum i-ar fi fost teamă să nu-l strivească.

Şi-a scos mâneca cu o mişcare a umărului şi rochia i s-a desprins. Nu purta corset, iar cămaşa îi era întredeschisă. Avea un piept splendid care te făcea să-ţi doreşti să mori sufocat din dragoste. Aşezată pe genunchii mei, luase o mină naivă de copilă care visează, iar profilul ei frumos se contura

în linii pure. La subsuoară, o încreţitură avea o curbă atât de adorabilă, încât ai fi zis că e un zâmbet al umărului. Spatele alb se rotunjea puţin cu un soi de oboseală, iar rochia lăsată în jos cădea în pliuri pe podea. A ridicat ochii la cer şi a fredonat printre dinţi un refren trist şi languros.

I-am atins pieptenele. I l-am scos, iar părul i s-a desfăcut ca un val şi şuviţele lungi şi negre au tresărit şi i-au căzut pe şolduri. Mi-am trecut întâi mâna peste el, apoi prin el şi pe sub el. Îmi cufundam braţul, îmi scăldam faţa în el, eram copleşit. Uneori, mă desfătam despărţindu-l în două la spate şi aducându-l în faţă, astfel încât să-i ascund sânii; alteori, îl prindeam pe tot şi trăgeam de el ca să-i văd capul răsturnat şi gâtul tânăr arcuit în faţă, iar ea se lăsa în voia mea ca o moartă.

Deodată, s-a dezlipit de mine, şi-a scos picioarele din rochie şi a sărit pe pat cu agilitatea unei pisici. Salteaua i s-a lăsat sub picioarele, patul a trosnit, a tras brusc perdelele şi s-a culcat. A întins mâinile către mine şi m-a cuprins. Oh, şi aşternutul părea fierbinte încă de mângâierile celor care trecuseră pe acolo!

Mâna ei catifelată şi umedă mi se plimba pe corp, mă săruta pe faţă, pe gură, pe ochi. Fiecare mângâiere grăbită mă făcea să leşin. Se întindea pe spate şi ofta. Când închidea ochii pe jumătate şi mă privea cu o ironie voluptuoasă, când, sprijinindu-se în cot, întorcându-se pe burtă, ridicându-şi gleznele, afişa o gingăşie fermecătoare şi făcea mişcări rafinate şi ingenue. În fine, lăsându-se cu totul în voia mea, a ridicat ochii spre cer şi a scos un suspin care i-a curbat întreg corpul… Pielea caldă, tremurătoare se întindea sub mine şi se înfiora. Mă simţeam străbătut de plăcere din cap până în picioare. Cu gura lipită de a ei, cu degetele unite, legănaţi de acelaşi fior, înlănţuiţi în aceeaşi îmbrăţişare, inspirând mireasma părului şi răsuflarea de pe buzele ei, mă simţeam cuprins de o sfârşeală fermecătoare. Am mai stat un timp aşa, năucit, delectându-mă cu bătăile inimii şi cu ultima tresărire a nervilor mei frământaţi, apoi mi s-a părut că totul se potoleşte şi piere.

Dar nici ea nu zicea nimic, nemişcată ca o statuie cu trup de om, cu părul negru şi des învolburat în jurul capului palid, cu braţele desfăcute odihnindu-se molatic. Din când în când, o mişcare convulsivă îi cutremura uşor genunchii şi şoldurile. Pe piept, locul unde o sărutasem era roşu încă. Gemea tânguitor, ca atunci când adormi după ce ai plâns şi ai suspinat multă vreme. Deodată, am auzit-o zicând: „Dacă, în robia simţurilor, ai deveni mamă?“. Apoi nu-mi mai amintesc ce a urmat. A încrucişat picioarele şi s-a legănat într-o parte şi-n alta, de parcă ar fi fost într-un hamac.

Şi-a trecut mâna prin părul meu, jucându-se ca un copil, şi m-a întrebat dacă mai avusesem amantă. I-am răspuns că da şi, văzând că insistă, am adăugat că era frumoasă şi măritată. Mi-a mai pus câteva întrebări despre numele, viaţa şi familia mea.

— Dar tu ai iubit? am întrebat-o.

— Să iubesc? Nu!

Şi a izbucnit într-o hohot de râs forţat, care m-a descumpănit.

M-a mai întrebat dacă amanta pe care o avusesem era frumoasă şi, după un moment de tăcere, a continuat:

— O, cât de mult trebuie să te iubească! Spune-mi cum te numeşti! Hai, spune-mi!

Am vrut şi eu să ştiu cum o cheamă.

— Marie, a răspuns ea. Dar aveam alt nume, nu aşa îmi ziceau acasă.

Apoi, nu mai ştiu, toate astea mi-au ieşit din mine, sunt deja vechi! Totuşi anumite lucruri le revăd ca şi cum s-ar fi întâmplat ieri; de exemplu, camera ei. Revăd covoraşul din faţa patului, ponosit pe mijloc, patul de mahon cu ornamente de aramă şi perdele de mătase roşie cu ape; foşneau între degete, iar franjurii erau tociţi. Pe şemineu se aflau două vaze cu flori artificiale. La mijloc era pendula, cu cadran suspendat între patru coloane de alabastru. Ici şi colo, pe pereţi era agăţată câte o gravură veche cu ramă de lemn negru, înfăţişând femei la baie, culegători de struguri, pescari.

Şi ea, ea! Amintirea ei îmi vine uneori în minte atât de vie, de precisă, încât revăd toate detaliile chipului, cu acea uimitoare fidelitate a memoriei pe care ne-o oferă numai visele în care îi revedem cu aceleaşi haine, acelaşi timbru al vocii pe vechii prieteni morţi de ani de buni, şi asta ne înspăimântă. Îmi amintesc foarte bine că avea pe buza de jos, în partea stângă, o aluniţă care apărea într-o cută a pielii când zâmbea. Nu mai era chiar tânără, şi în colţul gurii avea un mic rictus ce vădea tristeţe şi oboseală.

Când am fost gata de plecare, şi-a luat rămas-bun.

— La revedere!

— O să ne mai vedem?

— Poate!

Şi am ieşit. Aerul m-a înviorat. Eram cu totul schimbat. Aveam impresia că trebuie să se observe asta pe faţa mea, că nu mai eram acelaşi om. Mergeam lejer, mândru, mulţumit, liber, nu mai aveam nimic de învăţat, nimic de simţit, nimic de dorit în viaţă. M-am întors acasă. Trecuse o eternitate de când plecasem. Am urcat în camera mea şi m-am aşezat pe pat, foarte ostenit de întreaga zi, care mă apăsa cu o greutate incredibilă. Să fi fost poate şapte seara, căci soarele apunea, cerul era incendiat de lumina amurgului, iar orizontul roşu strălucea peste acoperişuri. Grădina, deja cufundată în penumbră, era plină de tristeţe. Cercuri galbene şi portocalii se roteau la colţul zidurilor, coborau şi urcau prin tufişuri, pământul era uscat şi cenuşiu. Pe stradă, la braţul nevestelor, câţiva oameni din popor cântau şi se ducea la bariere.

Mă gândeam fără încetare la ce făcusem şi m-a cuprins o tristeţe inexplicabilă. Eram plin de dezgust, eram sătul, eram ostenit. „Dar de dimineaţă nu eram aşa. Eram mai proaspăt, mai fericit“, mi-am zis. „De ce depinde asta?“ Şi am trecut cu gândul pe toate străzile pe care mersesem, am revăzut toate femeile pe care le întâlnisem, toate cărările pe care le străbătusem, m-am întors la Marie şi m-am oprit asupra fiecărui detaliu al

amintirii mele, mi-am răscolit memoria ca să-mi înfăţişeze cât mai multe. Astfel mi-am petrecut întreaga seară. A venit noaptea şi am rămas agăţat ca un bătrân de acest gând fermecător. Intuiam că nimic nu se va mai repeta, că vor putea să vină şi alte iubiri, dar că nu vor mai semăna cu aceasta. Îi simţisem parfumul, îi auzisem sunetul, îmi doream vechea dorinţă şi-mi regretam bucuria.

Când mă gândeam la viaţa mea trecută şi la cea prezentă, adică la aşteptarea zilelor scurse şi la oboseala care mă copleşea, nu mai ştiam în ce colţ al existenţei mele mi se afla inima, dacă visam sau dacă trăiam cu adevărat, dacă eram dezgustat sau plin de dorinţă, pentru că simţeam greaţa saţietăţii şi totodată ardoarea speranţelor.

Aşadar, numai asta însemna să iubeşti? Numai asta era o femeie? De ce oare, Dumnezeul meu, ni se face din nou foame când suntem sătui? De ce atâtea aspiraţii şi decepţii? De ce este atât de mare inima omului şi atât de mică viaţa? Sunt zile în care nici iubirea îngerilor nu ne-ar fi de ajuns, şi obosim într-o oră de toate mângâierile de pe pământ.

Dar iluzia, după ce dispare, lasă în noi parfum de zâne şi-i căutăm urma pe toate cărările pe care ar fi putut să fugă. Ne place să spunem că nu s-a sfârşit totul atât de repede, că viaţa abia începe, că o lume întreagă ni se deschide în faţă. Oare chiar am risipit atâtea vise sublime, atâtea dorinţe clocotitoare ca să ajungem aici? Dar eu nu voiam să renunţ la toate lucrurile frumoase pe care mi le făurisem. Creasem pentru mine, pe lângă virginitatea pierdută, alte forme mai nedesluşite, dar mai frumoase, alte voluptăţi mai confuze decât dorinţa pe care o simţeam, dar celeste şi infinite. Cu închipuirile pe care mi le plăsmuisem nu demult şi pe care mă străduiam să le reînviu se amesteca amintirea intensă a ultimelor senzaţii. Totul se confunda, fantasmă şi corp adevărat, vis şi realitate, aşa că femeia pe care tocmai o părăsisem a căpătat pentru mine un sens totalizator; în ea se rezuma tot trecutul şi totul se avânta spre viitor. Singur şi gândindu-mă la ea, o răsuceam încă pe toate feţele, ca să descopăr ceva în plus, ceva

neobservat, neexplorat de prima dată. M-a cuprins atunci dorinţa de a o revedea. A început să mă obsedeze. Era ca o fatalitate care mă chema, o pantă pe care alunecam.

O, ce noapte frumoasă! Era cald. Am ajuns la uşa ei lac de sudoare. Fereastra era iluminată; probabil nu dormea. M-am oprit. Îmi era teamă. Am stat aşa multă vreme, neştiind ce să fac, cuprins de o mie de spaime confuze. Am intrat încă o dată, mâna mi-a alunecat încă o dată pe balustradă şi a răsucit clanţa.

Era singură, ca dimineaţă. Stătea în acelaşi loc, în aceeaşi poziţie, dar îşi schimbase rochia; acum era neagră, iar garnitura de dantelă care o împodobea în partea de sus tremura singură pe pieptul alb. Pielea îi strălucea, iar chipul ei avea paloarea aceea lascivă pe care o dă tenului lumina făcliilor. Cu gura întredeschisă, părul buclat căzându-i pe umeri şi ochii îndreptaţi spre cer, părea să caute cu privirea o stea dispărută.

S-a repezit pe dată la mine, veselă, şi m-a strâns în braţe. A urmat una dintre acele înlănţuiri înfiorate în care probabil că se cuprind amanţii noaptea, la întâlnirile lor, când, după ce au pândit îndelung, scrutând întunericul, fiecare foşnet de frunze, fiecare formă care trecea prin luminiş, se întâlnesc în sfârşit şi se îmbrăţişează.

Mi-a spus cu o voce vioaie şi blândă totodată:

— Ah, înseamnă că mă iubeşti dacă te-ai întors la mine! Spune, spune, scumpule, mă iubeşti?

Cuvintele ei sunau în acelaşi timp ascuţit şi molatic, ca notele mai acute ale flautului.

Cu picioarele pe jumătate îndoite şi ţinându-mă în braţe, mă privea cu o patimă tristă. Oricât de uimitoare era pasiunea aceea bruscă, pe mine mă încânta şi eram mândru de ea.

Rochia ei de satin trosnea sub degetele mele ca scânteile. Uneori, după materialul mătăsos, simţeam catifeaua caldă a braţului gol, iar veşmântul

părea să se prindă şi el în joc, degajând seducţia celor mai luxuriante nudităţi.

A vrut neapărat să stea pe genunchii mei şi a reînceput mângâierea obişnuită: îmi trecea mâna prin păr, în timp ce mă privea fix, ochi în ochi. Cum stătea aşa nemişcată, pupilele au părut să i se dilate, iar din ele a ieşit un fluid pe care îl simţeam picurându-mi în inimă. Orice lucru pe care îl emanau ochii aceia larg deschişi, întocmai precum cercurile succesive pe care le descrie vulturul, mă prindea tot mai mult într-o magie violentă.

— Ah, aşadar mă iubeşti! a spus ea din nou. Mă iubeşti pentru că ai venit iar la mine, pentru mine. Dar ce ai? Nu zici nimic. Eşti trist? Nu mă mai vrei?

A făcut o pauză şi a continuat:

— Ce frumos eşti, îngerul meu! Eşti frumos ca lumina zilei! Sărută-mă, iubeşte-mă! O sărutare, o sărutare, repede!

Şi-a lipit buzele de gura mea şi, gângurind ca o porumbiţă, îşi umfla pieptul şi ofta.

— Ah! Stai toată noaptea, nu-i aşa? Toată noaptea, numai noi doi! Aş vrea să am un iubit ca tine, un iubit tânăr care să mă îndrăgească mult, care să se gândească numai la mine. Oh, ce mult l-aş iubi!

Şi a inspirat cu atâta dorinţă, încât ai fi zis că avea să se scoboare Dumnezeu din ceruri.

— Dar n-ai? i-am zis.

— Cine, eu? Oare suntem noi iubite? Se gândeşte cineva la noi? Cine ne vrea? Nici tu n-ai să-ţi mai aminteşti de mine mâine! Poate c-o să-ţi spui doar: „Uite, ieri m-am culcat cu o prostituată“. Dar, brrr! La, la, la! a făcut şi a început să danseze, cu mâinile în şolduri, cu mişcări indecente. Ce bine dansez! Uită-te la costumul meu!

Şi-a deschis şifonierul şi am văzut pe un raft o mască neagră, panglici albastre şi un costum. Era acolo şi o pereche de pantaloni de catifea neagră cu galoane aurite, agăţate de un cui, resturi ofilite ale carnavalului trecut.

— Bietul meu costum! a exclamat. Mă duceam aşa des la bal îmbrăcată în el! Eu am dansat iarna trecută!

Fereastra era deschisă şi vântul făcea flacăra lumânării să tremure. A luat-o de pe şemineu şi a aşezat-o pe noptieră. Ajunsă lângă pat, s-a aşezat şi a căzut într-o meditaţie adâncă, cu capul în piept. Păstram şi eu tăcerea şi aşteptam. Parfumul cald al nopţilor de august ajungea până la noi. Auzeam, din locul unde stăteam, freamătul copacilor de pe bulevard şi foşnetul perdelei de la fereastră. Furtuna a bântuit toată noaptea. Deseori, la lumina fulgerelor, i-am zărit chipul palid, crispat într-o expresie de o tristeţe mistuitoare. Norii alergau grăbiţi, luna, pe jumătate ascunsă, apărea din când în când, într-un colţ de cer senin, înconjurată de nori negri.

S-a dezbrăcat încet, cu mişcările controlate ale unui automat. După ce a rămas în cămaşă, s-a apropiat de mine, cu picioarele goale pe pardoseală, m-a luat de mână şi m-a condus la pat. Nu mă privea, se gândea la altceva. Avea buzele rozalii şi umede, nările fremătânde, ochii strălucitori şi părea să vibreze la atingerea propriilor gânduri aşa cum, chiar şi când artistul e absent, instrumentul sonor emană un parfum tainic de note adormite.

După ce s-a culcat lângă mine, mi-a aşezat în faţă, cu orgoliul ei de curtezană, toate splendorile trupului. I-am văzut pieptul tare şi umflat mereu ca de un şopot zbuciumat, pântecele de culoarea sidefului, cu buricul scobit, abdomenul suplu şi întins, catifelat, numai bun să-ţi aşezi capul pe el ca pe o pernă caldă de satin. Avea şolduri superbe, şolduri adevărate de femeie, ale căror contururi, micşorându-se spre coapsele rotunde, aminteau, din profil, de o oarecare formă suplă şi vicioasă – de şarpe sau de demon. Sudoarea care îi umezea pielea o făcea proaspătă şi lipicioasă, ochii îi străluceau violent în întuneric şi brăţara de ambră pe care o purta la mâna dreaptă suna când se prindea de lambriul alcovului. În acele momente, îmi spunea, ţinându-mi capul lipit de inima ei:

— Înger al iubirii, al plăcerilor, al voluptăţii, de unde vii? Unde e mama ta? La ce se gândea când te-a zămislit? Visa forţa leilor din Africa sau

parfumul arborilor din ţări îndepărtate, atât de înmiresmaţi, încât dacă îi miroşi, mori? Nu spui nimic? Priveşte-mă cu ochii tăi mari, priveşte-mă, priveşte-mă! Gura ta! Gura ta! Uite, uite-o pe-a mea!

Apoi, dinţii îi clănţăneau ca de frig şi buzele depărtate tremurau şi rosteau cuvinte nebuneşti:

— Ah, să ştii că aş fi geloasă dacă ne-am iubi! Orice femeia care s-ar uita la tine…

Şi-şi sfârşea vorba cu un strigăt. Alteori, mă oprea cu braţele ţepene şi spunea încetişor că o să moară.

— O, ce frumos e un bărbat când e tânăr! Dacă aş fi bărbat, toate femeile m-ar iubi, aş avea ochi strălucitori, aş fi bine şi drăguţ îmbrăcat. Amanta ta te iubeşte, nu-i aşa? Aş vrea s-o cunosc. Cum vă întâlniţi? La tine sau la ea? La plimbare? Când treci călare? Cred că îţi stă bine pe cal! La teatru, la ieşire, când îi dai haina? Sau noaptea, în grădina ei? Ce ore frumoase trebuie să petreceţi, stând de vorbă sub bolta verde!

O lăsam să vorbească. Mi se prea că vorbele acelea îmi plăsmuiesc o amantă ideală şi ţineam la fantasma aceea, care tocmai poposise în mintea mea şi care ardea acolo mai repede decât flăcăruile din mlaştini.

— Vă cunoaşteţi de mult? Povesteşte-mi puţin. Ce-i spui ca să te placă? E înaltă sau scundă? Cântă?

Nu m-am putut abţine să-i spun că se înşală, ba chiar i-am vorbit despre temerile mele de dinainte de a veni la ea, despre remuşcări sau, mai exact, despre frica stranie care mă cuprinsese pe urmă şi despre întoarcerea bruscă ce mă adusese din nou la ea. După ce i-am spus că nu avusesem niciodată o iubită, că îmi căutasem una peste tot, că visasem multă vreme la ea şi că, în fine, era prima care acceptase mângâierile mele, s-a apropiat de mine cu mirare şi, luându-mă în braţe de parcă aş fi fost o nălucă pe care voia să pună mâna, m-a întrebat:

— E adevărat? Nu mă minţi? Chiar eşti virgin şi eu te-am deflorat, biet înger? Într-adevăr, sărutările tale aveau un fel de naivitate pe care numai

copiii ar putea să o aibă, dacă ar face dragoste. Dar mă uimeşti! Eşti fermecător! Cu cât mă uit mai mult la tine, cu atât te îndrăgesc mai tare. Ai obrazul catifelat ca piersica, pielea albă, părul frumos, aspru şi des. Ah, cât te-aş mai iubi dacă ai vrea! N-am mai văzut altul ca tine. S-ar zice că mă priveşti cu bunătate şi totuşi ochii tăi mă ard. Îmi vine tot timpul să mă apropii de tine şi să te lipesc de mine.

Erau primele cuvinte de dragoste pe care le auzeam în viaţa mea. Indiferent de unde ar veni, inima noastră le primeşte cu o tresărire de fericire. Să nu uitaţi asta! Mă lăsam încântat peste măsură. Ce repede mă avântam spre un nou cer!

— Da, da, sărută-mă, sărută-mă mult! Sărutările tale mă întineresc, zicea ea. Îmi place să-ţi simt mirosul, ca al caprifoiului în luna mai. E răcoros şi dulce. Dinţii, ia să-i vedem, sunt mai albi decât ai mei. Eu nu sunt la fel de frumoasă ca tine… Ah, ce frumos e!

Şi şi-a lipit gura de gâtul meu, l-a scormonit cu sărutări înfocate, cum ar face un animal sălbatic cu pântecele prăzii sale.

— Ce am în seara asta? M-ai aprins toată, îmi vine să beau şi să dansez cântând. Ţi-ai dorit vreodată să fii o pasăre mică? Am zbura împreună. Sunt sigură că e minunat să faci dragoste în aer; te laşi purtat de vânt, nori te înconjoară… Nu, taci! Lasă-mă să te privesc, să te privesc mult, ca să-mi amintesc întotdeauna de tine!

— De ce?

— De ce? Ca să mi te amintesc, ca să mă gândesc la tine. O să mă gândesc noaptea, când nu dorm, dimineaţa, când mă trezesc. O să mă gândesc toată ziua, când stau la fereastră şi privesc trecătorii, dar mai ales seara, când strada nu se mai vede şi nu s-au aprins încă lămpile. Îmi voi aminti chipul tău, trupul tău, trupul tău frumos, care emană voluptate, şi vocea! Iubitule, lasă-mă să-ţi tai o şuviţă de păr! O s-o pun la brăţara asta şi n-o să mă părăsească niciodată.

S-a ridicat pe dată, s-a dus să aducă o foarfecă şi mi-a tăiat o şuviţă de păr de la spate. Foarfeca era mică şi ascuţită şi a scârţâit când lamele s-au mişcat în şurub. Parcă simt şi acum pe ceafă atingerea metalului rece şi pe cea a mâinii ei.

Iată unul dintre cele mai frumoase gesturi pe care le fac amanţii: acela de a-şi dărui unul altuia o şuviţă de păr. Câte mâini frumoase, de când există nopţi pe lume, n-au mângâiat balustradele balcoanelor şi n-au dăruit cosiţe negre! Atârnate de spatele lănţişoarelor de ceas împletite din opt fire, lipite pe inele, aşezate în formă de trifoi pe medalioane şi pe toate cele murdărite de mâna banală a frizerului. Le vreau simple şi înnodate, la cele două capete, într-un singur fir, de teamă să nu pierd vreunul măcar dintre ele. Le-am tăiat singuri din părul celui drag, într-un moment înălţător, în focul primei iubiri, în ajunul unei plecări. Părul! Mantie splendidă a femeii în zilele dintâi, când îi cobora până la călcâie şi-i acoperea braţele pe vremea când pleca împreună cu bărbatul şi umblau pe malul marilor fluvii, în timp ce primele adieri ale creaţiei făceau să tresară vârful palmierilor, coama leilor şi părul femeilor! Îmi place părul. De câte ori nu l-am contemplat, în cimitirele răscolite sau în bisericile dărâmate, apărând din pământul săpat, între oseminte galbene şi bucăţi de lemn putred! Deseori, soarele arunca asupra lui o rază palidă care îl făcea să lucească precum un filon de aur. Îmi plăcea să mă gândesc la zilele în care, adunat la un loc pe un scalp cu piele albă şi uns cu parfum, o mână – acum uscată – îl mângâia şi îl întindea pe pernă, iar o gură – acum fără gingii – îl săruta la mijloc şi-l muşca de vârfuri, suspinând fericită.

Am permis ca al meu să fie tăiat cu o vanitate nătângă. Mi-e ruşine că nu i-am cerut şi eu o şuviţă, iar acum, când n-am nimic, nici măcar o mănuşă, o cingătoare sau trei petale de trandafir uscate şi păstrate într-o carte, regret.

După ce a terminat, s-a culcat iar lângă mine. A intrat în aşternut înfiorându-se de plăcere. Tremura şi s-a ghemuit în mine ca un copil. În

sfârşit, a adormit, cu capul pe pieptul meu.

Cu fiecare respiraţie, simţeam greutatea acelui cap adormit care se ridica puţin pe inima mea. În ce comuniune intimă mă găseam cu fiinţa aceea necunoscută? Neştiuţi până atunci unul de altul, întâmplarea ne unise şi ne aflam acolo, în acelaşi aşternut, legaţi de o forţă tainică. Urma să ne despărţim şi să nu ne mai vedem. Atomii care se rostogolesc şi zboară prin aer au unii cu alţii întâlniri mai lungi decât au pe pământ inimile care se iubesc. Fără îndoială că noaptea, dorinţele singuratice se trezesc şi pornesc prin vise, unele în căutarea celorlalte; poate că unul oftează în această emisferă după sufletul necunoscut care oftează după el în cealaltă parte a lumii.

Oare ce visa Marie în clipa aceea? Familia, primul iubit, lumea, oamenii, o viaţă îmbelşugată trăită în avuţie, o iubire după care tânjea? Pe mine, poate? Cu ochii la fruntea ei palidă, îi vegheam somnul şi încercam să descopăr un sens în fornăitul care îi ieşea din nări.

Ploua. Ascultam ploaia şi Marie dormea. Lumânările, gata să se stingă, sfârâiau pe sfeşnicele rotunde de cristal. S-a crăpat de ziuă; o dungă galbenă s-a ivit pe cer, s-a lungit orizontal şi, căpătând mai multe nuanţe, de auriu, de trandafiriu, a revărsat în apartament o lumină slabă şi albicioasă, irizată de nuanţe de violet, o lumină care încă se juca cu noaptea şi cu strălucirea lumânărilor gata să se stingă, reflectate în oglindă.

Întinsă peste mine, Marie avea unele părţi ale corpului în bătaia luminii, altele, în umbră. Se mişcase puţin, capul îi era mai jos decât sânii, iar braţul drept, cel pe care avea brăţara, atârna în afara patului aproape atingând podeaua. Pe noptieră era un buchet de violete într-un pahar cu apă. Am întins mâna, l-am luat, am rupt aţa cu dinţii şi l-am mirosit. De la căldura din ajun sau poate pentru că trecuse mult de când fuseseră culese, se ofiliseră. Îmi părea totuşi că au o mireasmă încântătoare şi cu totul aparte şi le-am adulmecat una câte una. Cum erau umede, mi le-am lipit pe ochi ca să mă răcoresc, pentru că-mi clocotea sângele şi mădularele mele obosite

simţeau un fel de arsură la atingerea cu aşternutul. Şi, cum nu ştiam ce să fac şi nevrând s-o trezesc, pentru că s-o văd dormind mă umplea de o plăcere stranie, i-am pus toate violetele pe piept, l-am acoperit cu ele şi florile acelea ofilite sub care dormea au devenit în mintea mea simbolul pentru Marie. Într-adevăr, la fel ca ele, cu toate că le dispăruse prospeţimea, sau poate tocmai de aceea, Marie emana un miros mai înţepător şi mai acrişor. Nefericirea, care trebuie să fi trecut şi peste ea, o făcea frumoasă dăruindu-i tristeţea care îi stăruia în colţul gurii chiar şi când dormea şi cele două riduri pe care le avea la ceafă şi pe care ziua le ascundea sub păr. Văzând-o pe femeia aceea atât de tristă chiar şi în mijlocul plăcerilor, pe femeia aceea ale cărei îmbrăţişări pătimaşe aveau în ele o bucurie lugubră, ghiceam în ea o mulţime de pasiuni violente care trebuie să o fi brăzdat ca fulgerul, dacă mă luam după urmele pe care le lăsaseră. Şi apoi, ar fi trebuit să-mi facă plăcere să ascult povestea vieţii ei, mie, care căutam în existenţa omenească latura răsunătoare şi vibrantă, lumea marilor pasiuni şi a lacrimilor magnifice.

Atunci Marie s-a trezit şi toate violetele au căzut. A zâmbit cu ochii pe jumătate închişi încă, în timp ce-şi încolăcea braţele în jurul gâtului meu şi-mi oferea o lungă sărutare de dimineaţă, sărutarea unei porumbiţe care se trezeşte.

Când am rugat-o să-mi istorisească povestea vieţii ei, mi-a răspuns:

— Ţie pot să-ţi spun. Celelalte ar minţi şi ar începe prin a spune că n-au fost întotdeauna ceea ce sunt, ţi-ar înşira poveşti despre familia şi iubirile lor, dar nu vreau să te înşel, nici să mă dau drept prinţesă. Ascultă şi-ai să vezi dacă am fost fericită! Ştii că mi-a venit de multe ori să mă sinucid? Odată, când au intrat în camera mea, eram pe jumătatea asfixiată. O, dacă nu mi-ar fi frică de Infern, aş fi făcut-o de mult! Dar mi-e cumplit de teamă şi să mor; momentul ăla de trecere mă înspăimântă. Totuşi îmi doresc moartea!

Sunt de la ţară; tata era fermier. Până la prima comuniune, mă trimiteau în fiecare dimineaţă cu vacile la păscut. Stăteam singură toată ziua, mă aşezam pe marginea unui şanţ, dormeam sau mă duceam în pădure să caut cuiburi de păsări. Mă căţăram în copaci ca un băiat şi umblam tot timpul cu hainele rupte. Uneori luam bătaie pentru că furam mere sau lăsam vitele să intre la vecini. Când venea vremea secerişului şi seara se juca hora în curte, auzeam cântece despre lucruri pe care nu le înţelegeam. Băieţii le pupau pe fete şi toată lumea râdea în hohote. Asta mă întrista şi mă făcea să visez. Uneori, pe drum, când mă întorceam acasă, ceream să urc într-o căruţă cu fân, iar căruţaşul mă lua cu el şi mă aşeza peste baloţii de lucernă. Ai crede că ajunsesem să simt o plăcere de nedescris când mă simţeam ridicată de la pământ de mâinile puternice şi vânjoase ale unui flăcău solid, cu faţa bronzată şi pieptul lac de sudoare? De obicei, avea mânecile suflecate aproape până la subsuoară. Îmi plăcea să-i ating muşchii, care se încordau şi se destindeau la fiecare mişcare a mâinii, şi să mă las sărutată de el, ca să-mi zgârie obrazul cu barba. În josul păşunii la care mă duceam în fiecare zi curgea un pârâu printre două şiruri de plopi. Pe mal creşteau fel şi fel de flori. Din ele făceam buchete, coroniţe, lănţişoare. Meşteream coliere din boabe de scoruş. Mă deprinsesem să le fac şi aveam întotdeauna şorţul plin de ele, iar tata mă bombănea şi zicea c-o să fiu toată viaţa o cochetă. Le adusesem şi în cămăruţa mea. Uneori, zăpăceala de mirosuri mă ameţea şi aţipeam năucă, dar mă desfătam cu această ameţeală. Mireasma de fân cosit, de fân cald şi dospit, de pildă, mi s-a părut întotdeauna foarte plăcută, aşa că în toate duminicile mă închideam în şură şi-mi petreceam întreaga după-amiază acolo, privind cum îşi ţes păianjenii pânza pe grinzi şi ascultând cum bâzâie muştele. Trăiam ca o trândavă, dar mă făcusem frumoasă şi plesneam de sănătate. Adesea, mă cuprindea un fel de nebunie şi mă apucam să alerg până mă prăbuşeam, să cânt cât mă ţinea gura sau să vorbesc singură vreme îndelungată. Dorinţe ciudate puneau stăpânire pe mine şi priveam întruna porumbeii care se drăgosteau pe porumbar. Unii

veneau până sub fereastra mea să se zbânţuie la soare şi să se joace prin viţa-de-vie. Noaptea îi auzeam cum bat din aripi, iar uguitul lor mi se părea atât de dulce şi de suav, încât aş fi vrut să fiu porumbel ca ei şi tot ca ei să-mi arcuiesc gâtul, cum o făceau când dădeau să se sărute. „Ce-şi spun de par atât de fericiţi?“ mă întrebam şi îmi aminteam câtă semeţie aveau caii pe care îi văzusem alergând după iepe şi cât de dilatate le erau nările. Îmi aminteam bucuria care făcea să se înfiore lâna oilor la apropierea berbecului şi zumzetul albinelor când se atârnă ciorchine de pomii din livadă. În grajd, mă strecuram printre animale să le simt aburul membrelor, vapori de viaţă pe care îi inspiram cu nesaţ, şi să le contemplu pe furiş goliciunea, care mă înfiora şi de la care nu-mi puteam lua privirea tulburată. Alteori, lângă o pădurice, îndeosebi în amurg, copacii căpătau forme stranii; când se ridicau spre cer ca nişte braţe, când li se îndoia trunchiul, ca un trup în bătaia vântului. Noaptea, când mă trezeam şi luna era înconjurată de nori, vedeam pe cer lucruri care mă înspăimântau şi mă atrăgeau. Îmi amintesc că, odată, în ajun de Crăciun, am văzut o femeie înaltă şi goală, care stătea în picioare şi-şi rotea ochii în toate părţile; era foarte înaltă, dar tot mergând, se lungea întruna şi se subţia, iar în cele din urmă s-a făcut bucăţi, membrele s-au separat, capul a zburat primul, în vreme ce restul se agita încă. Sau visam. Încă de la zece ani, aveam parte de nopţi febrile, pline de desfrâu. Desfrâul era cel care îmi strălucea în ochi, îmi curgea prin vine şi-mi făcea inima să tresară când îmi atingeam uşor mâinile şi picioarele între ele. Îmi cânta veşnic în urechi imnul voluptăţii. În viziunile mele, trupurile străluceau ca aurul, iar forme necunoscute se mişcau ca argintul-viu.

La biserică, îl priveam pe bărbatul gol întins pe cruce şi îi săltam capul, îl făceam mai vânjos, îi coloram mâinile şi picioarele, îi ridicam pleoapele. Îmi plăsmuiam un bărbat frumos, cu o privire de foc. Îl desprindeam de pe cruce şi-l făceam să coboare spre mine, pe altar. Era înconjurat de fumul de tămâie, înainta prin el şi pielea mi se înfiora de un tremur senzual.

Când un bărbat îmi vorbea, îi cercetam cu atenţie ochii şi căutam să le desluşesc privirea. Îmi plăceau îndeosebi cei cărora li se mişcau mereu pleoapele, care îşi ascundeau pupilele şi apoi le lăsau din nou la vedere, printr-o mişcare ce seamănă cu bătaia de aripi a unui fluture de noapte. Încercam să le ghicesc prin haine secretul sexului şi le puneam întrebări despre asta tinerelor mele prietene, pândeam clipele când tata o săruta pe mama sau trăgeam cu urechea când făceau dragoste.

La doisprezece ani, am fost dusă la prima comuniune. Mi-au comandat de la oraş o rochie albă şi frumoasă. Toate fetele purtam cingători albastre. Am vrut să mi se pună părul pe moaţe, ca unei adevărate doamne. Înainte să plec, m-am privit în oglindă. Eram o dulceaţă de fată şi aproape că m-am îndrăgostit de mine sau aş fi vrut să pot să o fac. Era în preajma sărbătorii de Corpus Christi, călugăriţele umpluseră biserica cu flori şi aerul era înmiresmat. Cu trei zile în urmă, împreună cu alte fete, împodobisem cu iasomie masa mică pe care se face jurământul. Altarul era plin de zambile. Pe treptele corului fuseseră aşezate covoare. Aveam cu toatele mănuşi albe şi câte o lumânare în mână. Eram foarte fericită; simţeam că am fost făcută pentru asta. Cât a ţinut liturghia, mi-am tot mişcat picioarele pe covor, pentru că acasă nu aveam. Aş fi vrut să mă culc pe el îmbrăcată în rochia mea frumoasă şi să rămân singură în biserică, înconjurată de lumânări aprinse. În inimă îmi încolţise o speranţă nouă şi aşteptam anafura cu nelinişte. Auzisem că prima împărtăşanie te schimbă şi credeam că, după cuminecătură, toate dorinţele mi se vor domoli. Dar nu! Când m-am întors la locul meu, ardeam toată. Observasem că toată lumea se uitase la mine când mă apropiasem de preot şi că fusesem admirată. Mă umflam în pene, mă găseam frumoasă, şi mă făleam fără să-mi dau prea bine seama cu toate marile plăceri ascunse în fiinţa mea şi de care nici măcar eu nu ştiam.

La ieşirea de la slujbă, am defilat toate în şir prin cimitir. Părinţii şi curioşii stăteau de-o parte şi de alta în iarbă, ca să ne vadă trecând. Eu mergeam prima, pentru că eram cea mai mare. La cină n-am mâncat; aveam

inima încă tulburată. Mama, care plânsese la biserică, avea şi acum ochii roşii. Câteva vecine au venit să mă felicite şi să mă îmbrăţişeze cu căldură, dar mângâierile lor îmi făceau silă. Seara, la vecernie, era şi mai multă lume decât de dimineaţă. În faţa noastră fuseseră aşezaţi băieţii, care ne sorbeau din ochi, mai ales pe mine. Le simţeam privirile chiar şi când ţineam ochii în jos. Îşi ondulaseră părul şi purtau haine noi, la fel ca fetele. Când, după ce cântaserăm noi prima strofă dintr-un imn religios, o repetau şi ei, vocea lor îmi umplea sufletul de elan; când se stingea, plăcerea mea dispărea odată cu ea, ca apoi să se avânte din nou când reîncepeau să cânte. Mi-am rostit legământul. Din el nu-mi amintesc decât că am spus ceva despre rochia albă şi despre neprihănire.

Marie s-a oprit aici, probabil absorbită de amintirea emoţionantă de care îi era frică să nu fie copleşită. Apoi, râzând deznădăjduit, a continuat:

— Ah, rochia albă! S-a ponosit demult! Şi neprihănirea odată cu ea! Unde sunt celelalte acum? Unele au murit, altele s-au căsătorit şi au făcut copii. Nu mă mai întâlnesc cu nici una, nu cunosc pe nimeni. Vreau în fiecare zi să-i scriu mamei, dar nu îndrăznesc… Ei! Ia să lăsăm sentimentele astea prosteşti!

Şi, împotrivindu-se emoţiei, a continuat:

— Cum a doua zi era tot sărbătoare, un coleg a venit să se joace cu mine. Mama a zis: „Acum, că eşti fată mare, n-ar mai trebui să te joci cu băieţii“. Şi ne-a despărţit. A fost de ajuns ca să mă îndrăgostesc de el. L-am căutat, i-am făcut curte, îmi făceam planuri să fug cu el din ţinutul meu, eram sigură că o să se căsătorească cu mine când voi fi mare, îi spuneam „soţul meu“, „iubitul meu“, dar el nu îndrăznea. Într-o zi, când eram singuri şi ne întorceam împreună de la pădure, unde ne dusesem să culegem fragi, trecând pe lângă un stog de fân, m-am repezit la el. L-am acoperit cu tot corpul meu, l-am sărutat pe gură şi am început să strig: „Iubeşte-mă, să ne căsătorim, să ne căsătorim!“. S-a eliberat din strânsoarea mea şi a fugit.

De atunci, am început să mă ţin departe de toată lumea. Nu mai plecam de la fermă, trăiam singură cu dorinţele mele, ca alţii cu plăcerile lor. Dacă se spunea că nu ştiu cine furase o fată care îi fusese refuzată, îmi imaginam că sunt iubita acelui băiat, că fug cu el călare peste câmp şi că îl strâng în braţe. Dacă cineva vorbea despre o nuntă, mă culcam repede în patul alb şi, ca mireasa, tremuram de teamă şi de voluptate. Invidiam până şi mugetele tânguitoare ale vacilor când fătau. Cum visam la ceea ce provocase sarcina, le invidiam durerile.

Cam pe-atunci a murit tata, iar mama m-a luat cu ea la oraş. Fratele meu a plecat în armată, unde a devenit căpitan. Aveam şaisprezece ani când ne-am părăsit casa. Mi-am luat rămas-bun pentru totdeauna de la pădure, de la pajiştea pe care curgea pârâul meu şi de la camera mea mică. Nu le-am mai văzut niciodată de-atunci. M-am împrietenit cu câteva midinete din cartier. Ele mi i-au prezentat pe iubiţii lor, mergeam împreună la petreceri, le priveam cum se iubesc cu ei şi mă hrăneam din plin cu acest spectacol. Găseam în fiecare zi alt pretext ca să plec de acasă, iar mama a observat asta. La început mi-a făcut reproşuri, dar apoi m-a lăsat în pace.

În fine, într-o zi, o femeie în vârstă pe care o cunoşteam de ceva vreme mi-a propus să mă căpătuiască, zicând că-mi găsise un iubit foarte bogat, că e de-ajuns să ies seara următoare pretinzând că aş duce un lucru de mână cuiva dintr-un cartier mărginaş şi că ea mă vă conduce la el.

În cele douăzeci şi patru de ore care au urmat, am crezut de nu ştiu câte ori că o să-mi pierd minţile. Un iubit, un iubit! Urma să am un iubit, să fiu iubită, să iubesc! Mi-am pus întâi pantofii cei mai mici, apoi, văzând că mi se lăţea piciorul în ei, mi-am pus botinele. Mi-am aranjat şi părul în nu ştiu câte feluri – împletit, cu cărare la mijloc, pe bigudiuri, în codiţe. Pe măsură ce mă priveam în oglindă, deveneam tot mai frumoasă, dar nu era îndeajuns. Purtam haine prea banale. Am roşit de ruşine. De ce nu eram una dintre femeile acelea cu ten alb şi veşminte de catifea, încărcate de dantele, mirosind a ambră şi a trandafir, învăluite în mătăsuri foşnitoare şi având

servitori în livrele cusute cu fir de aur? Mi-am blestemat mama, viaţa pe care o trăisem şi am fugit, împinsă de toate ispitele diavolului şi delectându-mă dinainte cu toate.

La colţul unei străzi, ne aştepta o trăsură. Am urcat. După o oră, ne-am oprit la porta de fier a unui parc. După ce ne-am plimbat un timp, am observat că bătrâna mă părăsise şi că mergeam singură pe alei. Copacii erau înalţi, plin de frunziş, iar straturile de flori erau înconjurate de fâşii de gazon. Nu mai văzusem vreodată o grădină atât de frumoasă. Prin centrul ei trecea un râu, în care pietre aşezate ici şi colo cu pricepere formau cascade. Pe apă pluteau lebede care, cu penele umflate, se lăsau în voia curentului. M-am amuzat uitându-mă la volieră, unde păsări de tot felul ţipau şi se legănau pe inele. Îşi înfoiau şi-şi ridicau cozile şi treceau unele prin faţa celorlalte. Era uimitor. Două statui de marmură albă, aflate în josul aleii, se priveau una pe cealaltă din poziţii încântătoare. Marele bazin din faţa lor era aurit de soarele care scăpăta şi îţi venea să te scalzi în el. M-am gândit la iubitul necunoscut care locuia acolo, şi mă aşteptam ca din clipă în clipă să văd ivindu-se dintr-un pâlc de copaci un tânăr frumos, care ar fi mers ţanţoş ca un Apollo. După cină, când larma de la castel, pe care o auzeam de multă vreme, s-a domolit, a apărut şi stăpânul meu. Era un bătrân slab şi cu părul alb, purta nişte haine care ţipau pe el, Crucea de Onoare la rever şi talonete care îl împiedicau să-şi mişte genunchii. Avea nasul mare şi ochii răi, mici şi verzi. A venit spre mine zâmbind. Nu mai avea dinţi. Când cineva zâmbeşte, ar trebui să aibă buzele roz ca ale tale, adumbrite de o mustăcioară. Nu-i aşa, îngerul meu scump?

Ne-am aşezat pe o bancă. M-a prins de mâini. Le-a găsit atât de frumoase, încât mi-a sărutat fiecare deget în parte. Mi-a spus că dacă vreau să fiu amanta lui, să fiu cuminte şi să locuiesc cu el, că voi fi foarte bogată, că voi avea servitori şi o mulţime de rochii frumoase, că voi călări şi mă voi plimba cu trăsura. Dar, pentru asta, zice el, trebuia să-l iubesc. I-am promis că-l voi iubi.

Dar în tot acest timp n-am simţit nici măcar una dintre acele patimi care îmi ardeau pântecele când mă apropiam de bărbaţi. Totuşi, tot stând lângă el şi zicându-mi singură că el e cel căruia îi voi fi amantă, am ajuns să-l doresc. Când mi-a zis să intrăm, m-am ridicat cu vioiciune. El era încântat, tremura de bucurie bătrânelul! După ce am traversat un salon frumos, plin de ornamente aurite, m-a condus într-o cameră şi a vrut să mă dezbrace el însuşi. Mi-a scos întâi boneta, dar apoi, când a vrut să mă descalţe, i-a venit greu să se aplece şi mi-a zis: „Ce bătrân sunt, copila mea!“. Era în genunchi şi mă implora din priviri. A adăugat, împreunându-şi mâinile: „Eşti aşa de frumoasă!“. Îmi era teamă de ce avea să urmeze.

M-a târât strigând într-un pat enorm din fundul camerei. M-am simţit cufundată în plăpumi şi saltele de puf. El mă apăsa cu corpul lui, iar supliciul era oribil. Buzele lui moi mă acopereau cu sărutări reci, tavanul camerei mă strivea. Ce fericit era! Plutea în al nouălea cer. Încercând să-mi găsesc şi eu plăcerea, se pare că o întărâtam pe a lui. Dar ce-mi păsa mie de plăcerea lui! Mă gândeam numai la a mea. O aspiram din gura lui găunoasă şi din membrele debile, o trezeam din tot ce avea bătrânul acela şi îmi adunam cu un efort incredibil toată lascivitatea mea stăpânită, dar n-am ajuns decât la dezgust în prima mea noapte de desfrâu.

Îndată ce-a ieşit, m-am ridicat, m-am dus la fereastră, am deschis-o şi am lăsat aerul să-mi răcorească pielea. Aş fi vrut ca oceanul să mă poată spăla de el. Am făcut patul, ştergând cu grijă toate locurile în care cadavrul acela mă obosise cu convulsiile lui. Am plâns toată noaptea. Disperată, răgeam ca un tigru castrat. Ah, dacă ai fi venit atunci! Dacă ne-am fi cunoscut pe vreme aceea! Ai fi fost de aceeaşi vârstă cu mine. Ne-am fi iubit la şaisprezece ani. Ce inimă nevinovată aveam! Mi-aş fi petrecut toată viaţa numai aşa, şi mi s-ar fi tocit braţele tot strângându-te la piept, cum mi s-ar fi tocit şi ochii tot cufundându-se în ai tăi.

A continuat:

— Eram mare doamnă. Mă sculam la amiază, aveam un servitor care mă urma peste tot şi o trăsură luxoasă în care mă tolăneam pe perne. Calul meu de rasă sărea minunat peste trunchiul copacilor şi pana neagră de la pălăria mea de amazoană se mişca graţios. Dar, cum ajunsesem bogată de pe o zi pe alta, tot acest lux mă aţâţa în loc să mă domolească. Curând am devenit cunoscută pentru faptul că eram a oricui mă dorea. Amanţii mei făceau adevărate nebunii ca să-mi intre în voie. În fiecare seară citeam scrisorile de amor primite în cursul zilei, ca să găsesc expresia vreunei inimi făcute după alt calapod decât celelalte, anume pentru mine. Dar toate semănau, ştiam dinainte sfârşitul frazelor şi felul în care îmi vor cădea în genunchi. Pe doi i-am respins din capriciu şi s-au sinucis, dar moartea lor nu m-a mişcat deloc. De ce să mori? De ce n-ar fi făcut totul ca să mă aibă? Eu, dacă aş fi iubit un bărbat, n-ar fi existat mări suficient de întinse, nici ziduri suficient de înalte care să mă împiedice să ajung la el. Ce bine m-aş fi priceput, dacă aş fi fost bărbat, să corup paznicii, să urc noaptea la ferestre şi să înăbuş cu propria gură strigătele victimei mele, înşelată în fiecare dimineaţă de speranţa pe care o avusesem în ajun!

Îi alungam cu furie şi îmi luam alţii. Uniformitatea plăcerii mă exaspera, dar alergam după ea cu frenezie, tot timpul însetată de plăceri noi şi de vise splendide, ca marinarii naufragiaţi, care beau apă de mare pentru că nu se pot abţine, atât de cumplit îi arde setea!

Dandy sau bădărani, voiam să văd dacă toţi sunt la fel. Am cunoscut pasiunea bărbaţilor cu mâini albe şi grăsuţe, cu părul vopsit lipit pe la tâmple. Am avut adolescenţi palizi, blonzi, delicaţi ca fetele, care mai-mai să-şi dea duhul în braţele mele, bătrânii m-au murdărit şi ei cu plăcerile lor senile şi le-am privit dimineaţa pieptul care abia mai respira şi ochii stinşi. Pe o bancă de lemn, într-o cârciumă de sat, între o ulcică cu vin şi o pipă, omul din popor m-a strâns şi el violent în braţe. Am simţit, ca şi el, o bucurie grosolană, şi am avut purtări frivole, dar oamenii vulgari nu fac dragoste mai bine decât nobilii, iar maldărul de paie nu e mai cald decât

sofalele. M-am devotat unora ca o sclavă, dar nu m-au iubit mai mult. M-am înjosit nedemn pentru proşti, iar ei, în schimb, m-au urât şi m-au dispreţuit, în vreme ce eu nu-mi doream decât să-mi însutesc mângâierile şi să-i copleşesc de fericire. În fine, sperând că oamenii diformi pot să iubească mai bine decât ceilalţi şi că trupurile rahitice se agaţă de viaţă prin voluptate, m-am culcat cu cocoşaţi, cu negri, cu pitici, le-am dăruit nopţi care ar fi putut să-i facă invidioşi pe milionari, dar poate că îi speriam, pentru că mă părăseau repede. Nici săracii, nici bogaţii, nici urâţii n-au putut să-mi potolească setea de iubire pe care le ceream s-o stingă. Moleşiţi, fără vlagă, zămisliţi în plictis, avortoni concepuţi de paralitici ameţiţi de vin, pe care femeia îi ucide, temându-se să nu moară în aşternut aşa cum se moare la război, n-am văzut unul să nu fi ostenit după prima oră. Nu mai există pe pământ tinereţea aceea divină de altădată! Nu mai există Bachus, Apollo, eroii aceia care umblau goi, împodobiţi doar cu cununi din viţă de vie şi lauri! Eu eram făcută să fiu iubita unui împărat. Aş fi avut nevoie de iubirea unui bandit, pe o stâncă tare, sub soarele Africii. Am poftit la înlănţuirile strânse ale unui şarpe şi la sărutările răsunătoare ale leilor. Pe vremea aceea, citeam mult. Am recitit cu deosebire două cărţi, de nu ştiu câte ori: *Paul şi Virginia* şi alta care se cheamă *Crimele reginelor*. Erau descrise în ea Messalina, Teodora, Marguerite de Bourgogne, Maria Stuart şi Ecaterina a II-a. Îmi ziceam: „Să fii regină şi să faci mulţimea să te iubească!“. Ei bine, am fost regină, atât cât poţi să fii astăzi. Intrând în loja mea, îmi plimbam privirea triumfătoare şi provocatoare peste public. O mie de capete îmi urmăreau arcuirea sprâncenelor şi dominam totul prin insolenţa frumuseţii mele.

Obosită totuşi să tot alerg după un amant şi vrând mai mult ca oricând unul, cu orice preţ, făcând de altfel din viciu un supliciu care mi-era drag, am fugit aici cu inima înflăcărată, de parcă aş mai fi avut o virginitate de vândut. Rafinată, mă resemnam să trăiesc prost; bogată, să trăiesc în mizerie, căci, coborând atât de jos, nu mai aspiram să urc vreodată la loc.

Îmi spuneam că pe măsură ce trupul s-ar fi uzat, dorinţele s-ar fi domolit. Voiam să termin totul dintr-odată şi să mă scârbesc pentru totdeauna de toate lucrurile după care tânjisem cu atâta fervoare. Da, eu, care mă îmbăiasem în lapte şi căpşuni, am venit aici să mă întind pe patul sărăcăcios al celor mulţi. În loc să fiu amanta unuia singur, am devenit servitoarea tuturor. Şi ce stăpân aspru mi-am luat atunci! Fără foc iarna, fără vin bun la masă, de un an port aceeaşi rochie… Şi ce dacă? Nu e oare meseria mea să fiu goală? Dar ştii care este ultimul meu gând, ultima mea speranţă? Mă bizuiam pe faptul că o să găsesc într-o zi ceva ce nu întâlnisem niciodată, bărbatul care mi-a scăpat întotdeauna, pe care l-am căutat în patul atâtor dandy, la balconul teatrelor, himera care e doar în inima mea şi pe care vreau să o ţin în mâini. Speram că într-o zi va veni – trebuie să fie într-atât de mulţi – cineva mai mare, mai nobil, mai puternic. Va avea ochii migdalaţi ca ai sultanilor, vocea îi va suna ca o melodie lascivă, mâinile şi picioarele lui vor avea supleţea cumplită şi voluptuoasă a leoparzilor, parfumul lui m-ar ameţi până la leşin şi dinţii lui ar muşca îndată cu o plăcere nespusă sânii aceştia care se umflă pentru el. La fiecare nou-venit, îmi ziceam: „El e“. Apoi, când venea altul: „El să fie? Să mă iubească! Să mă iubească! Să mă bată, să mă frângă! Voi fi pentru el un întreg serai, ştiu câteva flori excitante, câteva băuturi care aprind sângele în vine şi transformă până şi oboseala în preaplăcut extaz. Voi fi cochetă când va dori, ca să-i întărât vanitatea sau să-l amuz, voi fi pentru el languroasă, mlădioasă ca o trestie, îi voi susura la ureche cuvinte dulci şi suspine tandre. Noaptea, mă voi răsuci pentru el ca o năpârcă, voi avea zvâcniri furioase şi crispări care sfâşie. Într-o ţară caldă, bând vin din pocale de cristal, îl voi fermeca pocnind din castaniete în dansuri spaniole sau voi sări răcnind un imn de război, ca femeile sălbatice. Dacă îndrăgeşte statuile şi tablourile, mă voi înfăţişa lui în întrupări ale operelor marilor maeştri şi va cădea în genunchi în faţa lor. Dacă preferă să-i fiu prieten, mă voi îmbrăca în bărbat şi mă voi duce împreună cu el la vânătoare, îl voi ajuta să-şi ducă răzbunările la capăt.

Dacă vrea să asasineze pe cineva, voi sta la pândă pentru el. Dacă e hoţ, vom fura împreună. Îi voi iubi până şi veşmintele şi mantia în care se înfăşoară“. Dar nu, niciodată, niciodată! Zadarnic trece timpul şi dimineţile vin una după alta, mi-am ponosit în van fiecare parte a corpului cu toate plăcerile cu care se desfată bărbaţii, căci am rămas aşa cum eram la zece ani: fecioară, dacă o fecioară este cea care nu are soţ, nici iubit, care n-a cunoscut plăcerea şi o visează întruna, care îşi plăsmuieşte fantome fermecătoare şi le vede în visele ei, le aude vocile în vuietul vântului, le caută trăsăturile în chipul lunii. Sunt fecioară! Asta te face să râzi? N-am oare aceleaşi presentimente incerte ca ea, aceleaşi doruri arzătoare? Am totul, mai puţin virginitatea ei.

Uită-te la căpătâiul patului, la toate liniile care se întretaie pe lemnul de mahon! Sunt urmele unghiilor celor care s-au zbătut aici, ale acelora care şi-au frecat acolo capul. N-am avut niciodată nimic în comun cu ei. Uniţi pe cât de strâns îngăduie braţele omeneşti, de ei m-a despărţit întotdeauna o prăpastie neştiută. O, de câte ori, în timp ce, tulburaţi, ei ar fi vrut să se cufunde cu totul în plăcere, nu mă depărtam cu mintea la o mie de leghe de ei, ca să împart rogojina cu un sălbatic sau grota cu piei de oaie cu vreun păstor din Abruzzi!

Nici unul nu vine de fapt pentru mine, nici unul nu mă cunoaşte. Poate caută în mine o anumită femeie, la fel cum şi eu caut în ei un anumit bărbat. Nu sunt străzile pline de câini care amuşină prin gunoaie ca să găsească oase de pui şi bucăţi de carne? Tot aşa, cine poate să ştie câte iubiri pătimaşe se aruncă peste o prostituată, toate acele frumoase elegii care se sfârşesc cu un „la revedere“? Câţi n-am văzut sosind cu inima grea de ciudă şi cu ochii plini de lacrimi! Unii veneau după ce plecaseră de la un bal, ca să le cuprindă într-o singură femeie pe toate celelalte pe care le lăsaseră în urmă; alţii, după o căsătorie, exaltaţi de ideea inocenţei. Apoi veneau tinerii, ca să-şi atingă în voie iubitele cărora nu îndrăznesc nici să le vorbească, închizând ochii şi văzând-le astfel în inima lor. Veneau soţi ca să se simtă

tineri şi să se delecteze cu plăcerile facile din vremurile lor bune. Veneau preoţi împinşi de demon care nu voiau o femeie, ci o curtezană, păcatul întruchipat. Aceştia mă blesteamă, le e teamă de mine şi mă adoră. Ca tentaţia să fie mai puternică şi spaima mai mare, ar vrea să am copite şi rochia să-mi strălucească, bătută în pietre scumpe. Toţi trec trist, uniform, ca nişte umbre care alunecă una după alta, ca o mulţime care lasă doar amintirea larmei pe care o făcea, a tropăitului sutelor de picioare, a strigătelor ei confuze. Chiar aşa, ştiu măcar numele vreunuia dintre ei? Vin şi mă părăsesc fără să-mi dea vreo mângâiere dezinteresată, dar cer, ar cere iubire dacă ar îndrăzni. Trebuie să le spui că sunt frumoşi, să-i presupui bogaţi, şi ei zâmbesc. Le place să râdă. Trebuie să le cânţi uneori, alteori să taci, sau să vorbeşti. Nimeni nu bănuieşte că această femeie pe care o cunosc atât de mulţi are o inimă; imbecili care îmi laudă sprâncenele frumos arcuite şi umerii superbi, nespus de fericiţi să aibă ieftin o fată frumoasă, şi care nu înşfacă această iubire neostoită care aleargă înaintea lor şi li se aruncă la picioare!

Văd însă şi unele care au iubiţi, chiar şi aici, iubiţi adevăraţi care ţin la ele. Le rezervă un loc aparte în patul şi în sufletul lor, iar atunci când vin, sunt fericite. Pentru ei îşi pieptănă îndelung părul, udă ghivecele cu flori de la ferestre. Eu n-am însă pe nimeni, nici măcar afecţiunea domoală a unui biet copil, pentru că prostituata le este arătată cu degetul şi trec prin faţa ei fără să ridice capul. Doamne, ce mult e de când n-am mai fost la ţară şi n-am mai văzut câmpurile! Câte duminici n-am petrecut ascultând sunetul clopotelor triste care cheamă pe toată lumea la biserică, unde eu nu mă duc! Ce mult e de când n-am mai auzit tălăngile de la gâtul vacilor din crâng! Ah, vreau să plec de-aici, mă plictisesc, mă plictisesc, m-aş întoarce acasă, m-aş duce la doica mea! E o femeie de treabă, care m-ar primi bine. Când eram mică, mă duceam la ea şi-mi dădea lapte. O s-o ajut să-şi crească copiii, la treburile gospodăriei, o să mă duc să adun lemne uscate din pădure. O să ne încălzim seara, lângă foc, în nopţile cu ninsoare, căci

curând vine iarna. O să împărţim plăcinta de Bobotează. Sunt sigură că o să mă iubească! O să-i legăn copiii ca să-i adorm. Ce fericită o să fiu!

A tăcut, apoi m-a privit cu ochi strălucitori, printre lacrimi, de parcă mi-ar fi spus: „Dar tu?“.

O ascultasem cu nesaţ, sorbisem toate cuvintele care îi ieşiseră din gură, încercând să mă identific cu viaţa pe care o descriau. Căpătând brusc proporţiile pe care i le conferisem eu, mi s-a părut o femeie nouă, plină de mistere neştiute şi, în pofida relaţiilor mele cu ea, cumplit de tentantă printr-un farmec aţâţător, prin noi ispite. Într-adevăr, bărbaţii care o posedaseră îi lăsaseră un fel de parfum estompat, urma unor pasiuni dispărute, care o înzestrau cu o maiestate voluptuoasă. Destrăbălarea o împodobea cu o frumuseţe infernală. Fără orgiile trecute, ar mai fi avut oare zâmbetul acela de sinucigaş care o făcea să semene cu o moartă care se trezeşte numai când iubeşte? Obrazul îi era mai palid, părul mai moale şi mai înmiresmat, membrele mai suple, mai mlădioase şi mai calde. Ca şi mine, păşise din bucurii în suferinţe, alergase după speranţe şi ajunsese la dezgust, tristeţi inimaginabile veniseră la rând după spasme nebuneşti. Fără să ne cunoaştem, ea prin prostituţie şi eu prin castitate, urmaserăm acelaşi drum, care ducea la aceeaşi prăpastie. În vreme ce eu îmi căutam o iubită, ea îşi căutase un iubit, ea în lume, eu în inimă, şi amândoi fugiserăm.

— Biată femeie, ce mult ai suferit! i-am zis, strângând-o în braţe.

— Ai trecut şi tu printr-o suferinţă asemănătoare cu a mea? m-a întrebat. Eşti ca mine? Ai avut adesea perna udă de lacrimi? Zilele însorite de iarnă sunt şi pentru tine la fel de triste? Seara, când e ceaţă şi merg singură pe stradă, mi se pare că ploaia îmi străpunge inima şi o sparge în mii de cioburi.

— Mă îndoiesc totuşi că ai fost vreodată la fel de plictisită ca mine în lume. Te-ai bucurat de zile de plăcere, însă eu parcă aş fi fost la închisoare. Port în suflet o mulţime de lucruri care n-au ieşit la lumină.

— Eşti totuşi atât de tânăr! În definitiv, toţi bărbaţii sunt bătrâni acum, copiii sunt dezgustaţi ca bătrânii. Mamele noastre se plictiseau când ne-au conceput. Altădată nu era aşa, e-adevărat?

— E-adevărat, am răspuns. Casele în care locuim sunt toate la fel, albe şi mohorâte ca nişte morminte. În vechile magherniţe care se demolează acum viaţa era probabil mai caldă, se cânta în gura mare, oamenii spărgeau cănile pe mese şi rupeau paturile când făceau dragoste.

— Dar ce te face atât de trist? Ai iubit?

— Dacă am iubit, Dumnezeule! Destul cât să-ţi invidiez viaţa.

— Să-mi invidiezi viaţa! a exclamat ea.

— Da, s-o invidiez! Pentru că, în locul tău, poate aş fi fost fericit. Căci, dacă un bărbat aşa cum îţi doreşti tu nu există, o femeie cum vreau eu trebuie să trăiască undeva. Dintre toate inimile care bat pe lume, trebuie să se găsească una pentru mine.

— Caut-o! Caut-o!

— O, da, am iubit! Atât de mult am iubit, încât sunt saturat de dorinţe ascunse. Nu, nu vei putea şti niciodată câte m-au rătăcit şi pe câte le adăposteam în adâncul sufletului cu o dragoste angelică. După ce trăiam o zi cu o femeie, îmi ziceam: „De ce n-am cunoscut-o de la zece ani? Toate zilele ei care au trecut ar fi fost şi ale mele. Primul ei zâmbet trebuia să fie pentru mine, primul gând în lume, pentru mine. Vin oameni şi-i vorbesc, ea le răspunde, se gândeşte la ei. Ar fi trebuit să citesc eu cărţile pe care le admiră. De ce nu m-am plimbat cu ea sub toate bolţile umbrite pe sub care a trecut? Sunt multe rochii care i s-au ponosit şi pe care nu le-am văzut. A auzit în viaţa ei cele mai frumoase opere, dar eu n-am fost acolo. Alţii i-au dat deja să miroasă flori pe care nu le-am cules eu. Nu voi putea să fac nimic, mă va uita, sunt pentru ea la fel ca orice trecător de pe stradă“. Şi, când nu eram cu ea, îmi ziceam: „Unde e? Ce face toată ziua, departe de mine? Cum îşi petrece timpul?“. Dacă o femeie iubeşte un bărbat şi-i face un semn, el cade în genunchi. Dar ce noroc să vină vreuna să ne privească!

Şi chiar şi aşa! Trebuie să fii bogat, să ai cai cu care să umbli, o casă decorată cu statui, trebuie să dai petreceri, să arunci cu bani în stânga şi-n dreapta, să faci vâlvă… Dar să trăieşti în mijlocul mulţimii, fără s-o poţi domina prin geniu sau bani, şi să rămâi la fel de necunoscut ca cel mai laş şi mai prost dintre oameni, asta când tu aspiri la iubiri celeste, când ai muri cu bucurie sub privirile femeii iubite… Am cunoscut acest supliciu.

— Eşti timid, nu-i aşa? Femeile te sperie.

— Acum nu. Altădată, sunetul paşilor lor era de-ajuns să mă facă să tresar. Stăteam în faţa geamului unui coafor să privesc figurile frumoase de ceară, cu flori şi diamante în păr, figurile rozalii, albe şi decoltate. Eram îndrăgostit de câteva. Şi vitrina unui cizmar mă extazia: priveam pantoful mic de satin care avea să fie cumpărat pentru balul din seara aceea şi îmi închipuim în el un picior gol, unul fermecător, cu unghii fine, un picior de alabastru viu, ca al unei prinţese care intră în baie. Corsetele atârnate în faţa magazinelor de modă şi legănate de vânt îmi stârneau şi ele dorinţe bizare. Am oferit buchete de flori unor femei pe care nu le iubeam, sperând că în felul acesta va veni şi iubirea, aşa auzisem. Am scris scrisori care nu erau adresate cuiva anume ca să-mi înduioşez pana, şi am plâns. Cel mai firav zâmbet al unei guri de femeie îmi făcea inima să se topească de plăcere. Apoi, asta era tot! Atâta fericire nu era pentru mine. Cine ar fi putut să mă iubească?

— Aşteaptă! Aşteptă încă un an, şase luni! Mâine, poate. Speră!

— Am sperat prea mult ca să reuşesc.

— Vorbeşti ca un copil, mi-a zis ea.

— Nu, nici măcar nu pot să-mi imaginez o iubire de care nu m-aş sătura după douăzeci şi patru de ore. Am visat atât de mult sentimentul iubirii, încât m-a obosit, ca pe cei care sunt iubiţi prea mult.

— Nu e totuşi altceva mai frumos pe lume.

— Mie-mi spui! Aş da totul să petrec o singură noapte cu o femeie care m-ar iubi.

— Dacă, în loc să-ţi ascunzi inima, ai lăsa să i se vadă bunătatea şi generozitatea, toate femeile te-ar dori, n-ar fi una care să nu încerce să fie iubita ta. Dar tu ai fost şi mai nebun decât mine! Ia cineva în seamă comorile ascunse? Numai cochetele îi ghicesc pe bărbaţii ca tine şi îi torturează, dar celelalte nu-i văd. Voiai să meriţi să fii iubit! Cu atât mai bine! Eu o să te iubesc. O să fiu iubita ta.

— Iubita mea?

— O, te rog! O să te urmez oriunde vei vrea, o să plec de-aici, o să închiriez o cameră în faţa casei tale şi o să te privesc toată ziua. Ce mult o să te iubesc! Să fiu cu tine seara, dimineaţa, să dormim noaptea împreună, îmbrăţişaţi, să mâncăm la aceeaşi masă, faţă în faţă, să ne îmbrăcăm în aceeaşi cameră, să ieşim împreună şi să te simt lângă mine! Nu suntem noi făcuţi unul pentru altul? Speranţele tale nu se potrivesc oare cu gusturile mele? Viaţa mea şi a ta nu sunt una şi aceeaşi? Îmi vei povesti toate supărările singurătăţii tale, eu îţi voi istorisi din nou chinurile pe care le-am îndurat; va trebui să trăim ca şi cum n-am putea să fim împreună decât o oră, să istovim toată voluptatea şi tandreţea din noi şi apoi s-o luăm de la capăt, să murim împreună. Sărută-mă încă o dată! Aşază-ţi capul pe pieptul meu, să-i simt greutatea, părul tău să-mi mângâie gâtul, mâinile mele să-ţi mângâie umerii… Ai o privire atât de duioasă!

Cuvertura, care atârna pe jos, ne lăsa picioarele descoperite. S-a ridicat în genunchi şi a împins-o sub saltea şi i-am văzut spatele alb îndoindu-se ca o trestie. Nu dormisem toată noaptea şi eram frânt de oboseală; aveam capul greu, pleoapele îmi ardeau. Mi-a sărutat uşor ochii şi mi i-a răcorit, de parcă i-ar fi umezit cu apă rece. Îşi revenea şi ea din toropeala în care se cufundase preţ de o clipă. Excitată de oboseală, surescitată de plăcerea mângâierilor dinainte, m-a strâns în braţe cu o voluptate disperată, zicându-mi:

— Iubeşte-mă! Pentru că nimeni nu te iubeşte, eşti al meu!

Gâfâia cu gura deschisă şi mă săruta cu furie, apoi, deodată, calmându-se şi trecându-şi mâna peste părul ciufulit, a adăugat:

— Ce frumoasă ar fi viaţa noastră dacă ar fi aşa, dacă am putea locui într-o ţară în care soarele face să răsară flori galbene şi coace portocalele, pe un ţărm ca acela unde bărbaţii poartă turbane şi femeile, rochii subţiri din voal de mătase. Am sta culcaţi sub un copac mare cu frunze late, am asculta tumultul golfurilor, am merge împreună la marginea valurilor să culegem scoici, aş împleti coşuri din trestie şi m-aş duce să le vând. Eu te-aş îmbrăca, ţi-aş ondula părul cu degetele mele, ţi-aş aşeza un colier la gât. O, ce mult te-aş iubi! Cât te iubesc! Lasă-mă să-mi potolesc setea de tine!

Lipindu-şi gura de buzele mele, cu o mişcare impetuoasă, s-a prăbuşit peste corpul meu şi s-a întins cu o bucurie obscenă, palidă, înfiorată, cu dinţii încleştaţi şi strângându-mă cu o forţă înverşunată. Mă simţeam târât ca de un uragan de iubire. Izbucneau suspine, apoi strigăte ascuţite. Buzele îmi luceau de salivă şi mă furnicau. Muşchii noştri, prinşi în aceeaşi înlănţuire, se strângeau şi pătrundeau unul în altul, voluptatea se transforma în delir, plăcerea în supliciu.

Deodată, deschizând ochii, uluită şi înspăimântată, a zis:

— Dacă voi avea un copil!

Apoi a continuat pe un ton de alint implorator:

— Da, da, un copil! Un copil de la tine! Mă părăseşti? Nu ne vom mai vedea, aşa-i, n-ai să mai vii niciodată? O să te gândeşti din când în când la mine? Eu o să păstrez mereu şuviţa ta de păr. Adio!... Aşteaptă, abia s-a crăpat de ziuă.

De ce eram nerăbdător să fug? Oare o iubeam deja?

Marie nu mi-a mai vorbit, deşi am mai stat la ea o jumătate de oră. Poate se gândea la iubitul absent. Există un anume moment la plecare când, ca o anticipare a tristeţii, persoana iubită deja nu mai este cu noi.

Nu ne-am luat rămas-bun. Am prins-o de mână, mi-a răspuns, dar forţa cu care ar fi trebuit să mi-o strângă îi rămăsese în inimă.

N-am mai văzut-o niciodată.

De atunci, m-am gândit mereu la Marie. N-a trecut nici o zi fără să visez la ea cât de mult era posibil. Uneori mă izolam dinadins şi, singur, încercam să retrăiesc această amintire. Adesea, mă străduiam să mă gândesc la ea înainte să adorm, ca s-o visez noaptea, dar n-am avut parte de această fericire.

Am căutat-o peste tot, la promenade, la teatru, la colţul străzilor. Nu ştiu de ce, dar am crezut că-mi va scrie. Când auzeam o trăsură oprindu-se la poartă, îmi imaginam că venise ea. Cât de tulburat am urmărit cu privirea unele femei! Cât de tare îmi bătea inima când întorceam capul să văd dacă era Marie!

Casa a fost demolată şi nimeni n-a putut să-mi spună ce se întâmplase cu ea.

Dorinţa cu care tânjim după o femeie pe care am cucerit-o deja este ceva atroce şi de o mie de ori mai crâncenă decât oricare alta. Imagini cumplite te urmăresc ca nişte remuşcări. Nu sunt gelos pe bărbaţii care au avut-o înaintea mea, dar sunt pe cei care au avut-o de atunci. O înţelegere tacită spune, cred eu, că trebuie să fim fideli, iar eu am respectat mai bine de un an această convenţie. Apoi, întâmplarea, plictiseala, oboseala de acelaşi sentiment m-au făcut s-o încalc. Dar pe ea o căutam peste tot; în patul celorlalte, visam mângâierile ei.

Zadarnic vrem să semănăm peste vechile pasiuni altele noi, căci ele reapar întotdeauna şi nu există forţă în lume care să le smulgă rădăcinile. Drumurile romane pe care mergeau carele consulilor nu mai sunt folosite de mult, le traversează mii de noi cărări, le-a acoperit iarba, acolo creşte acum grâul, dar li se zăreşte încă urma şi pietrele lor mari ştirbesc plugurile ieşite la arat.

Tiparul pe care aproape toţi oamenii îl caută nu este poate decât amintirea unui iubiri concepute în cer sau în primele zile ale vieţii. Suntem

în căutarea a tot ce are legătură cu asta. A doua femeie care ne place seamănă aproape întotdeauna cu prima. Nu putem să iubim totul decât dacă am ajuns să fim amarnic de corupţi sau dacă avem o inimă prea mare. Este lesne de văzut că cei care scriu ne vorbesc veşnic de aceleaşi femei şi le descriu de o sută de ori fără să se sature. Am cunoscut un prieten care adorase, la cincisprezece ani, o tânără mamă pe care o văzuse alăptându-şi copilul. Multă vreme apoi nu îi plăcuseră decât taliile groase şi nu putea să sufere frumuseţile zvelte.

Pe măsură ce trecea timpul, o iubeam şi mai mult. Cu furia pe care o simţi faţă de lucrurile imposibile, inventam aventuri ca s-o regăsesc, îmi imaginam cum ne vom reîntâlni. I-am revăzut ochii în bulele albastre ale fluviilor şi culoarea chipului în frunzele de plop, când le colorează toamna. Odată, mergeam repede pe o pajişte, iarba îmi scârţâia sub picioare şi ea era în spatele meu. Am întors capul, dar acolo nu era de fapt nimeni. Altădată, mi-a trecut prin faţă o trăsură şi am ridicat capul. Un voal mare şi alb ieşea pe geam şi fâlfâia în vânt, în vreme ce roţile se învârteau; voalul se unduia şi mă chema, apoi a dispărut şi m-am pomenit din nou singur, distrus, mai părăsit decât pe fundul unei prăpastii.

O, dacă am putea scoate la lumină tot ce avem în noi şi plămădi o fiinţă numai din gânduri! Dacă am putea să ţinem închipuirea în mâini şi să-i atingem chipul, în loc să risipim în vânt atâtea mângâieri şi atâtea suspine! Departe de aşa ceva, memoria uită şi imaginea se şterge, în vreme ce încrâncenarea durerii rămâne în noi. Am scris rândurile dinainte ca să mi-o amintesc, sperând că toate cuvintele acestea o vor face să trăiască. N-am reuşit, căci ştiu mult mai multe despre ea decât am spus.

De altfel, există o confidenţă pe care n-am făcut-o nimănui, ca să nu fiu luat în râs. Cei care iubesc sunt luaţi mereu peste picior, căci oamenii consideră că asta e o ruşine. Din pudoare sau din egoism, fiecare ascunde ce are mai bun şi mai delicat în suflet. Ca să fii preţuit, nu trebuie să arăţi decât laturile cele mai urâte, şi astfel rămâi în rândul celor mulţi. „Să iubeşti o

astfel de femeie?“ mi s-ar fi spus. Şi, mai întâi de toate, nimeni n-ar fi înţeles. Atunci, la ce bun să mai deschizi gura?

Ar fi avut dreptate. Poate nu era nici mai frumoasă, nici mai focoasă decât altele. Mi-e de fapt teamă să nu iubesc cumva doar o plăsmuire a minţii mele şi să nu îndrăgesc în ea decât iubirea pe care m-a făcut s-o visez.

Gândul acesta m-a chinuit multă vreme. Urcasem iubirea prea sus ca să sper că va coborî până la mine. Dar, din pricina persistenţei acestei idei, a trebuit să recunosc că semăna cu ea. Abia la câteva luni după ce o părăsisem am simţit-o. La început, am trăit foarte calm.

Ce goală e lumea pentru cel ce o străbate singur! Ce voi face? Cum îmi voi petrece timpul? La ce bun să-mi folosesc creierul? Ce lungi sunt zilele! Unde e omul care se plânge de scurtimea zilelor vieţii? Să mi-l arate cineva! E probabil un muritor fericit.

„Distraţi-vă“, zic ei. Dar cu ce? E ca şi cum ar spune: „Încercaţi să fiţi fericiţi“. Dar cum şi la ce bun atâta zbucium? Totul e în ordine în natură: copacii cresc, fluviile curg, păsările cântă, stelele strălucesc. Doar omul chinuit se agită, doboară pădurea, răscoleşte pământul, se avântă pe mare, călătoreşte, aleargă, ucide animale, se sinucide, plânge şi răcneşte şi se gândeşte la Infern, ca şi cum Dumnezeu i-ar fi dăruit o minte doar ca să conceapă şi mai multe suferinţe decât îndură!

Mai demult, înainte de Marie, tristeţea mea avea în ea ceva frumos, măreţ. Dar acum e stupidă, e tristeţea unui om care s-a îmbuibat cu rachiu prost, e somnul unuia mort de beat.

Cei care au trăit mult sunt altfel. La cincizeci de ani, sunt mai proaspeţi decât mine la douăzeci. Pentru ei totul este încă nou şi atrăgător. Voi fi oare precum caii aceia nevolnici care nici n-au ieşit bine din grajd, că au şi obosit şi nu merg în voie la trap decât după o bucată de drum, pe care au parcurs-o şchiopătând sau suferind? Prea multe spectacole îmi fac rău, dar

îmi trezesc şi un sentiment de dispreţ. Sau, mai curând, toate se contopesc în acelaşi dezgust.

Cel care, din născare, nu-şi doreşte amantă pentru că n-ar putea s-o acopere cu diamante, nici s-o instaleze într-un palat, aşa că asistă la iubirile vulgare uitându-se cu calm la hidoşenia neghioabă a acestor două animale în rut care se numesc amant şi amantă, nu este tentat să coboare atât de jos, îşi interzice iubirea ca pe o slăbiciune şi striveşte sub genunchi toate dorinţele care îi vin. Lupta aceasta îl epuizează. Egoismul cinic al oamenilor mă îndepărtează de ei, aşa cum mintea îngustă a femeilor mă scârbeşte de relaţiile cu ele. În fond, greşesc, pentru că două buze frumoase valorează mai mult decât toată elocinţa lumii.

Frunza căzută se agită şi zboară în vânt. La fel aş vrea să zbor şi eu, să mă duc, să plec şi să nu mă mai întorc, oriunde, dar să plec de-aici. Casa mă apasă, am intrat şi am ieşit de atâtea ori pe aceeaşi uşă! Am ridicat de atâtea ori ochii spre acelaşi loc, spre tavanul camerei mele, încât ar trebui să fie tocit până acum!

O, să te simţi aplecat pe spatele cămilei! Să ai în faţă un cer roşu, un nisip maroniu, orizontul strălucitor care se întinde la nesfârşit, terenul vălurit, vulturul care ţi se înalţă deasupra capului! Într-un colţ să fie un stol de berze cu picioare roz, care zboară spre rezervoarele cu apă. Corabia mobilă a deşertului să te legene, soarele să te facă să închizi ochii, să te scalde în razele lui, să nu se audă decât pasul înăbuşit al cămilelor. Conducătorul caravanei şi-a sfârşit cântecul, mergi, mergi tot înainte! Seara, înfigi ţăruşii, ridici cortul, adapi dromaderii, te culci pe o piele de leu, fumezi, aprinzi focul ca să alungi şacalii pe care îi auzi schelălăind în adâncul deşertului, stele necunoscute şi de patru ori mai mari decât ale noastre scânteiază pe cer. Dimineaţa, umpli burdufurile în oază şi porneşti mai departe. Eşti singur, vântul şuieră, nisipul se ridică în vârtejuri.

Şi apoi, în vreo câmpie pe care o străbaţi la galop întreaga zi, palmierii se ridică între coloane şi-şi agită domol frunzişul, alături de umbra

nemişcată a templelor distruse. Caprele se caţără pe frontispiciile răsturnate şi muşcă din plantele care au crescut în cizelurile marmurei, dar sar şi fug când te apropii de ele. Dincolo de toate astea, după ce ai traversat pădurile în care copacii sunt legaţi între ei prin liane enorme şi fluviile cărora nu li se zăreşte celălalt mal, se află Sudanul, ţara negrilor, ţara aurului. Dar să mergem mai departe, tot mai de parte! Vreau să văd Malabarul furios şi dansurile lui în care se ucide. Vinurile aduc moartea ca otrăvurile, iar otrăvurile sunt dulci ca vinurile. Marea, marea albastră plină de corali şi de perle, răsună de larma orgiilor sacre petrecute în grotele munţilor. Nu mai sunt valuri, aerul e stacojiu, cerul senin se oglindeşte în oceanul călduţ, parâmele fumegă când sunt trase din apă, rechinii se ţin după corabie şi mănâncă morţii.

O, India! Mai ales India! Munţi albi, plini de pagode şi de idoli, în mijlocul unor păduri populate de tigri şi de elefanţi, de bărbaţi galbeni cu veşminte albe, de femei de culoarea staniului, cu inele la picioare şi la mâini, rochii din voal de mătase care le înfăşoară ca un abur, ochii din care se văd numai pleoapele înnegrite cu *henna*; cântă împreună un imn către un zeu, dansează… Dansează, dansează, baiaderă, fiică a Gangelui, învârte-ţi bine picioarele în capul meu! Se retrage ca o năpârcă, îşi deznoadă braţele, capul i se mişcă, şoldurile i se leagănă, nările i se dilată, părul i se despleteşte, tămâia care fumegă învăluie idolul stupid şi aurit cu patru capete şi douăzeci de braţe.

Într-o barcă din lemn de cedru, o barcă alungită, ale cărei vâsle subţiri par nişte pene, sub o pânză făcută din bambus împletit, în sunet de gonguri şi de tamburine, mă voi duce în ţara galbenă numită China. Picioarele femeilor pot fi cuprinse într-o mână; au capul mic şi sprâncenele subţiri, ridicate în sus la colţurile ochiului. Trăiesc sub bolţi de trestie verde şi mănâncă fructe cu coaja catifelată în vase de porţelan pictat. Mustaţă ascuţită, căzând pe piept, craniul ras, cu un smoc de păr care coboară pe spate, mandarinul, rotind un evantai între degete, se plimbă prin galerie, în

care focul arde pe trepiede, şi merge cu pas tărăgănat pe rogojini din tulpini de orez. O pipă mică se vede dincolo de boneta ascuţită şi un scris negru e imprimat pe veşmintele lui din mătase roşie. O, la câte călătorii m-au făcut să visez cutiile de ceai!

Luaţi-mă cu voi, furtuni din Lumea Nouă, care smulgeţi din rădăcini stejarii seculari şi tulburaţi lacurile în care se joacă şerpii în valuri! Torentele din Norvegia să mă acopere cu spuma lor! Zăpada din Siberia, care cade îndesată, să-mi ascundă drumul! O, să călătoreşti, să călătoreşti, să nu te opreşti niciodată şi, în acest vals imens, să vezi totul apărând şi dispărând până când ţi se crapă pielea şi-ţi ţâşneşte sângele!

Văile se înşiruie după munţi, câmpurile după oraşe, câmpiile după mări. Să coborâm şi să urcăm coastele, vârfurile clopotniţelor catedralelor să dispară, apoi catargele ambarcaţiunilor înţesate în porturi. Să ascultăm cascadele cum cad pe stânci, vântul cum şuieră prin păduri, gheţarii cum se topesc la soare. Să văd călăreţi arabi gonind, femei purtate în palanchin, apoi, cupole rotunjindu-se, piramide înălţându-se spre cer, subterane sufocante în care dorm mumii, defileuri înguste unde tâlharul îşi încarcă puşca, trestii prin care se ascunde şarpele cu clopoţei, zebre bălţate alergând prin ierburile înalte, canguri ridicaţi pe picioarele din spate, maimuţe legănându-se agăţate de ramurile cocotierilor, tigri sărind asupra prăzii, gazele scăpând din ghearele lor…

Să mergem, să mergem! Să trecem oceanele late, în care se luptă balenele şi caşaloţii! Iată că vine un fel de pasăre de mare uriaşă, care-şi flutură aripile pe suprafaţa valurilor – piroga sălbaticilor. Plete însângerate atârnă la proră şi şi-au vopsit coastele în roşu. Cu buzele despicate şi faţa mânjită, cu inele în nas, răcnesc cântecul morţii: au arcul mare încordat, săgeţile cu vârf verde sunt otrăvite şi aduc o moarte în chinuri. Femeile lor goale, cu sânii şi mâinile tatuate, ridică ruguri mari pentru victimele soţilor lor, care le-au promis carne de alb, atât de fragedă la mestecat.

Unde să mă duc? Pământul e mare. Voi epuiza toate drumurile, voi cutreiera toate orizonturile. Aş putea să pier trecând de Cape Town, să mor de holeră la Calcutta sau de ciumă la Constantinopol!

Să fi fost doar conducător de catâri în Andaluzia! Să merg la trap prin trecătorile munţilor spanioli, să văd curgerea fluviul Guadalquivir, pe care plutesc insule cu leandri, să aud seara chitarele şi vocile cântând sub balcoane, să privesc luna oglindindu-se în bazinul de marmură al Alhambrei, în care se scăldau pe vremuri sultanele.

De ce nu sunt gondolier la Veneţia sau conducătorul trăsuricilor acelora cu coviltir care, vara, te duc de la Nisa la Roma! Sunt totuşi şi oameni care trăiesc la Roma, care locuiesc mereu acolo. Fericit cerşetorul de la Napoli, care doarme la soare, culcat pe ţărm şi, fumându-şi ţigara, vede şi fumul Vezuviului urcând spre cer! Îi invidiez patul din pietre şi visele pe care ar putea să le aibă. Marea, întotdeauna frumoasă, îi aduce mireasma valurilor şi murmurul îndepărtat ce vine de la Capri.

Uneori, îmi închipui că ajung în Sicilia, într-un sătuc de pescari unde toate bărcile au vele triunghiulare. E dimineaţă. Între coşuri şi plase întinse, stă o tânără din popor. Are picioarele goale, la brâu, o cingătoare cusută cu fir de aur, ca femeile din coloniile greceşti. Părul negru, împărţit în două cozi, îi ajunge până la călcâie. Se ridică şi are talia robustă şi suplă, ca a unei nimfe antice. Să fi fost iubit de o astfel de femeie! O biată copilă ignorantă, care n-ar şti nici măcar să citească, dar care ar avea o voce atât de dulce când mi-ar spune cu accentul ei sicilian: „Te iubesc! Rămâi aici!“.

Manuscrisul se opreşte aici, dar l-am cunoscut pe autor şi, dacă cineva care a citit, ca să ajungă la această pagină, toate metaforele, hiperbolele şi celelalte figuri de stil doreşte să găsească un sfârşit, să continue lectura. I-l vom oferi.

Sentimentele trebuie să aibă puţine cuvinte în slujba lor. Altfel, cartea s-ar fi terminat la persoana întâi. E posibil ca omul nostru să nu mai fi găsit

nimic de spus. Există şi un punct în care nu mai scrii, ci mai mult gândeşti, şi el s-a oprit în acest punct. Cu atât mai rău pentru cititor!

Admir hazardul, care a făcut ca această carte să se sfârşească aici, moment în care ar fi devenit mai bună. Autorul urma să intre în lume, ar fi avut să ne spună o mulţime de lucruri, însă a preferat o singurătate tot mai austeră, din care nu mai răzbătea nimic. Ori a considerat de cuviinţă să nu se mai plângă, dovadă că poate chiar a început să sufere cu adevărat. Nici în conversaţii, nici în scrisori, nici în hârtiile pe care le-am examinat după moartea lui şi printre care se găsea şi acest text, n-am mai găsit ceva care să-i dezvăluie starea sufletească începând din perioada în care a încetat să-şi mai scrie confesiunile.

Cel mai mult regreta că nu e pictor. Spunea că văzuse tablouri foarte frumoase în închipuirea lui. Îi părea rău că nu e muzician. În dimineţile de primăvară, când se plimba pe largile alei mărginite de plopi, îi răsunau în minte simfonii fără sfârşit. De altfel, nu se pricepea deloc la pictură, şi nici la muzică. L-am văzut admirând adevărate nerozii şi ieşind cu migrenă de la Operă. Cu ceva mai mult timp, răbdare, muncă şi mai ales cu un gust mai rafinat pentru forma artistică, ar fi ajuns să facă versuri mediocre, bune de aşezat în albumul unei doamne, ceea ce este totuşi un gest galant, orice s-ar spune.

În prima tinereţe, a citit autori de foarte slabă calitate, după cum s-a putut vedea din stilul lui. Însă înaintând în vârstă, nu i-au mai plăcut scrierile lor, cu toate că autorii foarte buni nu i-au mai stârnit acelaşi entuziasm.

Pasionat de frumos, era dezgustat de urâţenie ca de o crimă. Într-adevăr, o fiinţă urâtă e ceva atroce; de departe, înspăimântă, de aproape, dezgustă. Când vorbeşte, simţi o durere fizică. Când plânge, lacrimile ei te agasează. Ai vrea s-o baţi când râde şi, în tăcere, figura ei imobilă ţi se pare sălaşul tuturor viciilor şi al tuturor instinctelor josnice. De aceea, n-a iertat niciodată un om care i-a displăcut de la prima vedere. În schimb, le era

foarte devotat celor care nu-i adresaseră vreodată nici trei cuvinte, dar cărora le admira mersul sau profilul chipului. Fugea de adunări, spectacole, baluri, concerte, deoarece nici nu intra bine undeva că imediat era cuprins de tristeţe şi simţea cum îi îngheaţă capul. Când era multă lume pe lângă el, i se stârnea în inimă o ură de animal tânăr şi avea pentru mulţimea aceea o inimă de lup, o inimă de fiară hărţuită în vizuina ei.

Avea vanitatea să creadă că oamenii nu-l iubesc, că oamenii nu-l cunosc. Nenorocirile oamenilor şi durerile colective nu-l prea întristau, ba chiar aş zice că mai degrabă i-ar fi stârnit mila canarii din colivie care bat din aripi la soare, decât popoarele în sclavie. Aşa era firea lui. Era stăpânit de scrupule delicate şi de o pudoare sinceră. De exemplu, nu putea să stea într-o cofetărie şi să vadă un om sărac privindu-l cum mănâncă fără să roşească până în vârful urechilor. Când ieşea, îi dădea toţi banii din buzunar şi o rupea la fugă de-acolo. Dar era socotit cinic pentru că folosea cuvinte clare şi spunea cu glas tare tot ce alţii gândeau în adâncul lor.

Iubirea femeilor întreţinute (idealul tinerilor care n-au mijloace să le întreţină) îi era de-a dreptul odioasă, îl dezgusta. Credea că bărbatul care plăteşte este stăpân, senior, rege. Deşi era sărac, respecta bogăţia, dar nu pe bogaţi. A fi pe gratis amantul unei femei căruia altul îi plăteşte casa, masa şi hainele i se părea ceva la fel de spiritual ca a fura o sticlă de vin din beciul altuia şi adăuga că numai servitorii şnapani şi oamenii de condiţie modestă se laudă cu aşa ceva.

Să doreşti o femeie măritată şi, pentru asta, să devii prietenul soţului ei, să-i strângi afectuos mâna, să râzi la glumele lui, să te întristezi de necazurile lui în afaceri, să-i faci comisioane, să citeşti acelaşi ziar ca el, pe scurt, să faci, într-o singură zi, mai multe josnicii şi să spui mai multe platitudini decât zece ocnaşi în toată viaţa lor era ceva prea umilitor pentru orgoliul lui. A iubit totuşi mai multe femei căsătorite. Uneori, o apuca pe calea cea bună, dar îl apuca pe loc dezgustul când frumoasa doamnă

începea să-i facă ochi dulci, întocmai cum îngheţurile din luna mai distrug florile caişilor.

„Şi midinetele?“ mă veţi întreba. Ei bine, nu! Nu se putea hotărî să urce într-o mansardă ca să sărute o gură care tocmai mâncase brânză şi să strângă o mână plină de bătături.

Cât priveşte seducerea unei tinere, s-ar fi simţit mai puţin vinovat dacă ar fi violat-o. Să ataşeze de sine o altă fiinţă era pentru el mai rău decât dacă ar fi asasinat-o. Credea cu sinceritate că e un rău mai mic să ucizi un om decât să faci un copil. Primului îi luai viaţa, dar nu pe toată, ci jumătate sau un sfert, sau a o suta parte din existenţa care oricum avea să se sfârşească cândva, chiar şi fără intervenţia ta. Faţă de al doilea, însă, zicea el, nu eşti oare răspunzător pentru toate lacrimile pe care le va vărsa din leagăn până la mormânt? Dacă n-ai fi fost tu, nu s-ar fi născut. Şi de ce să se nască? Pentru amuzamentul tău, nu al lui, mai mult ca sigur. Ca să-ţi poarte numele (numele unui prost, pun prinsoare)? Mai bine l-ai scrie pe un gard! Ce rost are ca un om să suporte povara a trei, patru litere?

Pentru el, cel care, sprijinit de Codul Civil, intră cu forţa în patul fecioarei ce i-a fost dăruită dimineaţa, dedându-se astfel unui viol legal protejat de autorităţi, nu-şi găsea egalul nici măcar la maimuţe, hipopotami şi broaşte de baltă, la care masculul şi femela se acuplează când dorinţa amândurora îi face să se caute şi să se unească, unde nu există spaimă şi dezgust de-o parte, nici brutalitate şi despotism obscen de cealaltă. Şi expunea în această privinţă lungi teorii imorale, pe care este inutil să le amintim.

Iată de ce nu s-a căsătorit şi nu a avut amantă o femeie întreţinută, nici măritată, nici midinetă, nici altă tânără. Rămăseseră văduvele, dar asta nici nu i-a trecut prin cap.

Când a trebuit să aleagă o profesie, a ezitat din pricina dezgustului. Nu era destul de şiret ca să devină filantrop, iar bunătatea înnăscută îl îndepărta de medicină; cât priveşte comerţul, nu era în stare să facă calcule, iar când

vedea o bancă, se simţea călcat pe nervi. În pofida acestor sminteli, avea prea mult bun-simţ ca să ia în serios profesia nobilă de avocat. De altfel, dreptatea, aşa cum o vedea el, nu s-ar fi împăcat cu legile. De asemenea, avea prea mult bun-gust ca să se lanseze în critică şi era poate prea artist ca să reuşească în domeniul literelor. Şi apoi, sunt toate astea profesii? „Trebuie să ai o activitate, să ai o poziţie în societate, trândăveala te plictiseşte, trebuie să te faci util, omul s-a născut ca să muncească“ – maxime greu de înţeles şi care ne sunt repetate fără oprire.

Resemnat să se plictisească peste tot şi de toate, a declarat că vrea să urmeze dreptul şi s-a mutat la Paris. Mulţi din satul lui l-au invidiat şi i-au spus că va fi o fericire pentru el să umble prin cafenele, să meargă la spectacole, la restaurante, să vadă femei frumoase. I-a lăsat să vorbească şi a surâs ca atunci când ne vine să plângem. Totuşi, de câte ori n-a dorit să-şi părăsească pentru totdeauna camera în care se plictisise atât de mult, unde-şi tocise atâta vreme coatele la vechiul birou de mahon, la care îşi compusese dramele la cincisprezece ani! Şi s-a despărţit cu greu de toate astea. Poate că uneori preferăm locurile pe care le-am blestemat cel mai mult. Deţinuţii nu-şi regretă închisoarea? În închisoare sperau, iar după ce au ieşit nu mai speră. Vedeau prin zăbrelele temniţei câmpul smălţuit de margarete, brăzdat de pâraie, acoperit de grâu auriu, cu drumuri mărginite de copaci, dar, redându-li-se libertatea, mizeria, revedeau viaţa aşa cum este, ornată cu paznici rurali care să-i împiedice să ia fructe dacă le e sete, echipată cu pădurari, dacă vor să ucidă vânat sau li se face foame, plină de jandarmi dacă au chef să se plimbe şi n-au acte.

Şi-a luat o cameră plină de mobile cumpărate şi folosite de alţii. Avea impresia că locuieşte printre ruine. Îşi petrecea ziua lucrând, ascultând sunetele înăbuşite ale străzii, privind cum cade ploaia pe acoperişuri.

Când era soare, se ducea să se plimbe prin grădina Luxembourg, călca pe frunzele căzute, amintindu-şi că la fel făcea şi la colegiu. Dar nu bănuia că se va afla din nou acolo zece ani mai târziu. Sau se aşeza pe o bancă şi se

gândea la o mie de lucruri tandre şi triste, privea apa rece şi neagră din bazine, apoi se întorcea cu inima strânsă. De două, trei ori, neştiind ce să facă, a intrat în biserici la ora slujbei, încercând să se roage. Ce-ar mai fi râs prietenii dacă l-ar fi văzut cum îşi uda degetele în agheasmatar şi cum îşi făcea semnul crucii!

Într-o seară, pe când rătăcea printr-un cartier mărginaş, simţindu-se iritat fără nici un motiv, şi-a dorit să poată lua o sabie şi să se bată cu înverşunare, dar a început să audă voci cântând şi un sunet minunat de orgă răspunzându-le când şi când. A intrat. Sub arcade, o femeie bătrână, ghemuită pe jos, cerea de pomană agitând câţiva bănuţi într-un pahar de tinichea. Uşa capitonată se deschidea şi se închidea cu fiecare persoană care intra sau ieşea. Se auzea zgomot de saboţi, de scaune mişcate din loc pe dale de piatră. În fund, corul era luminat, tabernacului strălucea de flacăra lumânărilor, preotul cânta rugăciuni, candelele suspendate în navă se legănau în sforile lor lungi, partea de sus a ogivelor şi navele laterale erau cufundate în umbră, ploaia bătea în vitralii făcând să le trosnească firele de plumb, orga cânta şi vocile răsunau din nou, ca în ziua în care auzise pe faleză marea şi păsările vorbindu-şi. L-a cuprins dorinţa să se facă preot, să rostească rugăciuni la căpătâiul morţilor, să poarte târsână şi să se prosterneze extaziat întru iubirea de Dumnezeu… Dar deodată, un rânjet de dispreţ i-a răzbătut din adâncul inimii, şi-a înfundat pălăria pe urechi şi a ieşit ridicând din umeri.

A devenit mai trist ca niciodată. Zilele i s-au părut mai lungi decât fuseseră vreodată. Flaşnetele pe care le auzea cântând sub fereastra lui îi smulgeau sufletul din piept. I se părea că instrumentele acelea creează o melancolie invincibilă, spunea că sunt cutii pline de lacrimi. Sau, mai degrabă, nu zicea nimic, pentru că nu mai făcea pe blazatul, pe indispusul, pe omul deziluzionat de toate. Spre sfârşit, s-a văzut chiar că ajunsese să aibă o fire mai veselă. De cele mai multe ori, manivela flaşnetei era învârtită de un amărât din sud, din Piemont, din Genova. De ce-şi părăsise

omul acela panta muntelui sau coliba acoperită cu coceni de porumb la vremea culesului? Îl privea îndelung cum cântă: avea capul mare şi pătrat, barba neagră şi mâinile negricioase, iar o maimuţică îmbrăcată în roz sărea pe umărul lui şi se strâmba. Omul întindea şapca, el îi arunca pomana înăuntru şi-l urmărea cu privirea până se pierdea în zare.

Vizavi se construia o casă. Asta a durat preţ de trei luni. A văzut zidurile ridicându-se, etajele aşezându-se unul peste altul, s-au pus geamuri la ferestre, a fost tencuită, vopsită, apoi uşile au fost închise. În casa nouă au venit să locuiască cupluri, care au început să trăiască acolo. Vederea vecinilor l-a deranjat; prefera să vadă pietre.

Se plimba prin muzee, contempla toate personajele de-acolo, care le imitau pe cele adevărate, nemişcate şi veşnic tinere în viaţa lor ideală, personajele pe care noi ne ducem să le vedem şi care văd trecând prin faţa lor mulţimea fără să-şi mişte capul, fără să-şi ia mâna de pe săbii. Ochii lor vor străluci şi atunci când nepoţii noştri nu vor mai fi. Se cufunda în contemplarea statuilor antice, mai ales a celor mutilate.

I s-a întâmplat apoi ceva demn de milă. Într-o zi, a avut impresia că recunoaşte pe cineva trecând pe lângă el; străinul a avut aceeaşi impresie, s-au oprit şi au intrat în vorbă. El era! Vechiul lui prieten, cel mai bun prieten, fratele, colegul lui de colegiu – de clasă, de studiu, de dormitor. Îşi făceau împreună lecţiile şi temele suplimentare. Se plimbau braţ la braţ şi juraseră cândva să trăiască laolaltă şi să fie „prieteni până la moarte“. Întâi au dat mâna, spunându-şi pe nume, apoi s-au privit din cap până în picioare fără să zică nimic. Amândoi se schimbaseră; îmbătrâniseră puţin. După ce s-au întrebat cu ce se ocupă, s-au oprit brusc şi n-au putut să meargă mai departe. Nu se mai văzuseră de şase ani şi n-au găsit să schimbe patru cuvinte. În cele din urmă, indispuşi că se priviseră în ochi, s-au despărţit.

Cum nu avea energie pentru nimic iar timpul, contrar părerii filosofilor, i se părea bogăţia cea mai puţin preţioasă din lume, a început să bea rachiu

şi să fumeze opiu. Îşi petrecea adesea zile întregi culcat şi pe jumătate beat, într-o stare aflată între apatie şi coşmar.

Alteori, îi revenea forţa şi se ridica brusc, ca un arc. Atunci, lucrul i se părea plin de farmec şi strălucirea gândirii îi aducea surâsul acela placid şi profund al înţelepţilor. Se apuca repede de treabă, avea planuri admirabile, voia să înfăţişeze anumite epoci într-o lumină cu totul nouă, să lege arta de istorie, să comenteze operele marilor poeţi şi ale marilor pictori şi, pentru asta, să înveţe limbile vechi, să ajungă până la cele din Antichitate, să studieze Orientul. Se vedea deja citind inscripţiile şi descifrând textele de pe obeliscuri. Apoi, îşi zicea că e nebun şi renunţa.

Nu mai citea sau citea numai cărţile pe care le socotea proaste, dar care îi stârneau totuşi o plăcere sigură tocmai prin mediocritatea lor. Nu dormea noaptea, se perpelea în pat din cauza insomniei, visa şi se tot trezea, astfel că dimineaţa era mai obosit decât dacă ar fi stat tot timpul treaz.

Măcinat de deprimare, obicei cumplit, şi găsind chiar o anumită plăcere în abrutizarea care îi urmează, era ca oamenii care se văd murind. Nu mai deschidea fereastra ca să respire aer curat, nu se mai spăla pe mâini, trăia chiar într-o murdărie de om sărac, nu-şi schimba cămaşa o săptămână încheiată, nu se mai bărbierea şi nu-şi mai pieptăna părul. Deşi friguros, dacă ieşise dimineaţa şi avusese picioarele ude, stătea toată ziua fără să-şi schimbe pantofii şi fără să facă focul sau se arunca îmbrăcat pe pat şi încerca să adoarmă. Privea muştele mergând pe tavan, fuma şi urmărea rotocoalele albastre care îi ieşeau dintre buze.

Se înţelege că nu avea nici un scop şi tocmai asta era nenorocirea. Ce ar fi putut să-l însufleţească, să-l emoţioneze? Iubirea? Fugea de ea. Ambiţia îl făcea să râdă. Era foarte lacom de bani, dar lenea îi era mai mare, şi apoi, considera că nu merită să-şi dea osteneala să câştige un milion. Luxul i se potriveşte numai celui născut bogat; cel care şi-a câştiga averea nu ştie s-o toace aproape niciodată. Orgoliul lui era atât de mare, încât ar fi refuzat şi un tron. Mă veţi întreba: „Ce voia?“. Nu ştiu, dar în mod sigur nu se gândea

să devină mai târziu deputat; ar fi refuzat un post de prefect, inclusiv fracul brodat, Crucea de Onoare prinsă la gât, pantalonii trei sferturi de piele şi cizmele de scutier în zilele de ceremonie. Ar fi preferat să citească André Chénier decât să fie ministru; ar fi preferat să fie Talma decât Napoleon.

Avea o înclinaţie spre exprimarea echivocă, obscură şi făcea mare abuz de epitete.

De la înălţimea acestor piscuri, pământul dispare odată cu tot ce regreţi de pe el. Există dureri de la înălţimea cărora nu mai suntem nimic şi dispreţuim totul; când nu ne ucid, numai sinuciderea ne eliberează de ele. Nu s-a sinucis, a mai trăit.

La vremea carnavalului, nu se distra deloc. Făcea totul pe dos, îngropăciunile aproape că-i stârneau veselia şi spectacolele îl întristau. Îşi imagina permanent că peste tot umblă schelete îmbrăcate, purtând mănuşi, manşete şi pălării cu pene, care se apleacă pe marginea lojilor, se privesc curioase, se sclifosesc, îşi aruncă priviri goale. La parter, sub lumina candelabrelor, vedea lucind o mulţime de cranii albe înghesuite unele în altele. Auzea oameni coborând în fugă scara. Râdeau şi plecau însoţiţi de femei.

Prin minte i-a trecut o amintire din copilărie: s-a gândit la X., la satul acela în care se dusese într-o zi pe jos şi despre care a amintit chiar el în rândurile pe care le-aţi citit. A vrut să-l revadă înainte să moară, căci simţea că o să se stingă. Şi-a pus bani în buzunar, a îmbrăcat paltonul şi a plecat imediat. În acel an, ultimele zile de carnaval căzuseră la începutul lunii februarie. Era încă foarte frig, drumurile erau îngheţate, trăsura gonea, el se afla în cupeu, nu dormea, ci se lăsa cu plăcere dus spre marea pe care avea s-o revadă. Se uita la surugiii poştalionului, luminaţi de felinarul imperialei, agitându-se şi sărind pe crupa încinsă a cailor. Cerul era senin şi stelele străluceau ca în cele mai frumoase nopţi de vară.

A coborât la Y. pe la zece dimineaţa şi a mers pe jos până la X. De data asta mergea repede, ba chiar alerga ca să se încălzească. Şanţurile erau pline

de gheaţă, copacii goi aveau vârfurile crengilor roşii. Frunzele căzute, putrezite de ploi, formau un strat gros, negru sau cenuşiu metalic, care acoperea solul pădurii. Cerul era alb, fără soare. A observat că stâlpii care marcau drumul fuseseră răsturnaţi. Într-un loc, cineva tăiase copacii de la ultima lui trecere pe-acolo. Se grăbea, era nerăbdător să ajungă. În fine, drumul a început să coboare. Acolo a luat-o peste câmp, pe o potecă pe care o cunoştea, şi a văzut curând în depărtare marea. S-a oprit. O auzea cum bate ţărmul cu valurile şi cum vuieşte în zare, *in altum*; simţea o aromă sărată adusă de briza rece a iernii şi inima îi bătea cu putere.

La intrare în sat, fusese construită o casă nouă, alte două sau trei fuseseră dărâmate.

Bărcile erau în larg, cheiul părea pustiu, toţi stăteau închişi în casă. Bucăţi lungi de gheaţă, pe care copiii le numeau „lumânările regilor“, atârnau la marginea acoperişurilor şi la capătul streşinilor. Firmele băcanului şi hangiului scârţâiau trist în cadrul lor de fier, iar fluxul urca şi înainta pe pietrele de pe ţărm cu un zgomot de lanţuri şi de hohote de plâns.

După ce a luat masa şi s-a mirat din cale-afară că nu-i era foame, s-a dus să se plimbe pe plajă. Vântul şuiera, trestia subţire care creşte pe dune fremăta şi se îndoia cu furie, spuma îşi lua zborul de pe ţărm şi se împrăştia pe nisip; uneori, câte o rafală o ducea spre nori.

S-a lăsat noaptea sau, mai exact, amurgul acela lung care o precede în cele mai triste zile ale anului. Fulgi mari de zăpadă cădeau din cer, se topeau în valuri, dar durau îndelung pe plajă, pătând-o cu lacrimi mari şi argintii.

Undeva, a văzut o barcă veche pe jumătate înfundată în nisip, eşuată acolo poate de douăzeci de ani. Iarba sărată crescuse înăuntrul ei, iar de scânduri se lipiseră polipi marini şi scoici. I-a plăcut barca, aşa că i-a dat târcoale, a atins-o în mai multe locuri şi a privit-o într-un fel anume, ca şi cum s-ar fi uitat la un cadavru.

La o sută de paşi mai încolo, era un colţişor ferit, între stânci, unde se aşezase de multe ori şi petrecuse ore bune fără să facă nimic. Aducea cu el o carte, dar nu citea, se aşeza acolo singur, întins pe jos, ca să privească cerul albastru printre pereţii albi ai stâncilor verticale. Acolo avusese parte de cele mai frumoase reverii, auzise cel mai bine ţipătul pescăruşilor şi algele brune suspendate îşi scuturaseră pe el perlele pletelor. De acolo vedea pânza ambarcaţiunilor dispărând la orizont şi, pentru el, soarele era mai cald acolo decât oriunde altundeva pe pământ.

S-a întors, l-a găsit, dar puseseră alţii stăpânire pe el, căci, scormonind maşinal nisipul cu piciorul, a descoperit un fund de sticlă şi un cuţit. Nişte bărbaţi veniseră acolo la picnic, aduseseră şi femei, mâncaseră, râseseră, făcuseră glume. „O, Doamne, oare nu mai există pe pământ locuri pe care le-am iubit, unde am trăit vreme îndelungată şi care să fie ale noastre până la moarte, fără ca alţii să poată pune ochii pe ele?“ şi-a zis.

A urcat aşadar prin viroagă, unde i se rostogoliseră deseori pietre sub picioare. Uneori chiar aruncase unele înadins, cu putere, ca să le audă cum lovesc pereţii stâncilor şi cum răspund ecoului singuratic. Pe platoul care se ridică deasupra falezei, aerul a devenit mai rece. A văzut luna răsărind în faţa lui, într-o parte a cerului de un albastru-închis; sub lună, în stânga, sclipea o stea mică.

Plângea. De frig sau de tristeţe? Avea senzaţia că inima i se frânge, simţea nevoia să vorbească cu cineva. A intrat într-o cârciumă în care mai intrase de câteva ori să bea bere, a cerut o ţigară de foi şi nu s-a putut abţine să-i spună celei care îl servea: „Am mai fost aici“. Femeia i-a răspuns: „Da, dar acum nu e vară, nu e vară, dom’le!“. Şi i-a dat restul.

Seara, a vrut să iasă din nou. S-a culcat într-o scobitură în care se ascund vânătorii ca să împuşte raţe sălbatice, a văzut o clipă imaginea lunii alunecând pe valuri şi mişcându-se în mare ca un şarpe uriaş, apoi norii s-au adunat din nou din toate părţile cerului şi totul s-a întunecat. În beznă, valurile se legănau, urcau unele peste altele şi bubuiau ca sute de tunuri. Un

anume ritm făcea din acest zgomot o melodie cumplită; ţărmul, vibrând de lovitura valurilor, răspundea fluxului răsunător.

O clipă, s-a întrebat dacă nu trebuia să-şi pună capăt zilelor. Nu l-ar fi văzut nimeni, nu avea cine să-i sară în ajutor şi în trei minute ar fi fost mort. Apoi însă, dintr-o împotrivire obişnuită în astfel de momente, existenţa i-a surâs, a revăzut în minte camera de lucru şi toate zilele liniştite pe care le-ar mai fi putut petrece acolo. Totuşi, glasul abisului îl chema, valurile se deschideau ca un mormânt, pregătite să se închidă imediat în urma lui şi să-l învăluie în faldurile lor lichide…

L-a cuprins teama şi s-a întors. A auzit apoi toată noaptea vântul şuierând a spaimă. A făcut un foc enorm, la care era cât pe ce să-şi prăjească picioarele pe care încerca să le încălzească.

Călătoria se sfârşise. Când s-a întors acasă, şi-a găsit geamurile albe acoperite de chiciură, cărbunii, stinşi în cămin, hainele, tot pe pat, întocmai cum le lăsase. Cerneala se uscase în călimară, iar pereţii erau reci şi umezi.

Şi-a zis: „De ce n-am rămas acolo?“. Şi s-a gândit cu amărăciune la bucuria plecării.

A venit iar vara, dar n-a fost mai bucuros. Doar uneori se mai ducea pe Pont des Arts şi privea freamătul copacilor în grădina Tuileries şi razele soarelui în amurg, care împurpurează cerul şi trec precum o ploaie luminoasă pe sub Arc de l’Étoile.

În fine, în decembrie trecut a murit, dar lent, puţin câte puţin, doar prin forţa gândurilor, fără să fi avut vreun organ bolnav. A murit cum se moare de tristeţe, lucru care le va părea greu de crezut celor care au suferit mult, dar care trebuie acceptat într-un roman, dacă ne plac lucrurile uimitoare.

A lăsat cu limbă de moarte să i se facă autopsia, de teamă să nu fie îngropat de viu, dar a interzis îmbălsămarea.

1. Cel mai probabil, aluzie la personajul principal al romanului omonim de François-René de Chateaubriand (n. r.).

AGONII. ANGOASE

AGONII

Reflecţii sceptice dedicate dragului meu prieten Alfred Le Poittevin

Domnului Alfred Le Poittevin
Aprilie 1838

Prietenului Alfred Le Poittevin
autorul îi dedică aceste biete foi bizare
care, asemenea gândurilor sale incoerente,
asemenea sufletului,
sunt expresia inimii şi a minţii sale.

Le-ai văzut născându-se, dragul meu Alfred, iată-le acum adunate într-un teanc de hârtii. Fie ca vântul să risipească foile, iar memoria să le uite. Acest cadou lipsit de valoare îţi va aminti de cozeriile noastre de anul trecut. Inima ţi se va lumina poate când îţi vei aminti parfumul suav de tinereţe care înmiresma atâtea gânduri exasperante. Şi, dacă nu poţi să citeşti literele trasate de mâna mea, oricum tu poţi vedea cu uşurinţă în inima din care au izvorât.

Acum ţi le trimit ca pe un oftat, ca semn din mână către un prieten pe care tragem nădejde să-l revedem.

Poate vei râde mai târziu când, fiind bărbat căsătorit, la casa ta, moral, îţi vei arunca ochii pe gândurile aşternute pe hârtie de un biet copil de

şaisprezece ani care ţinea la tine mai presus de orice şi avea deja sufletul chinuit de atâtea prostii.

Gustave Flaubert,
20 aprilie 1838

***

Titlu neobişnuit, nu-i aşa? La vederea acestui aranjament insignifiant şi banal de litere, n-ai putea bănui niciodată că exprimă un gând serios.

„*Agonii*. Ei bine, presupun că o fi vreun roman hidos şi foarte sumbru!“ Te înşeli, e mai mult, este un adevărat rezumat al unei vieţi morale hidoase şi foarte sumbre.

E ceva vag, ezitant, care ţine de coşmar, de râsul dispreţuitor, de lacrimi şi de o lungă reverie de poet. Poet! Pot oare să-i dau acest nume celui care huleşte totul cu răceală, cu un sarcasm muşcător şi care, vorbind despre suflet, începe să râdă? Nu, e ceva mai puţin decât poezie, e proză, mai puţin decât proză – sunt strigăte, numai că false, ascuţite, stridente, înăbuşite, întotdeauna adevărate, rareori fericite. E o proză bizară şi imposibil de definit, ca măştile acelea groteşti care stârnesc spaima.

Se va împlini curând un an de când autorul a scris prima pagină şi, de atunci, această muncă anevoioasă a fost de multe ori lăsată deoparte şi de multe ori reluată. A scris în zilele lui de îndoială, în momentele de tristeţe, uneori în nopţi febrile, alteori în mijlocul unui bal, sub dafinii dintr-o grădină sau pe stâncile de la malul mării.

De fiecare dată când în sufletul lui murea ceva, când cădea de undeva de sus, când o iluzie se destrăma şi se năruia ca un castel de cărţi de joc, în sfârşit, când ceva neplăcut şi agitat se petrecea în viaţa lui exterioară, calmă şi liniştită, atunci scotea câteva strigăte şi vărsa câteva lacrimi. A scris fără pretenţii stilistice, fără să dorească gloria, tot aşa cum plângem fără afectare, la fel cum suferim fără emfază.

N-a scris nicidecum aceste pagini cu intenţia de a le publica mai târziu. A pus prea mult adevăr şi prea multă onestitate în credinţa lui în nimic ca să le-o comunice oamenilor.

Şi-a notat gândurile ca să le arate unui singur om, cel mult unui al doilea, care îi vor strânge mâna după ce le vor fi înţeles şi nu-i vor spune: „E bine“, ci: „E adevărat“.

În fine, dacă vreo mână nefericită ar descoperi din întâmplare aceste pagini, să se ferească să se atingă de ele, pentru că ard şi usucă mâna care le atinge, macină ochii care le citesc, ucid sufletul care le înţelege.

Nu, dacă cineva le descoperă, să se ferească să le citească sau, dacă nenorocirea îl împinge s-o facă, să nu spună după aceea că este opera unui smintit, a unui nebun. Să-şi zică: „A suferit chiar dacă i-a fost chipul calm, chiar dacă a avut pe buze un zâmbet sigur şi în ochi, fericirea“. Să-i fie recunoscător, dacă este unul dintre apropiaţii lui, că i-a ascuns toate astea, că nu s-a sinucis de deznădejde înainte de a scrie şi că a adunat în câteva pagini un întreg abis de scepticism şi de disperare.

I

Reiau, aşadar, munca începută în urmă cu doi ani. Muncă tristă şi îndelungată, simbol al vieţii, al tristeţii şi al duratei.

De ce am întrerupt-o atâta vreme, de ce mă dezgustă atât de mult ideea de a continua lucrul? Habar n-am!

II

De ce mă deprimă totul pe acest pământ? De ce ziua, noaptea, ploaia, vremea frumoasă, toate astea îmi apar întotdeauna ca un crepuscul trist, în care soarele roşu se cufundă în oceanul fără sfârşit?

O, gândurile – alt ocean nesfârşit, sunt potopul lui Ovidiu, o mare fără limanuri, pe care furtuna este viaţa, existenţa.

III

M-am întrebat adesea de ce trăiesc, pentru ce am venit pe lume şi de ce nu găsesc în ea decât o prăpastie care se cască în spatele meu şi altă prăpastie în faţă; la dreapta, la stânga, sus, jos, peste tot întuneric.

IV

Viaţa omului este ca un blestem pornit din pieptul unui gigant, care se va zdrobi din stâncă în stâncă, murind cu fiecare vibraţie care răsună în aer.

V

S-a vorbit mult despre Providenţă şi despre bunătatea Cerurilor. Nu văd nici un motiv să cred în ele. Un Dumnezeu care s-ar distra ispitind oamenii ca să vadă cât de mult pot să sufere n-ar fi oare de o cruzime la fel de

stupidă ca un copil care, ştiind că are în mână un cărăbuş care va muri, îi smulge întâi aripile, şi abia apoi picioarele şi capul?

VI

După părerea mea, vanitatea este temelia tuturor faptelor oamenilor. Când am vorbit, am acţionat, am făcut ceva, orice, în viaţa mea şi apoi mi-am analizat cuvintele sau acţiunile, am găsit-o de fiecare dată pe această bătrână nebună cuibărită în inima sau în mintea mea. Mulţi oameni sunt ca mine, dar puţini au aceeaşi sinceritate.

Această ultimă reflecţie poate să fie adevărată, dar vanitatea m-a făcut s-o scriu şi tot vanitatea de a nu părea vanitos mă va face, poate, s-o şterg. Chiar şi gloria după care alerg e doar o minciună. Proastă specie a noastră! Sunt ca un bărbat care, găsind o femeie urâtă, tot se îndrăgosteşte de ea.

VII

Ce infinit de neghiob şi îngrozitor de ridicol este cuvântul Dumnezeu!

VIII

Pentru mine, expresia ultimă a sublimului în artă va fi gândul, adică manifestarea gândului, la fel de rapidă şi la fel de spirituală el.

Ce om nu şi-a simţit mintea copleşită de senzaţii şi de idei incoerente, terifiante şi pasionate? Analiza nu le-ar putea descrie, dar o carte scrisă

astfel ar reprezenta însăşi natura omului. Căci ce este poezia, dacă nu această natură încântătoare, inima şi gândul laolaltă?

O, dacă aş fi poet, ce lucruri frumoase aş crea!

Simt în inimă o forţă pe care nu poate s-o vadă nimeni. Voi fi oare condamnat să fiu toată viaţa ca un mut care vrea să vorbească şi spumegă de furie?

Puţine situaţii sunt atât de cumplite.

IX

Mă plictisesc. Aş vrea să fiu vlăguit, să fiu beat sau să fiu Dumnezeu, ca să pun la cale farse.

La naiba cu toate!

ANGOASE

I

La ce foloseşte să faci asta? La nimic. Căci la ce foloseşte să afli adevărul, când e trist? La ce foloseşte să vii să boceşti în mijlocul voioşiei, să gemi la un banchet vesel şi să arunci giulgiul morţilor peste rochia miresei?

II

Şi totuşi, da! Îngăduiţi-mi să vă spun câte răni sângerânde are sufletul meu, îngăduiţi-mi să vă spun câte lacrimi mi-au brăzdat obrajii.

III

— Păi cum, nu crezi în nimic?
— Nu.
— Nici în glorie?
— Vezi invidia.

— Nici în generozitate?

— Şi zgârcenia?

— Nici în libertate?

— Chiar nu observi despotismul care îndoaie grumazul poporului?

— Nici în dragoste?

— Şi prostituţia?

— Nici în nemurire?

— În mai puţin de un an, viermii sfâşie cadavrul şi urmează pulberea, apoi neantul. După neant… tot neant şi acolo ajunge tot ce există.

IV

Zilele trecute, a fost dezgropat un cadavru. Bucăţi dintr-un om ilustru au fost transportate în alt colţ de pământ. Era o ceremonie ca oricare alta, la fel de frumoasă, de pompoasă şi de prefăcută ca o înmormântare, doar că la o înmormântare trupul e proaspăt, iar acesta era putrezit. Toată lumea aştepta groparul. În sfârşit, a sosit după zece minute, cântând. Era un om cumsecade, indiferent faţă de prezent, nepăsător faţă de viitor. Avea o pălărie de piele lustruită şi ţinea în gură o pipă. A început operaţiunea. După câteva lopeţi de pământ, am văzut sicriul. Era din lemn de stejar pe jumătate putrezit, căci o singură lovitură l-a rupt stângace. Atunci l-am văzut pe om, omul în toată îngrozitoarea lui oroare. Totuşi, un abur gros care s-a ridicat imediat din sicriu ne-a împiedicat o vreme să distingem clar ceva. Avea pântecele mâncat, iar pieptul şi coapsele era de un alb mat. Apropiindu-te mai mult, era uşor să-ţi dai seama că albul acela era de fapt o infinitate de viermi care se înfruptau cu aviditate. Spectacolul ne-a făcut rău. Un tânăr a leşinat. Groparul n-a ezitat, ci a apucat rămăşiţele infecte şi le-a pus într-un car aflat la câţiva paşi mai încolo. Pentru că mergea repede, i-a căzut coapsa dreaptă; a ridicat-o cu fermitate şi a pus-o pe umăr, pe urmă s-a întors să

astupe groapa. Atunci a observat că uitase ceva – capul. L-a tras în sus de păr. Era hidos: ochi terni şi pe jumătate închişi, faţă lipicioasă, rece, căreia nu i se vedeau pomeţii, iar muştele îi mâncau ochii.

Unde era în clipa aceea omul ilustru, unde erau gloria, virtuţile, numele lui? Omul ilustru era ceva infect, *indecis*, hidos, ceva care răspândea un miros fetid, ceva a cărui vedere îţi întorcea stomacul pe dos.

Gloria? După cum vedeţi, era tratat ca un câine vagabond. Toţi veniseră acolo din curiozitate, da, din curiozitate, împinşi de sentimentul acela care îl face pe om să râdă în faţa chinurilor altui om, împinşi de sentimentul care le întărâtă pe femei să-şi arate frumoasele capetele blonde la ferestre într-o zi de execuţie. Este acelaşi instinct natural care îl îndeamnă pe om să devină pasionat de ce e hidos şi de un grotesc amarnic.

De virtuţile defunctului nu-şi mai amintea nimeni, căci lăsase datorii după moarte şi moştenitorii fuseseră obligaţi să plătească în locul lui.

Numele? Se stinsese, pentru că nu avusese copii, ci doar mulţi nepoţi, care aveau să ofteze multă vreme după moartea lui.

Când te gândeşti că acum un an omul acesta era bogat, fericit, puternic, era numit „monseniore“, locuia într-un palat şi acum nu mai e nimic, e numit „cadavru“ şi putrezeşte într-un sicriu! Ah, oribilă idee! Şi când te gândeşti că vom fi la fel şi noi, cei care trăim acum, care ne bucurăm de briza serii şi adulmecăm parfumul florilor! Îţi vine să înnebuneşti!

Şi când te gândeşti că, după momentul acesta, nu mai e nimic, nimic, numai neant, şi asta se alege şi de spiritul omului! Oare după viaţă chiar se sfârşeşte totul pentru vecie? Chiar nu mai rămâne nimic?

Priveşte un cap de mort, prostănacule!

V

— Dar sufletul?

— A, da, sufletul! Dacă l-ai fi văzut zilele trecute pe groparul cu pălăria de piele lustruită, lăsată pe-o ureche, şi cu pipa scurtă din care pufăia, dacă l-ai fi văzut cum lua de jos coapsa putrezită şi cum toate astea nu-l împiedicau câtuşi de puţin să fluiere: „Fetelor, dansaţi?“, te-ai fi apucat să râzi de milă şi ai fi zis: „Poate că sufletul este mirosul acela fetid pe care îl emană un cadavru“.

— Nu trebuie să fii filosof ca să ghiceşti asta.

VI

Totuşi, este trist să te gândeşti că după moarte totul dispare. O, nu, nu, repede un preot, un preot care să-mi spună, care să-mi dovedească, care să mă convingă că sufletul există în corpul omului!

Un preot. Dar ce preot vrei să ţi se aducă?

Unul ia cina la arhiepiscop.

Altul este ocupat cu catehismul.

Al treilea n-are timp.

Şi o să mă lase să mor? Pe mine, care îmi frâng mâinile de disperare, care chem asupra mea o binecuvântare sau un blestem, ura sau iubirea, pe Dumnezeu sau pe Satana? (Da, Satana va veni, simt asta!)

Ajutor! Vai, nimeni nu-mi răspunde!

Să mai căutăm!

Am căutat şi n-am găsit, am bătut la uşi, nu mi-a deschis nimeni şi m-au lăsat să zac în frig şi în mizerie, astfel că era cât pe ce să mor.

Trecând pe o stradă întunecoasă, întortocheată şi îngustă, am auzit vorbe mieroase şi lascive, am auzit suspine întretăiate de sărutări, am auzit vorbe de desfrâu şi am văzut un preot şi o prostituată care îl huleau pe Dumnezeu şi dansau obscen. Mi-am ferit privirea şi am plâns. Piciorul mi s-a lovit de ceva. Era un crucifix de bronz. Un crucifix în noroi.

VII

Fusese probabil al preotului care, atunci când intrase, îl aruncase ca pe o mască sau ca pe un costum de arlechin. Mai spune-mi acum că viaţa nu e o farsă ignobilă, de vreme ce preotul îşi aruncă Dumnezeul ca să intre la prostituată! Bravo! Satana râde. Vedeţi bine, bravo, triumfă! Hai, am dreptate, virtutea e masca, iar viciul este adevărul! Şi puţini oameni îl spun, pentru că e prea hidos ca să fie spus. Bravo! Casa omului cinstit este masca, lupanarul este adevărul. Patul conjugal este masca, adulterul care se consumă acolo este adevărul. Viaţa este masca, moartea este adevărul. Călugăriţa este masca, prostituata este femeia. Binele este fals, răul este adevărat.

VIII

Ah, strigaţi aşadar din toţi rărunchii, făcători de virtute cu mănuşi galbene, strigaţi voi, care vorbiţi despre morală şi întreţineţi dansatoare, strigaţi tare, voi, care faceţi mai multe pentru câinele vostru decât pentru lacheu! Strigaţi tare, voi, care condamnaţi la moarte pe omul ce ucide din nevoie, voi, care ucideţi din dispreţ! Strigaţi tare, judecători cu roba roşie de sânge, strigaţi tare, voi, care urcaţi zilnic către tribunalul vostru pe capetele pe care le-aţi retezat în el! Strigaţi tare, miniştri hrăpăreţi, voi, care vindeţi locuri de acordat soţului plătite de soţia lui, de soţia lui, care vă cerea iertare, îndurare, milă, care vă îmbrăţişa genunchii, care se agăţa de postavul albastru al biroului vostru cu picioare aurite, care îşi ascundea ochii în perdelele roşii ale ferestrelor voastre, iar voi i-aţi distrus onoarea, voi, a căror gură neagră a zis: „Acest om va fi director de poştă“ şi, în acelaşi timp, i-aţi scuipat în faţă soţia.

IX

În sfârşit mi-a fost indicat un preot.

M-am dus la el acasă. L-am aşteptat câteva clipe şi m-am aşezat în bucătărie în faţa unui foc straşnic. Pe foc, într-o tigaie largă, sfârâia un maldăr de cartofi.

Omul meu a sosit curând. Era un bătrân cu părul alb, cu purtări pline de blândeţe şi de bunătate.

— Părinte, aş vrea să vorbesc un moment cu dumneata, i-am spus.

M-a poftit în încăperea învecinată. Dar nici n-am început bine să vorbesc, că am şi auzit un zgomot în bucătărie.

— Rose, ai grijă de cartofi! a strigat el.

Şi, întorcând capul, am văzut la lumina lumânării că amatorul de cartofi avea nasul strâmb şi plin de coşuri.

Am izbucnit în râs şi uşa s-a închis imediat în urma mea.

Cine e de vină acum? Mă dusesem acolo să-mi lămuresc îndoielile. Ei bine, omul care trebuia să mă lumineze mi s-a părut ridicol! E vina mea dacă omul acela are nasul strâmb şi plin de coşuri? E vina mea dacă mi s-a părut că vocea lui are un timbru lacom şi animalic? Sigur că nu! Pentru că eu intrasem acolo cu sentimente pioase.

Dar nu este nici vina bietului om că n-are nasul ca lumea şi că îi plac cartofii prăjiţi. Nici vorbă! Vina e a Celui care face nasurile strâmbe şi cartofii.

X

De la Nord la Sud, de la Est la Vest, oriunde te-ai duce, n-ai putea să faci un pas fără ca tirania, avariţia, cupiditatea să nu te respingă din egoism.

Îţi spun că peste tot vei găsi oameni care îţi vor spune: „Dă-te la o parte din soarele meu, dă-te înapoi, mergi pe nisipul întins de mine pe pământ, dă-te înapoi, calci pe ce-i al meu, dă-te înapoi, respiri aerul care-mi aparţine!“.

O, da, omul este un călător căruia îi este sete şi care cere apă să bea! Este refuzat. Şi moare.

XI

O, da, tirania apasă asupra popoarelor şi presimt că ar fi frumos să fie eliberate! Îmi simt inima tresăltând de mulţumire la cuvântul „libertate“, la fel cum inima unui copil bate de spaimă la cuvântul „fantomă“. Nici una, nici cealaltă nu sunt adevărate. Încă o iluzie distrusă, încă o floare ofilită.

XII

Probabil că mulţi oameni vor încerca să cucerească această frumoasă libertate, fiica visurilor lor, idolul popoarelor. Mulţi vor încerca şi vor pieri sub greutatea acestei poveri.

XIII

Demult, era un călător care mergea prin marile pustiuri ale Africii. A îndrăznit să apuce o cale care îi scurta drumul cu cincisprezece mile, dar care era periculoasă, plină de şerpi, de animale feroce şi de stânci greu de urcat.

Şi se făcea târziu, îi era foame, era obosit, bolnav şi se zorea să ajungă mai degrabă.

Dar întâlnea obstacole la fiecare pas. Totuşi, era curajos şi mergea cu capul sus.

Şi, pe la mijlocul drumului, iată că-i apare în cale o piatră enormă. Tocmai se afla pe o cărare povârnită, plină de mărăcini.

Aşadar, trebuia fie să rostogolească piatra până în vârful muntelui, fie să încerce să escaladeze stânca aceea. Ori, dacă nu, să aştepte până dimineaţa să vadă dacă nu vor sosi şi alţi călători care să-l ajute.

Dar îi era atât de foame şi setea îl chinuia atât de rău, încât s-a hotărât să facă tot ce-i stătea în puteri să ajungă la coliba cea mai apropiată, care se afla totuşi la patru mile de acolo. Aşa că a început să se ajute de mâini şi de picioare ca să urce pe stâncă.

Asuda din greu, braţele i se încordau cu putere şi mâinile prindeau convulsiv fiecare fir de iarbă întâlnit în cale. Dar nu prea era iarbă şi tot cădea înapoi descurajat. A încercat de mai multe ori, dar zadarnic.

Cădea mereu, din ce în ce mai epuizat, mai disperat; îl blestema pe Dumnezeu şi hulea. În fine, a mai încercat pentru ultima oară. De data asta, şi-a adunat toate puterile şi, după ce a făcut o rugăciune către Dumnezeu, a urcat.

O, cât de umilă, de sublimă, de tandră era această rugăciune scurtă! Să nu credeţi că a recitat ceva ce-l învăţase doica în copilărie. Nici vorbă, cuvintele îi erau lacrimi şi semnul crucii, un oftat. Aşadar, a urcat hotărât să se lase să moară de foame dacă nu reuşeşte.

Iată-l pornit, urcă, înaintează, i se pare că o mână ocrotitoare îl trage spre vârf, i se pare că vede chipul zâmbitor al unui înger care îl cheamă la el. Apoi, deodată, totul se schimbă. Ca şi cum pe simţurile lui ar fi pus stăpânire o viziune înspăimântătoare, aude şuieratul unui şarpe care alunecă pe piatră să ajungă la el. Genunchii i se îndoaie, unghiile care se agăţau de asperităţile stâncii se dau peste cap… Cade pe spate.

Ce să facă acum?

Îi e foame, îi e sete, vântul şuieră în imensul pustiu roşu şi norii întunecă faţa lunii.

Începe să plângă şi să se teamă ca un copil. A plâns de mila părinţilor care vor fi zdrobiţi de durere şi i-a fost frică de animalele feroce.

„S-a lăsat noaptea, sunt bolnav, tigrii vor veni să mă sfâşie“, şi-a zis.

A aşteptat mult timp pe cineva care să vrea să-l ajute. Dar au venit tigrii, l-au sfâşiat şi i-au băut sângele.

Ei bine, vă spun că la fel se va întâmpla şi cu voi, cei care vreţi să vă cuceriţi libertatea.

Descurajaţi de eforturile făcute, veţi aştepta pe cineva să vă ajute.

Dar acest cineva nu va veni. O, nu!

Vor veni însă tigri, vă vor sfâşia şi vă vor bea sângele ca pe acela al bietului călător.

XIV

O, da, mizeria şi nenorocirile îl stăpânesc pe om!

Poate că voi, cei care vorbiţi despre viciile celor săraci, n-aţi cunoscut niciodată mizeria. E ceva care pune stăpânire pe un om, îl slăbeşte, îl strânge de gât, îl despică şi pe urmă îi aruncă oasele la groapa de gunoi. E ceva hidos, galben, fetid, care se ascunde într-o magherniţă, într-o cocioabă, sub veşmântul unui poet, sub zdrenţele unui cerşetor. Mizeria este omul cu dinţi lungi şi albi care, într-o seara de iarnă, la colţul unei străzi, îţi spune cu vocea lui sepulcrală: „O bucată de pâine, domnule“ şi-ţi arată un pistol. Mizeria este spionul care se strecoară în spatele paravanului tău, îţi ascultă vorbele şi se duce să-i spună ministrului: „Aici se pune la cale o conspiraţie, acolo să fabrică praf de puşcă“. Mizeria este femeia care fluieră pe bulevarde printre copaci. Te apropii de ea, iar ea poartă un palton vechi

şi uzat, îşi deschide haina, are o rochie albă, dar rochia albă e plină de găuri, îşi descheie rochia şi îi vedeţi pieptul, dar pieptul îi e slăbit. Iar în pieptul acela e cuibărită foamea. Ah, foamea, foamea! Da, peste tot foamea, până şi în paltonul de la care a vândut nasturii de argint, în rochia de la care a vândut garnitura de dantelă, în cuvintele rostite cu durere („Vino, vino!“). Da, foamea e cuibărită până şi în sâni, vânduţi sărutărilor.

Ah, foamea, foamea! Cuvântul ăsta sau, mai degrabă, lucrul ăsta a provocat revoluţii şi va mai provoca destule.

XV

Nenorocirea, cu ochii ei duşi în fundul capului, merge mai departe, îşi pune ghearele de fier până şi pe capul regelui şi, ca să-i străpungă craniul, îi sfărâmă coroana. Nenorocirea doboară un ministru, stă la căpătâiul unui nobil, se duce la copil, îl arde, îl devorează, îi albeşte părul, îi scofâlceşte obrajii şi-l ucide. Se îndoaie, se târăşte ca un şarpe, îi îndoaie şi pe alţii şi-i face şi pe ei să se târască. O, da, nenorocirea este neîndurătoare, insaţiabilă, e veşnic însetată, e ca butoiul fără fund al danaidelor, aviditatea ei nu are sfârşit. Nici un om nu se poate lăuda că a scăpat de loviturile ei. Se lipeşte de tineri, îi îmbrăţişează, îi mângâie. Dar mângâierile ei seamănă cu ale leului. Lasă urme însângerate. Apare brusc în mijlocul voioşiei, al veseliei şi al petrecerilor.

Îi place să lovească mai ales capetele încoronate. Pe vremuri, într-o încăpere joasă de la Luvru, trăia un om, nu, mă înşel, un nebun. Şi acest nebun îşi arăta figura lividă printre zăbrelele ferestrelor, care aveau geamurile sparte şi prin care intrau păsările de noapte. Avea pe el zdrenţe aurite. (Aur pe zdrenţe! Dacă vă gândiţi puţin la asta, o să apuce râsul.) Mâinile îi înţepeneau cu furie, făcea spune la gură, picioarele goale loveau dalele umede. Şi asta pentru că el, omul cu zdrenţe aurite, auzea deasupra

capului zvon de bal, clinchet de pahare, muzică. Şi a murit apoi bietul nebun. A fost îngropat fără onoruri, fără discursuri, fără lacrimi, fără pompă, fără fanfară. Nimic din toate astea. Şi era regele Carol al VI-lea.

Mai târziu, a existat altul, care a avut o soartă mai îngrozitoare şi mai nemiloasă. Cine ar fi spus, în zilele fermecătoare ale tinereţii sale, că acel cap frumos de tânăr va cădea de timpuriu de mâna călăului? Într-o zi, într-o încăpere a închisorii Temple, se afla o familie îndurerată care plângea amarnic, pentru că unul dintre membrii ei avea să piară.

Un tată de familie îşi îmbrăţişa copiii şi soţia. Şi, după ce au plâns mult, după ce temniţa a răsunat de strigătele disperării lor, uşa s-a deschis, a intrat un om, era temnicerul. După temnicer, călăul a descăpăţânat cu ghilotina vechea monarhie. Şi poporul urla de bucurie în jurul estradei însângerate şi se răzbuna cu un cap retezat pentru toate chinurile trecute. Acest om era Ludovic al XVI-lea.

Nu departe de-acolo, căzuse alt rege. Dar, asemenea unui colos, căderea lui a făcut să se cutremure pământul.

Biet om mare, ucis cu răutate, ca un leu doborât de muşte! Cât de frumos îi era capul semeţ, chiar şi pus pe genunchi! Ce mare era acest gigant pe patul de moarte, ce mare era în mormânt, ce mare era pe tron, ce mare era pentru popor!

Dar ce înseamnă toate astea, un pat de moarte, un mormânt, un tron, un popor?

Ceva ce-l face pe Satana să râdă.

Nimic. Nimic, numai neant.

Şi totuşi, era Napoleon, cel mai nefericit dintre regi, cel mai mare dintre oameni.

Ei bine, da! Asta este o haină pe măsura fiecăruia.

Mizeria pentru popoare, nenorocirea pentru regi.

XVI

Ah, nenorocirea, nenorocirea, un cuvânt care domneşte peste om ca fatalitatea peste secole şi revoluţiile peste civilizaţie.

XVII

Şi ce este o revoluţie? O suflare de vânt care încreţeşte faţa oceanului, trece şi lasă marea agitată.

XVIII

Şi ce este un secol? Un minut în noapte.

XIX

Şi ce este nenorocirea? Viaţa.

XX

Ce este un cuvânt? Nimic, e întocmai ca realitatea! O durată scurtă.

XXI

Ce este omul? Ah, ce este omul? De unde să ştiu! Întrebaţi o fantomă ce este, şi o să vă răspundă, dacă vă răspunde: „Sunt umbra lui cutare“. Ei bine, omul este imaginea lui Dumnezeu. A căruia? A celui care guvernează? Este fiul Binelui, al Răului sau al Neantului, alegeţi dintre acestea trei. Ele formează o Treime!

XXII

Pe când eram tânăr şi credeam în Dumnezeu, în iubire, în fericire, în viitor, în patrie, pe vremea când inima îmi bătea cu putere la auzul cuvântului „libertate“, atunci – o, Dumnezeu să fie blestemat de creaturile sale! – Satana a apărut în faţa mea şi mi-a zis:

— Vino, vino la mine, ai ambiţie în inimă şi poezie în suflet! Vino, îţi voi arăta lumea mea, împărăţia mea!

Şi m-a luat cu el şi am plutit în văzduh ca vulturul care se leagănă printre nori.

Şi iată că ajungem în Europa.

Acolo mi-a arătat savanţi, oameni de litere, femei, nătărăi, călăi, regi, preoţi, popoare şi înţelepţi. Aceia erau cei mai nebuni.

Şi am văzut un frate care îşi omora fratele, o mamă care îşi prostitua fiica, scriitori care înşelau poporul, preoţi care trădau credincioşii, ciuma care macină naţiunile şi războaiele care seceră oamenii. Am văzut acolo un intrigant care se târa prin noroi, ajungea la picioarele celor mari şi îi mușca de călcâi, iar aceştia se prăbuşeau. Atunci el tresărea de bucuria că s-a mai rostogolit un cap în noroi.

Am mai văzut un rege delectându-se cu josnicele sale desfrâuri în patul infamiei, în care din tată în fiu se cultivă adulterul.